

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

KATEDRA ZÁPADOEVROPSKÝCH STUDIÍ

Lucie Loskotová

**Evropská politika sousedství
v kontextu východní dimenze a vztahů
EU-Rusko**

Diplomová práce

Praha 2007

Autor práce: Bc. Lucie Loskotová

Vedoucí práce: Prof. Ing. Luděk Urban, CSc.

Datum obhajoby: 2007

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

LOSKOTOVÁ, Lucie. *Evropská politika sousedství v kontextu východní dimenze a vztahů EU-Rusko*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra západoevropských studií 2007, 136 s. Vedoucí diplomové práce Prof. Ing. Luděk Urban, CSc.

ANOTACE

Diplomová práce „Evropská politika sousedství v kontextu východní dimenze a vztahů EU-Rusko“ pojednává o jedné ze současných priorit vnější politiky Evropská unie – politiky vůči sousedním zemím EU. Evropská politika sousedství (EPS) vznikla v souvislosti s rozšířením Unie o země střední a východní Evropy a jejím cílem je zabránit vzniku nových dělících čar mezi rozšířenou EU a jejími sousedy posilováním stability, prosperity a bezpečnosti v těchto zemích. Práce se v rámci sousedské politiky zaměřuje na východní sousedy rozšířené Evropské unie – Ukrajinu, Bělorusko, Moldávii a země jižního Kavkazu Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. První část diplomové práce poskytuje obecnější pohled na Evropskou politiku sousedství, její cíle, principy a nástroje. Druhá část se zaměřuje konkrétně na východní sousedské země, jejich vztahy s EU a aspirace na členství. Pojednává také o roli Polska v prosazování východní dimenze ve vnějších vztazích EU a nejnovější iniciativě Evropské komise na posílení EPS. Poslední část zkoumá možné důvody ruského odmítnutí účasti na Evropské politice sousedství a je zaměřena na problematiku vztahů EU a Ruské federace v rámci společného sousedství.

ANNOTATION

Diploma thesis “European Neighbourhood Policy in the context of Eastern Dimension and EU-Russia Relations” deals with one of the present priorities of the EU’s external relations – policy towards the neighbour countries of the European Union. The European Neighbourhood Policy (ENP) was developed in the context of the accession of the Central and Eastern European countries to the EU with the objective of avoiding the emergence of new dividing lines between the enlarged EU and its neighbours and instead strengthening the stability, prosperity and security in the countries concerned. Thesis focuses on the eastern neighbours of the enlarged Union in the framework of the

neighbourhood policy – Ukraine, Belarus, Moldova and the South Caucasus' countries Georgia, Armenia and Azerbajdzan. The first part provides more general outlook on the European Neighbourhood Policy, its objectives, principles and instruments. The second part focuses on the eastern neighbours, their relations with the EU and membership aspirations. This part deals with the role of Poland in highlighting the eastern dimension in the EU's external relations and with the latest European Commission's initiative to strengthen the ENP. The last part examines the possible reasons of the Russian's rejection to join the ENP and it focuses on the problems of EU-Russia relations in the framework of their common neighbourhood.

KLÍČOVÁ SLOVA

Evropská politika sousedství, EPS, vnější vztahy EU, východní dimenze , vztahy EU-Rusko, absorpční kapacita EU

KEYWORDS

European Neighbourhood Policy, ENP, EU external relations, eastern dimension, EU-Russia relations, absorption capacity of the EU

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 15 .května 2007

Lucie Loskotová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Prof. Ing. Lud'ku Urbanovi, CSc. za vedení diplomové práce a své rodině za podporu během jejího vypracovávání

OBSAH

1 ÚVOD.....	9
1.1 Vymezení tématu diplomové práce	9
1.2 Zdůvodnění výběru tématu.....	15
1.3 Cíle práce a položení výzkumných otázek	16
1.4 Metodologie práce	18
1.4 Zhodnocení použitých pramenů a literatury	19
1.5 Seznam použitých zkratk	23
2 EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ (EPS).....	24
2.1 První iniciativy	24
2.2 Širší Evropa - nový rámec spolupráce s východními a jižními sousedy	27
2.3 Principy, cíle a nástroje Evropské politiky sousedství	30
2.3.1 Evropská politika sousedství: strategický plán.....	30
2.3.2 Nástroje Evropské politiky sousedství	32
2.3.3 Právní rámec Evropské politiky sousedství.....	38
2.3.4 Principy EPS - inspirace předvstupní strategií EU	40
2.4 Evropská politika sousedství – nový rámec europeizace?.....	43
2.4.1 Vymezení konceptu europeizace aplikovatelného na EPS.....	43
2.4.2 Pronikání evropské dimenze do národních a subnárodních struktur.....	45
2.4.3 Atraktivita „evropského modelu“	48
2.4.4 Europeizace jako posílení vlivu Unie v sousedství	51
2.4.5 Mechanismy europeizace partnerských zemích	55
3 VÝCHODNÍ DIMENZE EPS	58
3.1 Evropská politika sousedství – alternativa členství v EU?.....	58
3.1.1 “ Enlargement fatigue“	58
3.1.2 Aspirace zemí východní dimenze EPS na členství v EU	62
3.1.2.1 <i>Arménie a Ázerbájdžán</i>	63
3.1.2.2 <i>Bělorusko</i>	63
3.1.2.3 <i>Ukrajina, Moldávie a Gruzie</i>	64
3.2 Vliv nových členských zemí EU – EPS pod taktovkou Polska?.....	68
3.2.1 Polsko – aktivní propagátor východní dimenze	70

3.3 Posílení Evropské politiky sousedství	75
3.3.1 Německá strategie „ENP Plus“	75
3.3.2 Strategie posílené Evropské politiky sousedství	77
4 RUSKO A EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ.....	83
4.1 Ruské odmítnutí účasti v Evropské politice sousedství	83
4.1.1 Ruská reakce na Evropskou politiku sousedství.....	83
4.1.2 Vztahy EU a Ruska – čtyři společné prostory	87
4.1.3 Důvody ruského odmítnutí EPS	90
4.2 Společné sousedství – spolupráce nebo boj o sféry vlivu?.....	94
4.2.1 Země východní dimenze EPS – sdílené sousedství EU a Ruska.....	94
4.2.2 Ruská politika vůči zemím východní dimenze EPS.....	98
4.2.3 Ruská snaha o udržení status quo versus podpora demokratických reforem ze strany EU	103
4.2.4 Energetická bezpečnost v souvislosti společného sousedství EU a Ruska	106
4.2.5 „Zamrzlé konflikty“ – citlivé téma ve vztazích EU-Rusko	110
5 ZÁVĚR.....	116
6 RESUMÉ	122
7 SUMMARY	123
8 SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	124
9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	124

1 ÚVOD

1.1 Vymezení tématu diplomové práce

Politika Evropské unie vůči jejím blízkým sousedům se stala postupně s narůstajícími politickými ambicemi Evropského společenství významnou součástí integračního procesu. Především s ukončením bipolárního uspořádání v Evropě se před Evropským společenstvím objevila výzva ekonomické a politické stabilizace postkomunistických zemí. Politika Evropské unie vůči novým sousedům na východě odpovídala v podstatě politice rozšíření Unie a úkolem EU bylo připravit tyto země na budoucí členství. Spolupráce s jižními sousedy ve Středomoří byla zahájena tzv. Barcelonským procesem v polovině devadesátých let.¹ Probíhala však odděleně od spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy a nezahrnovala perspektivu budoucího přijetí do Unie.

V květnu 2004 proběhlo zatím největším rozšíření Unie z patnácti na dvacet pět členských států.² Od vzniku Evropského hospodářského společenství v roce 1957, kterého se zpočátku účastnilo pouze šest západoevropských zemí³, šlo již o páté rozšíření. Svým rozsahem a významem se jednalo o rozšíření zcela mimořádné. Od ledna 2007 jsou členy Unie také Bulharsko a Rumunsko a EU přijetím těchto dvou zemí dosáhla počtu dvaceti sedmi členských států.⁴ Posledními dvěma rozšířeními Evropská unie nezískala jen dvanáct nových členů, ale také nové sousedy z ostatních zemí bývalého sovětského bloku. Do nedávné doby nebyly vztahy s těmito zeměmi východní Evropy, s výjimkou Ruska, pro

---

¹ Barcelonská deklarace byla podepsána 28.11.1995 a vytvořila rámec euro-středomořského partnerství mezi zeměmi EU a dvanácti zeměmi středomořské oblasti (Izrael, Sýrie, Libanon, Jordánsko, Egypt, Alžírsko, Maroko, Tunisko, Turecko, Malta, Kypr a Palestinská samospráva). Nyní toto partnerství tvoří 27 členských států Unie a deset středomořských zemí (+Lybie má statut pozorovatele).

² Do Unie v květnu 2004 vstoupilo Polsko, Maďarsko, Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Malta a Kypr.

³ Zakládajícími členy Evropského hospodářského společenství byly Francie, SRN, Itálie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko.

⁴ Nicméně tím počet kandidátů na členství v Unii nekončí. S Chorvatskem a Tureckem začaly rozhovory o přistoupení v říjnu 2005, status kandidátské země získala v prosinci 2005 také Makedonie. Do budoucna se plánuje rozšíření o země západního Balkánu – Bosnu a Hercegovinu, Srbsko, Černou Horu a Albánii, se kterými byl zahájen stabilizační a asociační proces a jejich vyhlídky na členství v EU jsou poměrně dobré.

EU prioritou.⁵ V souvislosti s rozšířením plánovaným na rok 2004 se v Unii objevily obavy z nového rozdělení Evropy a vytváření dělicích čar mezi rozšířenou Unií a sousedními zeměmi. Evropská unie si dala za cíl vytvořit ze sousedních zemí „okruh přátel“ sdílející s Unií společné hodnoty a zájmy a stanovila budování vztahů se svými sousedy za jednu ze svých hlavních priorit.

Oficiálně byla Evropská politika sousedství navržena Evropskou komisí ve Sdělení o širší Evropě⁶ v březnu 2003, kdy některé členské a kandidátské země (především Polsko, Švédsko a Velká Británie) požadovaly vytvoření společné strategie vůči východním sousedům rozšířené Unie. Jižní státy EU poukazovaly na znevýhodnění středomořských sousedů Unie a do vznikající strategie byly zahrnuty také země jižního Středomoří. V květnu 2004 pak byla nová politika sousedství rozšířena také na země jižního Kavkazu – Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Byl vypracován Strategický plán Evropské politiky sousedství, který stanovuje hlavní principy a cíle této politiky, zahrnuté země a návrh jejího financování.⁷ Tento dokument vytvořil základní rámec nové Evropské politiky sousedství EPS (European Neighbourhood Policy, ENP).⁸

Evropská politika sousedství je tedy poměrně nedávnou iniciativou Evropské unie, proto také stále ještě není v obecném povědomí evropské veřejnosti, které země tato politika zahrnuje.⁹ Evropská politika sousedství se nevztahuje na kandidátské země (Chorvatsko, Turecko, Makedonie), členy Evropského sdružení volného obchodu¹⁰, či na země s perspektivou vstupu do EU (západní Balkán). Evropská politika sousedství zahrnuje řadu různorodých zemí, které po posledním rozšiřování sousedí s Evropskou unií nebo s Unií v budoucnu sousedit budou. Jde o státy Barcelonské deklarace **Izrael, Jordánsko, Palestinskou samosprávu, Sýrii, Libanon, Egypt, Alžírsko, Tunisko,**

⁵ SMITH, Karen E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy*, International Affairs, Vol. 81, No. 4, July 2005, s. 758.

⁶ COM (2003)104 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament : *Wider Europe – Neighbourhood : A new framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, Brussels, 11/3/2003, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf.

⁷ COM (2004) 373 final: Communication from the Commission. *European Neighbourhood Policy. Strategy Paper*, Brussels, 12/5/2004, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf.

⁸ European Neighbourhood Policy se v českém překladu objevuje jako Evropská politika sousedství nebo Politika evropského sousedství. Jelikož se i v oficiálních dokumentech objevuje dvojitý překlad, je v práci užívám častěji používaný a přesnější překlad anglického termínu -Evropská politika sousedství nebo jeho zkratka EPS, pro zjednušení je ve stejném smyslu používán i termín sousedská politika.

⁹ Podle speciálního eurobarometru z října 2006, pouze 18% občanů EU někdy o slyšelo o Evropské politice sousedství. *Special Eurobarometer: The European Union and its neighbours*, October 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_259_en.pdf.

¹⁰ Dnes jsou členy Evropského Sdružení volného obchodu již jen čtyři země - Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Island, Norsko.

Maroko a Lybii, kde EPS navazuje na euro-středomořské partnerství a Asociační dohody s EU (Association Agreement, AA). Země východní Evropy a oblasti Černého moře navazují na bilaterální Dohody o partnerství a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreements, PCA), které podepsaly s Evropskou unií na konci devadesátých let. Jedná se o **Ukrajinu, Bělorusko, Moldávii** a tři kavkazské země **Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán**. V případě Běloruska je situace komplikovanější, jelikož je současný běloruský vládní režim hodnocen jako autoritářský. Unie je tak připravena navázat vzájemné vztahy až po ustavení demokratické vlády vzešlé ze svobodných voleb. Zároveň byla do EPS zahrnuta také Ruská federace. Vztahy s Ruskem v rámci susedské politiky však nejsou jednoznačné. Rusko účast odmítlo a rozvíjí s Unií specifické vztahy v rámci strategického partnerství.

Politika evropského sousedství je příkladem zvláštního typu zahraniční politiky. Nejedná se o tradiční diplomacii, spíše o vytvoření nového rámce pro tradiční vztahy mezi státy. Tato politika spojuje řadu prvků – od podpory lidských práv, vytváření demokratických institucí, reformy soudnictví až po zintenzivnění politického dialogu. Tyto snahy jsou doprovázeny a stimulovány poskytnutím preferenčních výhod v obchodu a také značnou finanční a technickou pomocí ze strany Unie. Tato pomoc je směřována především do vzdělávání, ochrany životního prostředí a vytváření stability na vnitřním trhu těchto zemí. Cílem Evropské politiky sousedství je vytvářet partnerství založené na stejných hodnotách, jako je především demokracie, právní stát a dodržování lidských práv, ale také tržní ekonomika, ochrana životního prostředí atd., mezi Unií a jejími blízkými sousedy, u kterých se nepředpokládá vstup do EU. Unie má však zájem podporovat bezpečnost a stabilitu těchto regionů. Evropská politika sousedství by se mohla stát nástrojem, jak této stability dosáhnout. Evropská unie touto novou politikou sleduje do značné míry své vlastní zájmy. Podporou prosperity, stability a bezpečnosti v sousedících zemích se také zvyšuje bezpečnost a stabilita samotné EU.

Evropská politika sousedství je také podobně jako tomu je při integraci nových členů do EU založena na plnění určitých podmínek. Míra spolupráce ze strany EU závisí na plnění závazků. Jde o takzvanou pozitivní podmíněnost (*positive conditionality*), což znamená, že zemi nehrozí sankce, v případě neplnění závazků, naproti tomu získává další výhody, když si vede dobře. Nejvýznamnější nabídkou je možnost určitého zapojení do vnitřního trhu EU. Evropská susedská politika zahrnuje velmi různorodé země, je proto

prováděna na základě bilaterálních jednání a akčních plánů, které jsou „šité na míru“ potřebám jednotlivých zemí.

Evropská politika sousedství je také reakcí na hlasy, které sice volají po spolupráci se sousedskými zeměmi Unie, zároveň však odmítají její další rozšiřování. V Evropské unii panuje komentátory nazývaná „únava z rozšíření“ (*enlargement fatigue*), především ve starých členských zemích Unie¹¹ narůstá nesouhlas občanů a zdrženlivost politiků týkající se dalšího rozšiřování Unie. Evropská unie stojí před obtížnou volbou, kdy se musí rozhodnout mezi pokračujícím rozšiřováním, které by však mohlo narušit efektivitu rozhodování stále se rozrůstající unie, anebo popřít jednu ze svých základních hodnot, a to otevřenost všem evropským demokratickým zemím, které si přejí vstup do Unie a plní jeho podmínky.¹² Toto dilema se Evropská unie snaží vyřešit pomocí Evropské politiky sousedství. Komise doufá, že tato nová politika zastaví, alespoň na čas, požadavky sousedících zemí na slib členství v Unii.¹³ Evropská politika sousedství tak zemím nabízí možnost částečné integrace a jakéhosi privilegovaného partnerství, přičemž nespécifikuje, že by tento proces mohl vést ke členství v Unii. Tento typ vztahů se sousedy EU schvaluje přes sedmdesát procent občanů EU ve speciální průzkumu mínění o sousedech EU a nové Evropské politice sousedství, který Evropská komise provedla na jaře 2006.¹⁴ Aspirace dosáhnout plného členství v EU však již projevila Ukrajina, Moldávie a Gruzie.

Evropská politika sousedství se od svého vzniku stala předmětem zkoumání analytiků. Většina kritiků nové politiky se shoduje, že EPS bez perspektivy členství v EU nemůže přidružené země dostatečně motivovat k plnění ambiciózních cílů politiky. Aby se sousedská politika stala zajímavější pro partnerské země, měla by se podle některých komentářů zaměřit na oblasti, kde je spolupráce s EU žádaná, aby tak vycházela více vstříc potřebám sousedských zemí. Evropská unie se pokusila na kritiku Evropské politiky sousedství alespoň částečně odpovědět. V prosinci 2006 Komise představila Sdělení o posilování Evropské politiky sousedství.¹⁵ Komise v tomto dokumentu navrhuje

¹¹ Výraz „Staré členské země“ nebo také „patnáctka“ je používán pro původních 15 členských zemí EU před rozšířením v roce 2004 (Francie, Německo, Lucembursko, Belgie, Nizozemí, Itálie, Velká Británie, Irsko, Dánsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Finsko, Švédsko a Rakousko)

¹² Článek 49 Smlouvy o EU.

¹³ Grabbe, Heather: *How the EU should help its neighbours*, Centre for European Reform, June 2004, s. 1

http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_eu_neighbours.pdf.

¹⁴ Special Eurobarometer: *The European Union and its neighbours*, October 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_259_en.pdf

¹⁵ KOM (2006) 726 final: Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu o posilování Evropské politiky sousedství, 4/12/ 2006, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_cs.pdf.

zefektivnění a rozšíření možností financování sousedské politiky. V rámci tohoto sdělení také Komise navrhuje prohloubení perspektivy ekonomické integrace s EU, která přesáhne volný pohyb se zbožím a službami a zaměří se na nesazební překážky. Bilaterální přístup sousedské politiky by měl být doplněn multilaterálním. Navrhuje se také posílení politické spolupráce, zapojení Unie do řešení konfliktů v oblasti a posílení regionálního přístupu východních zemí. Ve sdělení se objevily také některé z praktických otázek, jejichž zlepšení bylo očekáváno partnerskými zeměmi, včetně zjednodušení vízové politiky EU a zvýšení podpory mobility studentů.

Jak již bylo řečeno, Evropská politika sousedství zahrnuje řadu různorodých zemí. Přestože i mezi jednotlivými zeměmi jsou velké rozdíly, můžeme tuto novou evropskou politiku rozdělit podle geografické polohy zahrnutých zemí na jižní a východní dimenzi. Tato práce je zaměřena na tzv. **východní dimenzi**¹⁶ Evropské politiky sousedství, do které spadají země na východ od hranice EU- Ukrajina, Moldávie, Bělorusko a země jižního Kavkazu Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán. Na rozdíl od jižních sousedů EU, mají země východní Evropy alespoň teoretickou možnost budoucího přijetí do Unie, přestože u některých zemí je tato perspektiva pravděpodobnější (Ukrajina, Moldávie, Gruzie) než u ostatních, a přestože se Evropská unie možnostem perspektivy budoucího přijetí těchto zemí prozatím brání.

Významnou roli v Evropské politice sousedství mají nové členské země, což pochopitelně vyplývá z jejich přímého sousedství s těmito zeměmi. Mezi některými novými členy EU a zeměmi zahrnutými do EPS se tak vytvořily určité specifické vztahy, noví členové jsou jakýmsi rádcem těmto zemím a snaží se na evropské úrovni propagovat perspektivu vstupu těchto vybraných zemí do Unie. Nejaktivnějším novým členským státem v rámci Evropské politiky sousedství je Polsko, které se již jako kandidátská země aktivně zapojilo do vytváření nové sousedské politiky. Polsko má nejdelsí vnější hranici ze všech členských zemí EU a má tedy velký zájem na vzniku společné politiky Unie vůči východním sousedům. Pochopitelně se Polsko vzhledem ke své geografické poloze orientuje na východní dimenzi sousedské politiky. Vztahy s východními sousedy jsou

---

¹⁶ Pojem východní dimenze EPS se objevuje v několika různých souvislostech. Většinou se tento termín používá pro odlišení jižních a východních sousedů v rámci EPS. Tento termín je také používán v souvislosti s polským návrhem posílení politiky vůči východním sousedům Unie – Ukrajině, Bělorusku, Moldavsku a Rusku, německými návrhy na posílení EPS nebo například vizí zemí Visegrádu o podobě východní politiky EU. Označení východní dimenze je někdy používáno jen pro západní země SNS – Ukrajinu, Bělorusko a Moldavsko. Zde je termín používán v prvním zmíněném významu – tedy jako strategie pro východní země EPS Ukrajinu, Bělorusko, Moldávii, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán.

významnou součástí polské zahraniční politiky. Polská představa východní dimenze sousedské politiky EU byla představena v neoficiálním dokumentu polského ministerstva zahraničí v roce 2003.¹⁷ Hlavním cílem této východní dimenze je podle polské vlády umožnit východoevropským zemím Ukrajině a Moldavsku (výhledově také Bělorusku) vstup do EU, jestliže budou splňovat vstupní požadavky. Později polští diplomaté uznali, že návrhy obsažené v tomto dokumentu nereflektovaly způsob jakým Unie funguje, přesto představoval tento dokument přínos do diskuze o utváření vztahů se sousedními zeměmi EU.

Země spadající do této východní dimenze jsou také velmi různorodé. Mají však společnou historii, všechny tyto země byly součástí Sovětského svazu a vztahy s Ruskem jsou dodnes velmi důležité. Jak již bylo zmíněno, Ruská federace byla původně do Evropské politiky také zahrnuta, Rusko však s poukazem na své výjimečné postavení ve vztazích s Uníí účast na strategii zahrnující dalších šestnáct zemí odmítlo. Evropská politika sousedství nevyhovuje ruské představě o spolupráci s EU, kterou chce stavět spíše na spolupráci v oblasti obchodu a bezpečnosti bez Uníí prosazovaného důrazu na respektování společných hodnot jako je demokracie a ochrana lidských práv. Nicméně Rusko částečně v rámci sousedské politiky zahrnuto zůstává, např. může čerpat finanční prostředky z finančního EPS. Spolupráce EU-Rusko tedy probíhá v rámci tzv. konceptu čtyř společných prostorů (*Common Spaces*) definovaných na summitu v Sankt Petěrburgu v květnu 2003. Jedná se o společný ekonomický prostor, dva prostory věnované bezpečnosti a jeden vzdělání a výzkumu.

Evropská unie od posledního rozšiřování sdílí s Ruskem společné sousedy. Unie se touto svou východní politikou v rámci EPS dostává do tradiční zóny vlivu Ruské federace. Rusko se od rozpadu Sovětského svazu snaží u udržování vztahů s postsovětskými republikami, kdy však šest z nich bylo zahrnuto do sousedské politiky EU. Tyto země se liší nejen svými aspiracemi vůči EU, ale také vztahy s Ruskem. Nejblíže Rusku je Bělorusko a Arménie, zatímco především Ukrajina, Gruzie a Moldávie prosazují spíše prozápadní směřování. Vzájemné vztahy jsou však velmi komplikované, většina zemí východní dimenze EPS je na Rusku silně ekonomická závislá, především v energetickém

---

¹⁷Non-paper with Polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after EU enlargement. <http://www.mfa.gov.pl/Non-paper,with,Polish,proposals,concerning,policy,towards,the,new,Eastern,neighbours,after,EU,enlargement,2041.html>

zásobování, kdy Rusko tuto závislost využívá. Energetická bezpečnost je pro Evropskou unii velmi významným aspektem ve vztazích s partnerskými zeměmi a Ruskem a v poslední době panuje v těchto otázkách určité napětí.

Společné sousedství EU a Ruska je stále významnější oblastí pro vzájemné vztahy. Unie i Rusko zde stojí před stejnými bezpečnostními hrozbami jako je organizovaný zločin, nelegální imigrace, tzv. „zamrzlé konflikty“ v moldavském Podněstří, gruzínské Abcházii a Severní Osetii a v ázerbájdžánském Náhorním Karabachu. Zdá se, že demokratické revoluce v Gruzii v roce 2003 a na Ukrajině na konci roku 2004 přiblížily tyto země k Evropské unii. Spolu s nimi i Moldávie požaduje po Unii příslib perspektivy budoucího přistoupení. Představy EU a Ruska se zde často střetávají, Rusko sice neprotestuje proti snaze Evropské unie, vytvořit ze zemí na své východní hranici „okruh přátel“, nicméně nesouhlasí s představou Unie o přiklonění těchto zemí k evropským standardům.¹⁸ Velmi citlivou oblastí jsou zmíněné „zamrzlé konflikty“, ve kterých se Rusko angažuje a snaží se udržet stav „ani mír, ani válka“. Evropská unie se v rámci Evropské politiky sousedství zavázala k větší účasti na mírovém řešení těchto konfliktů. Angažovanost obou aktérů v řešení „zamrzlých konfliktů“ v oblasti je klíčová vzhledem k tomu, že je v těchto otázkách nejen potenciál možné spolupráce EU a Ruska, ale i riziko významných rozporů a problémů, které by se mohly přenést i do jiných oblastí vzájemné spolupráce.

1.2 Zdůvodnění výběru tématu

Evropská politika sousedství je Evropskou unií pokládána za významnou prioritu vnějších vztahů EU. Stejně jako každá nová iniciativa Evropské unie vyvolala Evropská politika sousedství vlnu diskuzí v odborných i politických kruzích. V odborných příspěvcích je jižní a východní dimenze sousedské politiky často oddělována. Na rozdíl od východních sousedů EU, se o budoucím přijetí zemí jižního Středomoří neuvažuje, už jen z důvodu, že se nejedná o evropské země. Evropská politika sousedství vůči jižním sousedům také navazuje na již dřívější spolupráci v rámci Barcelonské deklarace. Zatímco

¹⁸ ZAGORSKI, Andrei: *Russia and the shared neighbourhood*, v LYNCH, Dov: *What Russia sees*, Cahiers de Chaillot No. 74, Union européenne Institut d'études de Sécurité (ISSEU), Paris 2005, s. 89, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai74.pdf>.

vztahy s východními sousedy doposud neprobíhaly v rámci jednotné politiky, byly založeny na bilaterální bázi a nebyl jim přikládán příliš velký význam. V případě východních zemí je poukazováno na určitou „slabost“ této dimenze, podle některých komentářů by tato politika měla být ambicióznější. V rámci Institutu mezinárodních studií byla doposud vypracována pouze jedna rigorózní práce dotýkající se Evropské politiky sousedství, která je však zaměřena na jižní dimenzi EPS, respektive na zhodnocení Barcelonského procesu a jeho integrace do nové politiky sousedství.¹⁹ Diplomová práce zaměřující se na východní dimenzi si tak klade za cíl analyzovat také druhou dimenzi Evropské politiky sousedství, která je zvláště v poslední době v souvislosti s německých předsednictvím v EU v první polovině roku 2007 stále diskutovanější. Navíc téma vztahů mezi EU a Ruskem, které je s východní dimenzí spjato, je velmi aktuální.

1.3 Cíle práce a položení výzkumných otázek

Práce si klade za cíl analyzovat Evropskou politiku sousedství se zaměřením na východní dimenzi této politiky EU. Nejprve se práce zaměří na analýzu vývoje Evropské politiky sousedství a jejich ambicí stát se významnou politikou v rámci vnějších vztahů EU s východními sousedy. Věnuje se také analýze možnosti ovlivnění partnerských zemí následkem europeizace v rámci EPS. Práce se zaměřuje především na analýzu vztahů východních sousedů s Evropskou unií a jejich aspirací na vstup do Unie. Zvýšená pozornost je věnována roli Polska, které se nejvíce angažuje v prosazování východní dimenze EPS v EU. Práce se také pokouší nastínit novou strategii EU na posílení sousedské politiky a upozornit na možné pozitivní změny i slabiny.

V rámci východní dimenze EPS je nezanedbatelná role Ruska, kterou se zabývá poslední část práce. Nejprve jsou představeny možné důvody ruského odmítnutí účasti na EPS, a poté se práce pokouší analyzovat vztahy EU-Rusko v rámci sousedské politiky. Práce nemá za cíl zmapovat komplexně vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Zaměří se pouze na vztah Ruska a EU v otázkách spolupráce v rámci sdíleného sousedství. Spolupráce Unie a Ruska v tomto regionu je na jedné straně nutná, na druhou stranu

---

¹⁹ Viz ŠVEJDA, Václav : *The integration of Barcelona Process in to the European Neighbourhood Policy : Ten years of progress?* Rigorózní práce, Katedra Evropských studií, Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních věd, Praha, 2006.

vyvstává v této souvislosti pro vzájemné vztahy řada konfliktních témat. Cílem práce je tedy analyzovat, zda je zahrnutí zemí východní Evropy do sousedské politiky EU prostředkem pro možnou spolupráci obou aktérů v regionu, nebo spíše prostorem pro střetávání odlišných představ a vytváření konfliktů. Vzhledem k omezenému rozsahu práce a jejímu zaměření na evropskou politiku je třeba upozornit, že práce téměř ponechává stranou roli Spojených států, jejichž zájmy se spolu se zájmy EU v regionu střetávají s často odlišnými zájmy Ruské federace.

Práce by měla nalézt odpovědi na následující otázky:

- Proč se Evropská unie rozhodla pro vytvoření politiky vůči novým sousedům rozšířené Unie a jaký je charakter nabízeného partnerství?
- Nabízí Unie užší vztahy přínosné pro sousedící země, nebo se jedná o pouhé diplomatické gesto, jehož pomocí chce upokojit země, kterým byla odepřena možnost vstupu do EU?
- Může EPS dostatečně motivovat partnerské země k provádění potřebných reforem a přijímání evropské legislativy, pokud tyto země nemají příslib budoucího členství v Unii?
- Tvoří Evropská politika sousedství možný rámec europeizace partnerských zemí?
- Jaká je role nových členských zemích, zejména Polska v EPS?
- Představuje nová strategie na posílení Evropské politiky sousedství žádanou změnu?
- Z jakých důvodů Rusko odmítlo participaci v rámci EPS?
- Mohou vztahy s Ruskem ovlivnit zapojení zemí východní Evropy do této politiky?
- Je společné sousedství Evropské Unie a Ruska prostorem pro vzájemnou spolupráci či spíše oblastí možných konfliktů?

1.4 Metodologie práce

Diplomová práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. Po úvodu následuje první kapitola zabývající se postupným vznikem Evropské politiky sousedství, jejími principy, cíly a nástroji. V této části je také aplikována teorie europeizace, práce se zabývá otázkou, zda se Evropská politika sousedství může stát rámcem europeizace v partnerských zemích. Přestože celá diplomová práce je zaměřena na východní dimenzi EPS, druhá kapitola se zabývá konkrétněji vztahy EU s východními sousedy, jejich aspiracemi na členství v EU, rolí nových členských států v rámci sousedské politiky a možnostmi nové posílené EPS. Poslední kapitola práce je věnována roli Ruska v sousedské politice, jeho reakci na tuto evropskou iniciativu a otázkách spolupráce EU a Ruska ve společném sousedství.

Text diplomové práce vychází ze dvou metod: deskriptivní a analytické. Deskriptivní metoda je použita především v první části práce, která popisuje genezi Evropské politiky sousedství a její principy. Deskriptivní metoda je také aplikována pro popis vzájemných vztahů jednotlivých zemí a Evropské unie, ale také vztahů těchto států s Ruskou federací a vzájemných vztahů EU-Rusko. Analytická metoda je použita především v posuzování možnosti Evropské politiky sousedství jakožto rámce europeizace partnerských zemích, zhodnocení atraktivity sousedské politiky pro přidružené země a role Polska v sousedské politice EU. V poslední části věnované Rusku, se práce pokouší o analýzu důvodů ruského odmítnutí zapojení do EPS a možností potenciální spolupráce či konfliktů ve společném sousedství Ruska a EU. Stěžejním prvkem práce je také analýza dostupné literatury v následující kapitole.

Výsledná práce by tak měla mít podobu studie, založené na analýze možných dopadů Evropské politiky sousedství nejen na vztahy Evropské unie s partnerskými zeměmi východní Evropy, ale také na vazby těchto zemí k Rusku a vztahy mezi EU a Ruskem v rámci společného sousedství.

1.4 Zhodnocení použitých pramenů a literatury

Evropská politika je poměrně nedávnou iniciativou Evropské unie, stejně jako každá nová strategie EU vyvolala i tato nová iniciativa zájem ze strany odborníků na vnějších vztahy a brzy se objevila řada příspěvků hodnotících návrh této politiky.

Diplomová práce se z velké části opírá o analýzu primárních zdrojů. Jedná se především o oficiální dokumenty EU jako *Sdělení Širší Evropa – sousedství: nový rámec pro vztahy s východními a jižními sousedy*, představující první návrhy sousedské politiky, *Sdělení Komise Evropská politika sousedství: strategický plán*, které je základním dokumentem Evropské politiky sousedství nebo nový dokument *Sdělení Komise o posílení Evropské politiky sousedství* a řadu dalších oficiálních dokumentů EU souvisejících s Evropskou politikou sousedství či vztahy s Ruskem. Mimo oficiální dokumentů EU se práce opírá také o analýzu oficiálních dokumentů polské a ruské vlády. Určitým nedostatkem práce je autorčina neznalost ruského jazyka, práce tedy vychází z anglických překladů ruských originálů. Průzkum oficiálních primárních pramenů poskytl analýzu oficiálních stanovisek EU i Ruské federace. Podklady k další analýze představuje velké množství projevů veřejných činitelů, které doplňují nebo v některých případech pozměňují představu, kterou poskytly oficiální dokumenty.

Vzhledem k tomu, že Evropská politika sousedství začala být formulována v letech 2003 a 2004, netvoří monografie ve zdrojích diplomové práce nejvýznamnější část. Důležitým zdrojem pro nastín zahraniční politiky Unie vzhledem ke svým sousedům je kniha „*European Union foreign and security policy: towards neighbourhood strategy*“, která vyšla v nakladatelství Routledge v roce 2004 a jejímž editorem je Roland Dannreuther. Jedná se o sborník velmi přínosných příspěvků odborníků na vztahy EU se sousedními zeměmi. Jelikož Evropská politika sousedství vznikala v době vydání sborníku, je zahrnuta pouze okrajově a je zde nutné počítat se změnami, které nová sousedská politika do těchto vztahů přinesla. Publikací, která se již konkrétně zaměřuje na Evropskou politiku sousedství, je sborník editovaný Petrem Kratochvílem vydaný v roce 2006 pražským Institutem mezinárodních vztahů „*The European Union and Its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*“. Ve sborníku je pro téma práce relevantní nejvíce

příspěvek Petra Kratochvíla zabývající se rozdílnými interpretacemi Evropské politiky sousedství a Elsy Tulmets pojímající EPS jako politiku, která vychází ze zkušeností z rozšiřování EU. Kniha Helene a Williama Wallace „*Policy-making in the European Union*“ vydaná Oxford University Press v roce 2000 a kniha Michele Knodt a Sebastian Princen „*Understanding European Union's external relations*“ vydaná nakladatelstvím Routledge v roce 2003, pak posloužily jako výborný doplněk k širšímu pochopení zahraniční politiky a vnějších vztahů EU.

Co se týče politiky EU ve vztahu k Rusku, její podrobný vývoj sleduje dílo Laure Delcour „*La politique de l' Union européenne en Russie (1990-2000): de l'assistance au partenariat?*“. Kniha sice vyšla již v roce 2001, nicméně zachycuje transformaci vztahů EU k Rusku, což je potřebné k pochopení dalšího vývoje vzájemných vztahů a důvodů ruského odmítnutí zahrnutí do společné politiky vůči sousedům EU. Poměrně detailní zpracování vztahů Ruska se zeměmi bývalého Sovětského svazu zahrnutými do Evropské politiky sousedství představuje kniha vydaná v roce 2006 Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity v Brně „*Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*“. Kniha editovaná Petrou Kuchyňkovou a Tomášem Šmídem je sborníkem případových studií českých odborníků na vliv Ruska v určitých regionech bývalého Sovětského svazu. Velkým přínosem sborníku je nejen komplexní náhled na proměny působení ruského vlivu v postsovětském prostoru, ale hlavně detailní zpracování vztahů jednotlivých zemí, které jsou zahrnuty do susedské politiky EU, s Ruskem rozdělené do politické, ekonomické a strategicko-bezpečnostní dimenze vzájemných vztahů.

Důležitých zdrojem jsou také články v periodické literatuře jako např. *Journal of Common Market Studies*, *European Voice*, *International Affairs*, *The International Spectator* či *European Security*. Příspěvek Karen E. Smith „*The outsiders: the European neighbourhood policy*“, který vyšel v červenci 2005 v *International Affairs*, podává komplexní pohled na možný přínos nové politiky pro východní sousedy EU a upozorňuje na řadu výzev, před kterými EU v rámci susedské politiky stojí, včetně vyřešení dilematu budoucího rozšíření. V rámci zkoumání vztahů EU-Rusko je přínosný příspěvek Dereka Averre „*Russia and the European Union: Convergence or Divergence*“, který se objevil v *European Security* v červnu 2005. Článek poukazuje na oblasti napětí ve vzájemných vztazích EU a Ruska a odlišný pohled na žádoucí formu vzájemných vztahů, ale i vztahů ke svým susedům.

Hlavním zdrojem diplomové práce jsou vzhledem k aktuálnosti tématu on-line studie renomovaných odborníků na vnější vztahy EU z evropských institutů a think tanků. První část práce zaměřená na cíle a principy Evropské politiky sousedství čerpá z řady studií odborníků na vnější vztahy EU. Především jsou citovány práce Michaela Emersona z bruselského Centre for European Policy Studies (CEPS), který je nepochybně jedním z největších odborníků na Evropskou politiku sousedství. Stěžejním je například jeho práce „*European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?*“. Ve svých příspěvcích Emerson uznává nutnost společné strategie vůči sousedním zemím, nicméně kritizuje nedostatky Evropské politiky sousedství především vzhledem v nerovnováze mezi požadavky a závazky Unie a navrhuje její zefektivnění. Dalším významným think tankem zabývajícím se studiem Evropské politiky sousedství je londýnský proevropský, ale ne nekritický - Centre for European Reform (CER). Zde práce čerpá především z několika studií Charlese Granta a z příspěvku Heather Grabbe „*How the EU should help its neighbours*“, kdy se oba autoři shodují na tom, že aby byla sousedská politika efektivní, musí EU partnerským zemím nabídnout více než nabízí EPS v dnešní podobě.

Zásadním zdrojem pro zkoumání postojů jednotlivých zemí je výborná studie německé Univerzity v Trier - Foreign Policy in Dialogue z července 2006 „*The New Neighbourhood Policy of the EU. Perspectives from the European Commission, France, Germany, Poland, Ukraine and Moldova*“, která je složena z příspěvků odborníků na národní pohledy různých zemí na sousedskou politiku EU. O studii se práce opírá především v kapitole věnované roli Polska v EPS, ale také postoji Ukrajiny a Moldavska k sousedské politice. V kapitole zabývající se EPS jako možným rámcem europeizace představuje jeden z významných zdrojů práce Iony Muresan z rumunského European Institut of Romania „*The European Neighbourhood Policy: a New Framework for Europeanization?*“, která představuje prozatím jedinou studii, která se kompletně zabývá možností europeizace zemí vlivem Evropské politiky sousedství.

Poslední část práce věnovaná pozici Ruska v rámci sousedské politiky EU vychází ze studií renomovaných expertů na vztahy EU-Rusko jako je např. Dov Lynch, Laure Delcour, Katinka Barysch, Hiski Haukkala, Andrei Zagorski či Andrei Trenin. Vzhledem k tomu, že práce se snaží prozkoumat dopad Evropské politiky sousedství na vztahy EU-Rusko, jsou přínosné zvláště studie zaměřující se na vztahy Unie a Ruska ve společném sousedství, kterých ovšem není příliš. Jedná se například o on-line studii francouzské

odbornice na rusko-evropské vztahy Laure Delcour „*La politique de voisinage et les relations russo-européennes: partenariat stratégique ou lutte d'influence?*“, ve které autorka pokládá společné sousedství za zásadní prioritu spolupráce ve vzájemných vztazích. Různým aspektům vzájemných vztahů EU a Ruska se včetně společného sousedství věnuje Katinka Barysch ve studiích Centre for European Reform. Ve studii „*The EU and Russia: Strategic partners or squabbling neighbours?*“ vyvozuje závěr, že EU a Rusko přes snahy o strategické partnerství připomínají spíše hádavé sousedy, což je podle Barysch dáno faktem, že jsou příliš jiní, než aby EU a Rusko vytvořily opravdové partnerství. Studie podává doporučení EU i Rusku, co by měly ve svém přístupu změnit, aby bylo jejich partnerství funkční. Dmitri Trenin, zástupce ředitele Carnegie Moscow Centre, se ve své esejí „*Russia, the EU and the common neighbourhood*“ zaměřuje na střet vlivu EU a Ruska v oblasti včetně „zamrzlých konfliktů“ a upozorňuje, že vztahy EU a Ruska jsou momentálně v určité transformaci a obě strany se ve většině otázek neshodnou, vývoj ve společném sousedství bude podle Trenina záviset na vývoji vztahů EU a Ruska. Pro dokreslení problematiky a pochopení ruské zahraniční politiky je velmi přínosná rozsáhlá studie pařížského Union Européenne - Institut d'Etudes de Sécurité „*What Russia sees*“ z roku 2005, jejímž editorem je Dov Lynch. Kapitola „*Russia and the shared neighbourhood*“, kterou napsal Andrei Zagorski, popisuje vztahy Ruska se zeměmi východní dimenze Evropské politiky sousedství, kde se Rusko snaží o *status quo*, aby si tak v oblasti mohlo udržet určitý vliv. Zagorski hodnotí potenciální oblasti pro spolupráci, ale i pro možné konflikty EU a Ruska v oblasti.

Dalšími podklady pro diplomovou práci jsou zprávy s tištěných i elektronických médií jako např. Euractiv, Radio Free Europe/Radio Liberty, BBC a další.

Vzhledem k zaměření diplomové práce na východní dimenzi sousedské politiky autorka považuje za přínosnou konferenci s názvem „*Strategie evropské politiky sousedství plus: Pojetí a perspektivy*“, kterou uspořádal 18. dubna 2007 Ústav mezinárodních vztahů a Friedrich-Ebert-Stiftung v Praze. Konference se zaměřovala nejen na novou strategii posílení EPS, ale pro diplomovou práci stěžejní strategii s pohledu východních zemí a roli nových členských států v EPS. Konference v mnoha ohledech potvrdila závěry diplomové práce.

1.5 Seznam použitých zkratk

EU – Evropská unie

EP – Evropský parlament

EK – Evropská komise

EPS – Evropská politika sousedství (ENP-European Neighbourhood Policy)

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

RF – Ruská federace

SNS – Společenství nezávislých států

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

WTO – World Trade Organisation (Světová obchodní organizace)

2 EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ (EPS)

2.1 První iniciativy

Přestože Evropská politika sousedství je poměrně nedávnou iniciativou Evropské unie, vztahy se svými sousedy Unie navazovala již od počátku evropské integrace. Vzhledem k převážně ekonomickému charakteru předchůdců dnešní Evropské unie²⁰ byly se sousedními zeměmi budovány především ekonomické vztahy. Zpočátku nebyly vztahy se sousedními státy pro integrační proces příliš důležité a spolupráce s nimi nebyla v rámci vnější politiky Evropského společenství jasně definovaná, postupně se ale politika vůči sousedům EU začala vymezovat.²¹ S postupným rozšiřováním pravomocí Evropské unie v různých oblastech se také rozšiřoval prostor pro nový dialog se sousedními zeměmi o spolupráci v nových oblastech. V průběhu devadesátých let dvacátého století Unie prohlubovala a rozšiřovala své vztahy se zeměmi Evropského sdružení volného obchodu²², státy střední a východní Evropy, ostatními státy bývalého Sovětského bloku, zeměmi Středomoří a západního Balkánu, a to prostřednictvím smluv, politického dialogu a také poskytováním technické a finanční pomoci.

Konec studené války a rozpad Sovětského svazu v roce 1991 představoval pro Evropské společenství výzvu, aby se zaměřilo na ekonomickou a politickou stabilizaci postkomunistických zemí. Evropská integrace nebyla limitována jen na západní Evropu a nyní se otevřela možnost, aby mohla postupovat za její hranice. Zahraniční politika Evropské unie ve vztahu ke svým blízkým sousedům se v období po ukončení studené války stala velkou výzvou pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU. Výsledkem rozšíření EU o nové členy střední a východní Evropy nebylo jen samotné přijetí těchto zemí do Unie, ale také vytvoření nových hranic a nových sousedů EU.

---

²⁰ Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) založené 18.4.1952, Evropské hospodářské společenství (EHS) založené 1.1.1958. Sloučením obou společenství s Evropským společenstvím pro atomovou energii (EURATOM) pak v roce 1967 vzniká Evropské společenství (ES), v roce 1993 pak Evropská unie (EU).

²¹ VAHL, Marius: *International agreements in EU neighbourhood policy*, Swedish Institute for European Policy Studies, Stockholm, November 2006, s. 14.

²² Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) vzniklo v roce 1959. Po vstupu Portugalska do EU v roce 1986, Dánska a Velké Británie v roce 1973 a Finska, Švédska a Rakouska v roce 1995, zůstávají členy ESVO pouze Lichtenštejnsko, Švýcarsko, Island.

Rozšíření o nové země střední a východní Evropy připravované na rok 2004 vyvolalo obavy z vytváření nových dělících čar mezi vstupujícími zeměmi a jejich sousedy ponechanými mimo EU. Vytváření Schengenské oblasti bez hraničních kontrol probíhá spolu s posílením kontrol na vnějších hranicích Unie a rozšířením z roku 2004 se vnější hranice EU posunuje směrem na východ. Posílení nových vnějších hranic bez navázání spolupráce mezi Unií a sousedícími zeměmi by tak mohlo vést k větší izolaci a nevýhodnému postavení těchto zemí mimo EU.²³ Země, které se rozšířením Unie směrem na východ měly dostat do bezprostředního sousedství Unie čelí závažným problémům, které ohrožují jejich stabilitu, jako je vysoká nezaměstnanost, politická nestabilita, chudoba nebo organizovaný zločin. Evropská unie postupně došla k přesvědčení, že se k těmto zemím nemůže postavit zády.²⁴ Spolupráce EU s postsovětskými republikami v rámci Dohod o partnerství a spolupráci rozvíjená již od devadesátých let dvacátého století nebyla hodnocena jako příliš efektivní a v Unii převážil zvláště v souvislosti s připravovaným rozšířením názor, že je potřeba dodat této strategii jednotný rámeček.

Potřeba spolupráce s budoucími sousedy Evropské unie byla zahrnuta do strategického cíle vytvoření stabilní Evropy a posilování jejího hlasu ve světě v dokumentu Evropské komise Strategické cíle 2000-2005 „Formování nové Evropy“ z roku 2000.²⁵ Evropská unie však začala formulovat svou politiku sousedství poměrně pozdě, až v roce 2002, nedlouho před připravovaným rozšířením Unie. Iniciativy na vytvoření politiky vůči novým sousedům na východě přicházely především z Velké Británie, Švédska, Polska a Německa.²⁶ Tyto první iniciativy se zaměřovaly na východní sousedy Unie. Na začátku roku 2002 upozornil v dopise britský ministr zahraničí Jack Straw na naléhavost vytvoření užších vztahů s budoucími sousedy Unie, Ukrajinou, Běloruskem a Moldávií. Navrhoval vytvoření speciálního partnerství s těmito zeměmi, které by bylo založeno na spolupráci v především v obchodě, vnitřních věcech, na politickém dialogu a eventuálně také na spolupráci v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie. Ideu britského

²³ BATT, Judy: *The EU's new borderlands*, CER Working Paper, Centre for European Reform London, 2003, http://www.cer.org.uk/pdf/wp483_borderlands_batt.pdf.

²⁴ GRANT, Charles: *EU's blurred boundaries. Rethinking enlargement and neighbourhood policy*, Centre for European Reform, London, October 2006, s. 3.

²⁵ COM (2000) 154 final: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Strategic Objectives 2000-2005. "Shaping the New Europe"*, Brussels, 9/2/2000, http://ec.europa.eu/comm/off/work/2000-2005/com154_en.pdf.

²⁶ O iniciativě Polska viz kapitola 3.2.1 Polsko – aktivní propagátor východní dimenze EPS.

ministra zahraničí poté doplnila ve svém dopise švédská ministryně zahraničí Anne Lindh zahrnutím také jižních sousedů EU do nového rámce vztahů se sousedními zeměmi.²⁷

Ve společném dopise upozorňují v souvislosti s plánovaným rozšířením komisař pro vnější vztahy Chris Patten a Vysoký představitel pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javier Solana na potřebu vytvoření vztahů s budoucími sousedy Unie.²⁸ Navrhují v tomto dopise vybudovat flexibilní vztahy se třemi skupinami zemí. Se zeměmi Středomoří, u kterých je možnost členství v Unii vyloučena, a důraz by měl být kladen na vzájemnou spolupráci. Další skupinou jsou země západního Balkánu, pro které je budoucí členství jasným cílem, přestože proces jejich přistoupení bude ještě složitý. Třetí skupinou je Rusko a ostatní východní sousedé Unie, u kterých je situace nejvíce komplikovaná vzhledem k tomu, že některé země jako Ukrajina vyjadřují své aspirace na členství. Tento společný dopis dvou představitelů vnějších vztahů EU představoval významný podnět k zahájení diskuze o potřebě společné politiky Unie vůči budoucím sousedům.

Zatímco byly probíhající diskuze o potřebě nové sousedské politiky EU orientované spíše na východ, jižní země Evropské unie jako Francie, Španělsko a Itálie požadovaly zaměření také na jižní sousedy a znovunastartování Barcelonského procesu. V prosinci 2002 navázal na téma vztahů s blízkými sousedy tehdejší předseda Evropské komise Romano Prodi, který přednesl na téma „širší Evropy“ významný projev.²⁹ Prodi ve svém projevu uznal, že úspěšný proces integrace kandidátských zemí střední a východní Evropy do EU vytvořil legitimní očekávání budoucích sousedů Unie, že jim toto rozšíření přinese výhody. Předseda Evropské komise vyjádřil ve svém projevu potřebu nového pohledu na vztahy s jižními a východními sousedy Unie a vyzýval k vytvoření vzájemně prospěšné politiky založené také na vzájemných závazcích. Podle Prodiho nemůže rozšiřování pokračovat donekonečna, jinak by byl ohrožen evropský politický projekt a Evropské unie by se proměnila v pouhou zónu volného obchodu. Upozornil na právo evropských států, které splňují Kodaňská kritéria, usilovat o členství v EU. Nicméně tato

²⁷ MURESAN, Iona: „*The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization?*“, European Institute of Romania Working Paper, December 2005, s. 15, http://www.ier.ro/EN/index_en.html.

²⁸ PATTEN, Christopher, SOLANA, Javier: *Joint letter on Wider Europe*, společný dopis, 7/8/2002, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/0130163334_001_en.pdf.

²⁹ PRODI, Romano: *A Wider Europe : Proximity Policy as the key to Stability*, projev předsedy Evropské komise na konferenci „Peace, Security and Stability Interantional Dialog and the Role of the EU“, Sixth European Community Studies Association World Conference, Jean Monnet Project, Brussels, 5-6/12/ 2002, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/02/619&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

možnost podle Prodiho nutně nezahrnuje příslib budoucího členství. Předseda Komise ve svém zásadním projevu vyjádřil přání vytvořit kolem unie „okruh přátel“ (*ring of friends*) od Maroka až po Rusko a Černé moře. Nový rámec vztahů má nabízet zemím něco více než partnerství, ale méně než členství, ovšem možnost členství by neměla být předem vyloučena. Tato nová politika vůči sousedům by neměla začínat slibem členství, ale neměla by ani eventuelní členství vyloučit. Prodi zde nastínil koncept Společného evropského ekonomického prostoru (*Common European Economic Space*), kde „*sousedé budou se zeměmi Unie sdílet vše, kromě institucí.*“ Sousedícím zemím by měla být otevřena možnost jednotného trhu s Unií. Prodi zde obecně nastínil, jak by měla tato nová sousedská politika vypadat. Tento Prodiho projev byl jakousi předzvěstí obsahu budoucích oficiálních dokumentů Evropské komise vytvářejících Evropskou politiku sousedství.

Na prosincovém summitu v Kodani na konci roku 2002 Rada EU podpořila Prodiho návrh a deklarovala, že by Unie měla plánovaného rozšíření využít k zintenzivnění vztahů se sousedícími státy na základě společně sdílených hodnot. Závěry dánského předsednictví potvrdily, že Evropská unie je ve fázi přípravy nové iniciativy za účelem vytvoření určitého rámce dlouhodobé spolupráce založené na podpoře demokratických a ekonomických reforem, udržitelného rozvoje a obchodu s těmito zeměmi.³⁰

2.2 Širší Evropa - nový rámec spolupráce s východními a jižními sousedy

Téma vztahů s novými sousedy se objevilo v průběhu roku 2003 ve dvou oficiálních dokumentech EU. Evropská komise vydala v březnu 2003 **Sdělení Širší Evropa – sousedství: nový rámec pro vztahy s východními a jižními sousedy.**³¹ Dokument je souborem politických návrhů, jak by měla Unie vytvářet s těmito sousedícími zeměmi „*vztahy, které nezahrnují ve středně dlouhém období perspektivu vstupu do EU.*“³² Zpráva do značné míry vychází ze zmiňovaného Prodiho projevu z prosince 2002.

³⁰ Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12-13/12/2002,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/73842.pdf.

³¹ COM (2003)104 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament : *Wider Europe – Neighbourhood : A new framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, Brussels, 11/3/2003, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf .

³² COM (2003) *Wider Europe...*, s. 5.

Sdělení Komise označuje v této době plánované rozšíření v roce 2004 za podnět k navázání užších vztahů s budoucími sousedy Unie, které považuje za své hlavní partnery. Zpráva specifikuje, že tato politika bude aplikována na státy, které před sebou momentálně nemají perspektivu vstupu do Unie, nejsou do ní tedy zahrnuty Bulharsko, Rumunsko, Turecko a země západního Balkánu.³³ Cílem tohoto nového rámce vzájemných vztahů Unie a jejích sousedů by mělo být vytvoření zóny prosperity a přátelského sousedství tzv. „okruhu přátel“, se kterými by Unie udržovala úzké vztahy.

Zpráva o širší Evropě upozorňuje na špatnou ekonomickou situaci zemí, kdy ve většině jižních a východních sousedů nedosahuje hrubý domácí produkt na hlavu dvou tisíc euro.³⁴ Cílem Evropské unie by mělo být pomoci těmto zemím zlepšit ekonomickou situaci. Komise tak navrhuje využít veškeré své politiky – obchodní, zahraniční, rozvojovou pomoc a programy regionální spolupráce, k podpoře ekonomických a demokratických reforem v sousedních zemích. Na základě dosažených pokroků v provádění ekonomických a politických reforem dokument nabízí Rusku, západním zemím Společenství nezávislých států (SNS) a zemím jižního Středomoří, možnost zapojení do vnitřního trhu Unie a v dlouhodobém horizontu další integraci v rámci volného pohybu zboží, osob, kapitálu a služeb. Navrhuje také zintenzivnění spolupráce v bezpečnostních otázkách jako je terorismus, organizovaný zločin nebo životní prostředí, větší zapojení Unie do řešení a prevence konfliktů v těchto zemích, ale také intenzivnější spolupráci v oblasti kultury a vzdělávání.

Přestože zpráva doporučuje vytvoření koherentního postupu ve vztazích se sousedy Unie tak, aby všechny zahrnuté země měly stejné možnosti, diferenciaci mezi jednotlivými zeměmi bude nadále základem této nové společné sousedské politiky. Každá země vychází z jiných vztahů s Uní a určité odlišení je nutné, Komise proto ve sdělení navrhuje vytvoření akčních plánů pro jednotlivé země a jako další krok uzavření tzv. Sousedských dohod (*Neighbourhood Agreement*), které však zpráva příliš nepřibližuje.

Velký význam, jaký se Unie rozhodla přikládat politice vůči sousedním zemím EU podpořil také strategický bezpečnostní dokument, který představil v červnu 2003 Javier Solana v průběhu zasedání Evropské rady v Thessaloniki. Finální verze **Evropské**

³³ COM (2003) *Wider Europe...*, s. 4.

³⁴ COM (2003) *Wider Europe...*, s. 7.

bezpečnostní strategie pak vznikla v prosinci 2003.³⁵ V podstatě nejde o opravdovou bezpečnostní strategii Unie, dokument je spíše velmi stručným popisem role Unie v mezinárodních vztazích a hlavních cílů a zájmů ve vztazích s ostatními zeměmi. Jedním ze strategických cílů Unie je podpora bezpečnosti v přímém sousedství Evropské unie. Je v zájmu Unie, aby sousedící země nebyly zapletené do konfliktů a neměly slabou a neefektivní vládu. Postupným rozšiřováním se Unie dostává stále blíže ke konfliktním oblastem. Znovu jsou zde vyjádřeno, že rozšíření Unie by nemělo vytvářet v Evropě nové dělící čáry. Co se týká evropské východní politiky, Evropská bezpečnostní strategie upozorňuje na nutnost aktivnějšího zájmu o problémy zemí jižního Kavkazu. Obecně lze říci, že oproti zprávě o širší Evropě je Evropská bezpečnostní strategie méně orientovaná na partnerské země, které vnímá jako problematické, a zaměřuje se více na vlastní zájmy Unie.³⁶

Základní dokument Evropské politiky sousedství **Sdělení Komise Evropská politika sousedství: strategický plán**, ve kterém jsou stanoveny hlavní principy a cíle susedské politiky, země zahrnuté do této nové politiky a návrh jejího financování, byl poté představen 12. května 2004.³⁷ Evropská politika sousedství byla rozšířena na země jižního Kavkazu – Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán. Tyto země byly zařazeny především na doporučení Evropského parlamentu,³⁸ které svědčí o podpoře Turecka a jeho ambicím na vstup do EU ze strany Parlamentu, jelikož Gruzie a Arménie s Tureckem přímo sousedí.³⁹ Ale také na základě lobby ze strany Kavkazských republik a vlivem demokratických změn v Gruzii tzv. revoluce růží na konci roku 2003.⁴⁰

³⁵ European Security Strategy: *Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12/12/2003, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

³⁶ MARCHETTI, Andreas: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery* 2006, Discussion Paper of the Center for European Integration Studies (ZEI), s. 14, http://www.zei.de/zei_english/aktuell/index.html.

³⁷ COM (2004)373 final: Communication from the Commission. *European Neighbourhood Policy. Strategy Paper*, Brussels, 12/5/2004, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf.

³⁸ European Parliament resolution on *EU Policy towards the South Caucasus*, Brussels, 26/2/2004, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p5_ta-prov\(2004\)0122_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p5_ta-prov(2004)0122_en.pdf).

³⁹ PECHÁČEK, Štěpán: *Vývoj Evropské politiky sousedství*, informační podklad č. 3.030, Parlamentní institut, Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR., květen 2005, s. 2, <http://www.psp.cz/cgi-bin/win/kps/pi/prace/pi-3-030.pdf>.

⁴⁰ Revolucí růží nebo růžovou revolucí jsou označovány události po zmanipulovaných parlamentních volbách v listopadu 2003 vedoucí k demokratizaci a proevropskému směřování Gruzie. Po demonstracích a protestech opozice proti zfalšovaným volebním výsledkům prezident Eduard Ševarnadze rezignoval. V lednu 2004 následovaly prezidentské volby, ve kterých byl zvolen prozápadní vůdce opozičního bloku Národní hnutí Mikail Saakašvili. Národní hnutí poté zvítězilo v demokratických volbách konaných v březnu 2004.

2.3 Principy, cíle a nástroje Evropské politiky sousedství

2.3.1 Evropská politika sousedství: strategický plán

Evropská politika sousedství do své působnosti zahrnuje řadu různorodých zemí, které po rozšíření o země střední a východní Evropy sousedí s Evropskou unií nebo budou s EU sousedit po možném rozšíření o Turecko. Strategický plán Evropské politiky sousedství tedy do nové politiky zahrnuje státy Barcelonské deklarace **Izrael, Jordánsko, Palestinskou samosprávu, Sýrii, Libanon, Egypt, Alžírsko, Tunisko, Maroko a Libyi** země východní Evropy **Ukrajinu, Bělorusko, Moldávii** a tři země jižního Kavkazu **Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán**. Zároveň byla do EPS zahrnuta také Ruská federace. Vztahy s Ruskem v rámci sousedské politiky však nejsou jednoznačné. Rusko účast odmítlo a rozvíjí s Unií specifické vztahy v rámci strategického partnerství.⁴¹

Oproti dosavadní spolupráci v rámci existujících dohod představuje Evropská politika sousedství podle strategického plánu Evropské komise posílenou a více zaměřenou strategii vůči sousedům EU. Implementace nové politiky přesáhne rámec spolupráce, jelikož tato politika zúčastněným zemím otevírá možnost významného stupně integrace s perspektivou zapojení do evropského vnitřního trhu. Nová sousedská politika je také snahou o zvětšení rozsahu a intenzity politické spolupráce a jejího zefektivnění oproti dosavadním dohodám. Evropská unie bude moci novou politikou podporovat ekonomické a politické reformy díky zvýšené finanční podpoře prostřednictvím nového finančního nástroje, ale také díky technické podpoře a *twinningu*. Partnerské země mají také perspektivu, že se jim postupně zpřístupní některé programy EU podporující kulturní, vzdělávací, environmentální, technické a vědecké vazby.⁴² Evropská politika sousedství: strategický plán je podrobnějším a konkrétnějším dokumentem než původní zpráva o širší Evropě. Kromě toho, že strategický plán rozšiřuje působnost Evropské politiky sousedství o tři země jižního Kavkazu, jde oproti předchozí zprávě v některých oblastech dále. Oblasti spolupráce jsou v obou dokumentech stejné, ve strategickém plánu se oproti původní

⁴¹ Role Ruska v EPS viz kapitola 4 Rusko a Evropská politika sousedství.

⁴² COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 8-9.

zprávě objevuje jako jeden z cílů také podpora regionální spolupráce mezi partnerskými zeměmi.

Hlavní cíle podle Strategického plánu Evropské politiky sousedství:

▪ **sdílení hodnot** - Unie se nesnaží jen klást zemím priority a podmínky, ale jde o „společné sdílení“ (*joint ownership*) hodnot a zájmů. EU bude podporovat posílení demokracie, reformu soudnictví a boj proti korupci, respektování lidských práv včetně práv dětí a minorit a základních svobod včetně svobody médií a slova, rovnost mužů a žen, práv odborů, boje proti mučení a bude také aktivně podporovat občanskou společnost a spolupráci s Mezinárodním trestním dvorem.

▪ **posílení a zefektivnění politického dialogu** – tento dialog zahrnuje zahraničně-bezpečnostní témata včetně regionálních a mezinárodních, prevenci konfliktů, řešení krizí a společné bezpečnostní hrozby jako je terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, nelegální vývoz zbraní.

▪ **ekonomická a sociální rozvojová politika** – rozvoj preferenčních obchodních vztahů a zvýšená finanční a technická podpora, nabídka perspektivy zapojení do vnitřního trhu EU na základě sbližování s unijní legislativou, spolupráce v sociální politice, podpora zaměstnanosti, sociálního dialogu, snižování chudoby a regionálních rozdílů, zlepšování pracovních podmínek a efektivity sociální pomoci.

▪ **obchod a vnitřní trh** – EPS předpokládá větší otevření trhů v souladu s principy Světové obchodní organizace (WTO), pro země východní dimenze EPS prioritou zůstává implementace ustanovení z Dohod o partnerství a spolupráci jako např. vstup do WTO (v případě Ukrajiny)⁴³, EPS se zaměřuje na odstranění netarifních bariér obchodu se zbožím.

▪ **justice a vnitřní věci** – v této oblasti je společným zájmem EU a partnerských zemí řešení problémů jako jsou migrační tlaky ze třetích zemí, obchodování s lidmi a terorismus, ale také otázka zefektivnění administrativy na hranicích, tak aby se usnadnil pohyb osob při zachování vysokého stupně bezpečnosti. Akční plány poté mohou zahrnout další formy spolupráce v této oblasti jako například spolupráci s unijními orgány Europolem a Eurojustem.

▪ **propojení sousedství** – pod tímto pojmem je zahrnuta spolupráce v **oblasti energetiky, dopravy a životního prostředí**, ale také **informační společnosti a oblasti**

⁴³ Pro země jižní dimenze EPS byl již v rámci Barcelonské deklarace odsouhlasen vznik zóny volného pohybu zboží do roku 2010.

výzkumu a inovací. „*Posílení strategického energetického partnerství se sousedními zeměmi je hlavní součástí Evropské politiky sousedství.*“⁴⁴ Pro podporu vzájemného obchodu, ale také turismu, je cílem Unie vybudování efektivních dopravních systémů a propojení dopravní sítě EU a sousedících zemí. V oblasti životního prostředí je cílem EU podporovat pomocí akčních plánů ochranu životního prostředí v partnerských zemích, především předcházet znečištění, chránit lidské zdraví a docílit racionálního využívání přírodních zdrojů. Co se týká informační společnosti, Evropská unie se snaží předejít možnému zaostání partnerských zemí v moderních informačních technologiích, cílem je také větší spolupráce v oblasti výzkumu a inovací.

- **mezilidské kontakty**⁴⁵ – v této oblasti EPS Unie podporuje kulturní, vzdělávací a všeobecné vztahy mezi EU a jejími sousedy. Strategický plán počítá s postupným otevíráním některých evropských programů v oblasti vzdělávání, školení mladých lidí, výzkumu, životního prostředí nebo kultury. Konkrétní možnosti pak stanoví akční plány. Reformu a modernizaci vzdělávacích systémů partnerských zemí podpoří program „Tempus Plus“, který doplňuje program zaměřený na spolupráci v oblasti univerzitního vzdělávání Tempus o oblast škol, školení a vzdělávání dospělých v zemích zahrnutých do sousedské politiky.⁴⁶

- **regionální spolupráce** – přestože v rámci EPS přistupuje EU k jednotlivým zemím bilaterálně, podporuje Unie užší regionální spolupráci mezi partnerskými zeměmi, které se rozhodnou spolupracovat jak v ekonomických otázkách, tak v oblasti ochrany životního prostředí, jaderné bezpečnosti, soudnictví a vnitřních věcí a mezilidských kontaktů.⁴⁷

2.3.2 Nástroje Evropské politiky sousedství

Evropská politika sousedství si stanovila tři základní cíle, zvýšit **prosperitu, stabilitu a bezpečnost** v zemích, které s Uní sousedí. Plněním těchto cílů zároveň Unie

⁴⁴ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 17.

⁴⁵ V anglickém textu „*people-to-people contacts*“.

⁴⁶ COM (2004) 156 final: Communication on *the new Generation of Community Education and Training Programmes after 2006*, 9/3/2004,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0156en01.pdf.

⁴⁷ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 12-21.

posiluje svou vlastní prosperitu, stabilitu a bezpečnost.⁴⁸ Pro dosažení těchto stanovených cílů bylo také nutno vytvořit nástroje, pomocí kterých bude nová politika prováděna.

Těmito nástroji jsou:

- 1) Zprávy o jednotlivých zemích (*Country Reports*)
- 2) Akční plány (*Action Plans*)
- 3) Evropský nástroj sousedství a partnerství (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*)
- 4) Další nástroje – *twinning*, *TAIEX*, zapojení do evropských programů

„*Country Reports*“ jsou vypracovávány Evropskou komisí a představují shrnutí ekonomické a politické situace v partnerských zemích. Zprávy také určují jak a v jakých oblastech je možné prohloubit spolupráci. Prvních sedm „*Country Reports*“ pro země, se kterými měla již Unie uzavřeny platné smlouvy, Ukrajinu, Moldávii, Maroko, Tunis, Jordánsko, Izrael a Palestinskou samosprávu, bylo zveřejněno spolu se strategickým plánem v květnu 2004. Strategický plán vyzýval k vypracování zpráv pro země jižního Kavkazu – Gruzii, Arménii, Ázerbájdžán, které následovaly v březnu 2005 spolu se zprávami pro Egypt a Libanon, jejichž Asociační dohody s EU již vstoupily v platnost.

Nejdůležitějším nástrojem Evropské politiky sousedství jsou **akční plány**, které stanovují priority pro prohlubování vztahů s partnerskými zeměmi. Stejný účel měly i Euro-středomořské asociační dohody a Dohody o partnerství a spolupráci. Akční plány jsou kratší dokumenty, které jsou však oproti existujícím dohodám více zaměřené na spolupráci v konkrétních oblastech. Obvykle pokrývají pětileté období, jen akční plány pro Ukrajinu, Moldavsko a Izrael jsou na tříleté období. Akční plány jsou postaveny na šesti základních oblastech priorit vzájemné spolupráce, které respektují cíle strategického plánu:

- politický dialog a reforma
- ekonomické a sociální reformy, boj proti chudobě a trvale udržitelný rozvoj
- obchod a tržní reforma
- justice, vnitřní věci a bezpečnost
- spolupráce ve specifických sektorech (doprava, energetika, životní prostředí)

⁴⁸ LANDABURU Eneco: *From Neighbourhood to Integration Policy. Are there concrete alternatives to the enlargement?*, proslov generálního ředitele pro vnější vztahy na konferenci „CEPS Conference: Revitalising Europe“, Brussels, 23/1/2006, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/060223_el_ceps_en.pdf.

- mezilidské kontakty (vzdělávání, kultura, veřejné zdraví...)

Obecně lze říci, že akční plány jsou ambicióznější než dosavadní dohody, především v oblastech vzájemného zájmu jako je spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí, v politickém dialogu a zapojení partnerských zemí do vnitřního trhu EU. Zvláště politické cíle, především demokratické principy a respektování lidských práv, zaujímají v akčních plánech významné místo. Akční plány nenahrazují již existující dohody s partnerskými zeměmi, ale byly navrženy tak, aby jim dodaly nový impuls. Základem jim jsou právě tyto dohody, která akční plány v podstatě doplňují, zpřesňují a upravují.⁴⁹ Doposud bylo vypracováno jedenáct akčních plánů. Některé země jako například Moldávie udělaly z akčních plánů hlavní bod své reformní strategie.⁵⁰ Problémem akčních plánů je však stejně jako u ostatních dokumentů Evropské politiky sousedství přílišná vágnost a nejasné formulace. Priority jsou často definovány jako „zahájení politického dialogu“, „posílení spolupráce“, „zvýšení efektivity“ apod. V některých případech není příliš jasné, pro koho je závazek určen, respektive kdo má být v plnění určité priority aktivní, jestli EU nebo partnerská země.⁵¹ V případě, že partnerská země plní dané závazky, není určeno časové rozpětí, do kdy by měla země závazek splnit, ani jak bude hodnocen její pokrok. Akční plány také často do značné míry reflektují zájmy Unie v dané zemi.⁵² Například akční plány pro Ukrajinu a Moldavsko obsahují závazek podpisu pro Unii žádoucích tzv. readmisních dohod, které zavádějí povinnost přijetí nejen pro vlastní občany, kteří pobývají nelegálně na území EU, ale také jiné státní příslušníky, kteří před tím na území třetích zemí pobývali na cestě do některé členské země EU.

Evropská unie potřebuje k realizaci této nové Evropské politiky sousedství nástroj na její financování. Nástin finanční spolupráce v rámci EPS byl zveřejněn v červenci 2003 ve Sdělení Komise Cesta k novému nástroji Evropské politiky sousedství.⁵³ Podle tohoto dokumentu pokrýval budoucí finanční nástroj sousedské politiky západní země

⁴⁹ MURESAN, I.: *The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization? ...*, s. 17.

⁵⁰ SEC (2005) Communication to the Commission *Implementing and promoting the European Neighbourhood Policy*, 22/11/2005 Brussels, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/sec_2005_1521_en.pdf.

⁵¹ Například požadavek zhodnocení dopadu rozšíření Unie na obchod mezi EU a Ukrajinou v roce 2005 a pokud bude potřeba i pravidelně v dalších letech. EU/Ukraine Action Plan, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf.

⁵² SMITH, Karen E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy*, International Affairs, Vol. 81, No. 4, July 2005, s. 764.

⁵³ COM (2003) 393 final: Communication from the Commission. *Paving the way for the European Neighbourhood Instrument*. Brussels, 1/7/2003, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_393_en.pdf.

Společenství nezávislých států a středomořské země, nezahrnoval ještě země jižního Kavkazu, naproti tomu měl být určen také zemím západního Balkánu. Finální verze návrhu financování nové sousedské politiky byla zveřejněna počátkem října 2004, kdy byl navržen **Evropský nástroj sousedství a partnerství** (*European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI*).⁵⁴ Komise v tomto dokumentu navrhla speciální finanční nástroj, který by nahradil dosavadní programy *TACIS*⁵⁵ pro východní sousedy a Rusko a *MEDA* pro jižní Středomoří a další programy jako např. Evropskou iniciativu pro demokracii a lidská práva (*European Initiative for Democracy and Human Rights, EIDHR*). Komise navrhla v první fázi pro období 2004-2006 před novou finanční perspektivou tzv. Sousedské programy (*Neighbourhood Programmes*), pokrývající vnější i vnitřní hranici rozšířené Unie a financované podle dosavadních programů.⁵⁶

Komise zvažovala pro další finanční období 2007-2013 několik možností. Mezi zvažovanými variantami bylo zahrnutí cílů EPS a rozšíření geografické působnosti existujících programů (jako například rozšíření programů *INTERREG* na oblasti mimo EU) nebo pokračování v Sousedských programech s financováním na základě různých programů pro členské státy EU i země mimo Unii. Nakonec byla zvolena alternativa vytvoření nového finančního nástroje, který by pokrýval zároveň vnitřní i vnější akce Unie a zjednodušil a zefektivnil by dosavadní proceduru poskytování finančních prostředků.⁵⁷ Unie tak v rámci EPS kombinuje cíle vnější politiky s hospodářskou a sociální soudržností.⁵⁸ Komise požadovala na účely provádění cílů EPS ve svém návrhu téměř 15

⁵⁴ COM (2004) 628 final: *Proposal for a regulation of the European Parliament and the Council laying down general provisions establishing an European Neighbourhood and Partnership Instrument*, Brussels, 29/9/2004, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com04_628_en.pdf.

⁵⁵ *TACIS* program byl zahájen v roce 1991 na podporu ekonomické a politické transformace v zemích Společenství nezávislých států. Zahrnuto je 12 zemí – Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgizstán, Moldávie, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán, v letech 1991-2003 bylo zahrnuto také Mongolsko.

⁵⁶ Program na aktivity uvnitř EU podle dosavadních programů na přeshraniční spolupráci v rámci strukturálních fondů *INTERREG*. Pro aktivity na vnější hranici EU pak programy *MEDA* a *TACIS CBC* (*Cross-border Cooperation*). Pro období 2004-2006 bylo na financování programu *MEDA* vyčleněno 45 milionů EUR a 75 milionů pro *TACIS*.

⁵⁷ Od nové finanční perspektivy 2007-2013 dochází ke zjednodušení a zpřehlednění nástrojů vnější politiky EU, které jsou zredukovány z více než třiceti na šest. Kromě humanitární pomoci a finanční asistence jsou vytvořeny nové nástroje: předstvní nástroj, nástroj na rozvojovou a ekonomickou spolupráci, nástroj stability a nástroj evropského sousedství a partnerství. COM (2004) 626 final: *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament On the Instruments of External Assistance under the Future Financial Perspective 2007-2013*, 29/9/2004, Brussels, s. 7-10, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/reform/document/com04_626_en.pdf.

⁵⁸ Článek 12 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006 ze dne 24. října 2006 *o obecných ustanoveních o zřízení evropského nástroje sousedství a partnerství*, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/oj/2006/l_310/l_31020061109cs00010014.pdf.

miliard EUR. Rada však nakonec pro období 2007-2013 odsouhlasila jen 11,2 miliard EUR.⁵⁹ Ve srovnání s předcházející pomocí jde o nárůst o 30 procent, z toho 38 procent zdrojů oproti původním 30 procentům je určeno východním sousedům.⁶⁰ 95 procent prostředků finančního nástroje je vyčleněno na pomoc jednotlivým zemím nebo pro účely regionální a subregionální spolupráce mezi partnerskými zeměmi. Zbývajících 5 procent je určeno na programy přeshraniční spolupráce mezi členskými a partnerskými zeměmi.

Přeshraniční spolupráci je věnována zvláštní pozornost. Nový nástroj by měl zjednodušit a zefektivnit dosavadní přeshraniční spolupráci, která byla financována z různých rozpočtů v rámci různých programů přeshraniční spolupráce (*cross-border cooperation (CBC) projects*) v rámci programu *INTERREG* pro členské země, *PHARE* pro kandidátské země a *TACIS* pro východní sousedy. Evropský nástroj sousedství a spolupráce tak tvoří jednotný nástroj pokrývající vnitřní i vnější hraniční regiony Unie. Přeshraniční spolupráce bude spolufinancována také Evropským regionálním a rozvojovým fondem (*European Regional and Development Fund, ERDF*).

Strategický plán země pro období 2007-2013 (*Country Strategy Paper 2007-2013*) obsahuje analýzu politické, ekonomické a sociální situace v zemi a zhodnocení dosavadní finanční asistence Unie v letech 1991-2006 a hlavní cíle pomoci po roce 2006. Na strategický plán země navazuje Národní program 2007-2010 (*National Indicative Programme 2007-2010*), který již určuje rozpočet Evropského nástroje sousedství a partnerství pro danou zemi, konkrétní priority financování a rozdělení prostředků mezi jednotlivé priority. Pro každou prioritu je specifikován dlouhodobý dopad, který by finanční pomoc v dané oblasti měla mít, stanoveny jsou specifické cíle, očekávané výsledky a ukazatele úspěchu. Přesto však opět nejde o příliš konkrétní dokument. Specifické cíle mají spíše obecnější ráz, objevují se zde opět obecné fráze jako „zlepšení kvality a efektivity veřejné správy, boj proti korupci, respekt lidských práv a základních svobod, zlepšení investičního klimatu“ apod.

Ve srovnání s předvstupní pomocí zemím střední a východní Evropy v rámci programu *PHARE*, jsou prostředky Evropského nástroje sousedství a partnerství relativně skromné. Zatímco pro sedmileté období 2000-2006 bylo v rámci předvstupní pomoci určeno deseti zemím téměř 22 miliard EUR, je pro další sedmileté finanční období pro

⁵⁹ Článek 29 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006...

⁶⁰ MISSIROLI, Antonio: *The ENP three years on: where from and where next?* Policy Brief, European Policy Centre, March 2007, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/1003848642_ENP%20three%20years%20on.pdf.

čtrnáct zemí EPS plus Rusko určena poloviční částka přes - 11 miliard EUR. Kandidátské země získávaly v letech 2000-2004 30 EUR na hlavu ročně, po vstupu do Unie pak v rámci strukturálních fondů částku trojnásobnou, 93 EUR ročně. Pro sousedské země byla tato částka v letech 2000-2006 pouze 4 eura ročně na hlavu.⁶¹ Evropský nástroj sousedství a partnerství sice zvyšuje reálně poskytovanou finanční pomoc, je převážně hodnocen jako nedostatečný k dosažení stanovených cílů.

Evropský nástroj sousedství a partnerství je založen na stejných principech jako strukturální fondy, jedná se o víceleté programy, založené na partnerství a spolufinancování. Finanční pomoc je založena na partnerství Komise a příjemce, jsou do něho zapojeny vnitrostátní, regionální a místní orgány, ekonomičtí a sociální partneři, občanská společnost a jiné důležité subjekty. Celkový politický rámec pro programování finanční pomoci v rámci EPS tvoří prozatím Dohody o partnerství a spolupráci a Asociační dohody. „*Pomoc Společenství může být poskytována také v případech, kdy neexistují žádné dohody (...) mezi Evropskou unií a partnerskými zeměmi, pokud se ukáže užitečným sledovat cíle politiky Evropské unie, a bude plánována na základě takových cílů.*“⁶² To je například případ Běloruska, se kterým dohoda prozatím podepsána nebyla.⁶³

Dalšími nástroji nové politiky vůči sousedním zemím jsou již existující nástroje technické asistence, které byly rozšířeny na země v působnosti Evropské politiky sousedství. Jedním nástrojem je *twinning*, program, který byl zahájen v roce 1998 v rámci předvstupní pomoci na podporu budování institucí v kandidátských zemích, a později byl rozšířen také na programy *TACIS*, *MEDA* a *CARDS*.⁶⁴ V zemích zahrnutých do EPS je nedostatek administrativních kapacit nutných k implementaci cílů nové politiky a také přijetí a přerozdělování prostředků z fondů. Twinningové programy poskytují rámec spolupráce mezi správou a organizacemi členských a partnerských zemí. V případě Evropské politiky sousedství se *twinningové* projekty zaměří na podporu oblastí v rámci priorit akčních plánů. *Twinning* se však v případě partnerských zemí zatím potýká se slabou administrativou a nedostatkem zdrojů ze strany těchto zemí. Vzhledem k politickému charakteru některých projektů také bude záležet na politické vůli

⁶¹ TULMETS, Elsa: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood policy: The ENP as a substitute to enlargement*, s. 55 v KRATOCHVÍL, Petr (ed.): *The European Union and Its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2006.

⁶² Článek 3, odstavec 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006...

⁶³ Z jižní dimenze EPS nebyly ještě smlouvy podepsány s Libyí, Sýrií a Alžírskem.

⁶⁴ *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (CARDS)* – program zahájený v prosinci 2000 určeným balkánským zemím kromě Slovinska.

jednotlivých vlád k přijetí twinningových programů. Vzhledem k tomu, že tyto země nemají danou perspektivu vstupu do Unie, je možné, že odborníci z členských zemí zde budou vnímáni jako „špióni Bruselu“.⁶⁵

V červnu 2006 Evropská komise rozhodla o rozšíření dalšího nástroje technické pomoci původně zaměřeného na kandidátské země na země zahrnuté do Evropské politiky sousedství a Rusko. Jde o Kancelář pro technickou pomoc a výměnu *TAIEX* (*Technical Information Exchange Office*), která byla vytvořena v roce 1995 na pomoc kandidátských zemí při přijímání a implementaci legislativy v oblasti vnitřního trhu většinou poskytováním seminářů a vysíláním expertů do zemí, které projeví zájem.

2.3.3 Právní rámec Evropské politiky sousedství

Evropská politika sousedství je poměrně novou politikou Evropské unie. Přestože tato politika vytváří zcela nový rámec vztahů s partnerskými zeměmi, za formální základ spolupráce jsou považovány existující dohody s partnerskými zeměmi. Pro jižní dimenzi EPS jsou to Euro-středomořské asociační dohody (*Euro-Mediterranean Association Agreements, AA*). Právním základem těchto dohod je Článek 310 Smlouvy o EU, na základě kterého „*Společenství může uzavřít s jedním nebo s několika státy nebo mezinárodními organizacemi dohody o přidružení, které stanoví vzájemná práva a závazky, společné akce a zvláštní postupy*“.⁶⁶ V případě zemí východní dimenze EPS spolupráce vychází z Dohod o partnerství a spolupráci (*Partnership and Cooperation Agreements, PCA*), které jsou obchodními smlouvami založenými na Článku 133 Smlouvy o EU.⁶⁷ Evropská politika sousedství tedy není naplňováním článku 49 Smlouvy, který vytváří rámec pro spolupráci vedoucí ke členství v Unii.

Tyto původní dohody, které jsou základním právním rámcem spolupráce mezi EU a partnerskými zeměmi, byly dohodnuty mezi partnerskými zeměmi, Evropskou unií a členskými státy. Jedná se o tzv. smíšené dohody, pro které ovšem není žádné zvláštní ustanovení.⁶⁸ Zatímco Euro-středomořské dohody byly sjednány na dobu neurčitou,

⁶⁵ TULMETS, E.: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood polics...*, s. 48.

⁶⁶ Čl. 310 *Přidružení* Smlouvy o EU (číslováno podle revize v podobě Amsterodamské smlouvy)

⁶⁷ VAHL, Marius: *International agreements in EU neighbourhood policy...*, s. 44.

⁶⁸ Tento typ smluv je používán pro ujednání, která zavazují strany k politickému dialogu, jelikož politická spolupráce přesahuje rámec prvního pilíře EU a Společenství tak nemá kompetence k uzavření takové smlouvy. Smlouvy s partnerskými zeměmi jsou vyjednány jménem Společenství Evropskou komisí, která

Dohody o partnerství a spolupráci byly sjednané nejprve na dobu deseti let, po které může následovat jejich prodloužení v původní podobě, nebo jejich změna.

Již počáteční návrhy nové politiky sousedství nepředpokládaly vytvoření nových dohod s východními a jižními sousedy. Komisař pro vnější vztahy Chris Patten a Vysoký představitel pro zahraniční politiku Javier Solana ve svém společném dopise ze srpna 2002 navrhovali, že by vztahy se sousedními zeměmi měly být rozvíjeny na základě již existujících dohod. Zároveň však specifikovali možnost uzavření ambicióznějších „sousedských dohod“ v případě Ukrajiny a Moldávie.⁶⁹ Sdělení Evropské komise o širší Evropě také považuje existující dohody za základ vztahů se sousedními zeměmi. Strategický plán pro Evropskou politiku sousedství je, co se týče budoucích dohod, oproti počátečním návrhům o něco ambicióznější. Evropské sousedské dohody by měly „nahradit nynější bilaterální dohody, až budou dosaženy priority dané akčními plány.“⁷⁰

Formálním základem nové politiky tedy zůstávají prozatím Asociační dohody a Dohody o partnerství a spolupráci. Využití existujících dohod poskytuje také základní institucionální zázemí v podobě Rad pro přidružení a Rad pro spolupráci.⁷¹ Jak již bylo řečeno priority spolupráce pro jednotlivé země určují akční plány. Významnou charakteristikou akčních plánů je, že nejsou navrženy jako mezinárodní dohody, ale jako politické texty odsouhlasené v rámci Rady pro spolupráci nebo přidružení. Díky tomu není nutná ratifikace všemi členskými státy EU a partnerskou zemí jako tomu bylo u existujících dohod. To ale také znamená, že akční plány nejsou na rozdíl od dosavadních dohod právně závazné.

Nástroj evropského partnerství a sousedství navržený na financování nové politiky neměl žádný relevantní právní precedens v podobě nástroje, který by pokrýval oblasti vnější politiky a ekonomické a sociální soudržnosti na obou stranách vnějších hranic Unie. Vhodným právní rámcem pro nový finanční nástroj poskytuje zejména Článek 179 a 181a Smlouvy ES, hlavy XX o rozvojové spolupráci. Finanční pomoc Unie může být pozastavena Radou po odsouhlasení kvalifikovanou většinou na návrh Komise, pokud

---

dostane pro jednání mandát Rady. Konečné znění mezinárodní smlouvy je odsouhlaseno v Radě kvalifikovanou většinou, podléhá souhlasu Evropského parlamentu a ratifikaci národních parlamentů členských zemí.

⁶⁹ PATTEN, C., SOLANA, J.: *Joint letter on Wider Europe...*

⁷⁰ COM(2004) *Strategy Paper...*, s. 28.

⁷¹ Rady pro spolupráci (*Cooperation Councils*) pro východní sousedy a Rady pro přidružení (*Association Council*) pro jižní, jsou orgány vytvořené pro politický dialog mezi EU a jednotlivými partnerskými zeměmi. Jsou složené ze členů Rady a Evropské komise a zástupců partnerské země na ministerské úrovni.

partnerská země nedodrží zásady, kterými jsou respektování hodnot svobody, demokracie, lidských práv a základních svobod právního státu. V případě jejich porušení „*se pomoc přednostně použije na podporu nestátních účastníků na opatření zaměřená na podporu lidských práv a základních svobod a na podporu demokratizačního procesu v partnerských zemích*“.⁷²

2.3.4 Principy EPS - inspirace předvstupní strategií EU

Evropská politika sousedství je inspirována a v mnoha aspektech připomíná předvstupní strategii.⁷³ Inspirace předvstupní strategií je mimo jiné dána tím, že Evropskou politiku sousedství vypracovali úředníci, kteří původně pracovali v rámci generálního ředitelství pro rozšíření. Původní iniciativa širší Evropy byla vypracována v rámci tohoto generálního ředitelství. V roce 2003 byla vytvořena z úředníků generálního ředitelství pro rozšíření a také pracovníků generálního ředitelství pro vnější vztahy EU pracovní skupina Širší Evropa (*Task Force "Wider Europe"*). V následujícím roce, kdy Komise vypracovala strategický plán pro vznik Evropské politiky sousedství a do této nové evropské iniciativy byly zapojeny také středomořské země, se všichni úředníci této pracovní skupiny přesunuli pod generální ředitelství pro vnější vztahy.⁷⁴ Současný generální ředitel pro vnější vztahy Španěl Eneko Landaburu zastával do roku 2003 pozici generálního ředitele pro rozšíření. Jeden z úředníků Komise dokonce EPS nazval „rozředěnou verzí politiky rozšíření“.⁷⁵

Evropská politika sousedství byla vytvořena na základě iniciativy Komise a tato politika je také Komisí realizována. Na důkaz významu, který Unie začala přisuzovat nové politice vůči sousedům se také oficiálně změnil název komisaře pro vnější vztahy, Benita Ferrero-Waldner je tak od roku 2004 komisařkou pro vnější vztahy a Evropskou politiku sousedství.

---

⁷² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006 ze dne 24. října 2006 o obecných ustanovení o zřízení evropského nástroje sousedství a partnerství.

⁷³ KELLY, Judith: *New Wine in the Old Wineskins: Promoting Political Reform through the New European Neighbourhood Policy*, Journal of Common Market Studies, Vol. 44, No.1, 2006, TULMETS, Elsa: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood policy...*

⁷⁴ TULMETS, Elsa: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood policy...*, s. 30.

⁷⁵ KELLY, J.: *New Wine in the Old Wineskins...*, s. 49.

Komise navrhuje akční plány s přispěním Vysokého představitele pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v otázkách týkajících se politické spolupráce v této oblasti. Představení plánu předchází rozhovory s danou partnerskou zemí a akční plán je poté odsouhlasen příslušnou Radou pro spolupráci či přidružení. Komise má monitorovací funkci a stejně jako před vstupem nových členských zemí vydává pravidelné hodnotící zprávy. Na základě hodnotících zpráv bude Unie společně s partnerskými zeměmi rozhodovat o jeho prodloužení, popřípadě přepracování. Další možností rozvoje bilaterálních vztahů s partnerskou zemí je nový smluvní rámec v podobě Evropských sousedských dohod na základě pokroku při plnění priorit akčního plánu. Komise opět s přispěním Vysokého představitele pro SZBP v otázkách politické spolupráce vypracuje zprávu do dvou let po ratifikaci akčního plánu a další zprávu do tří let. Tyto zprávy pak poslouží Radě, která se rozhodne k dalšímu kroku, kterým mohou být Evropské sousedské dohody.⁷⁶

Evropská politika sousedství je realizovaná pomocí komunitárních nástrojů. Najde jen o Evropský nástroj sousedství a partnerství, který má komunitární charakter, ale také o možnost zapojení partnerských zemí do dalších programů Evropské unie. Evropská politika sousedství má tedy mezipilířovou strukturu. To umožňuje i větší zapojení Evropského parlamentu, který v klasické Společné zahraniční a bezpečnostní politice nemá dostatečné pravomoci.

Míra zapojení partnerských zemích je určena dvěma klíčovými principy. Prvním je tzv. princip **diferenciace** (*differentiation*). Partnerské země tvoří velmi heterogenní skupinu zemí, nejen z geografického hlediska, ale také vzhledem k odlišné úrovni jejich ekonomických a politických vztahů s EU. Jednotlivé země mají také jiná očekávání ohledně budoucích vztahů s Unií. Prostor pro odlišné přístupy k jednotlivým zemím tedy představují akční plány, které se pro každou zemi liší. Evropská politika sousedství se tak snaží dát jednotný rámec spolupráci s partnerskými zeměmi, která však bude s jednotlivými zeměmi probíhat na bilaterální úrovni. Akční plány vypracovávané pro jednotlivé partnerské země do značné míry připomínají Národní programy pro přijetí *acquis*, vypracovávané v rámci přístupového partnerství pro země střední a východní Evropy. Významnou roli v EPS hraje stejně jako v předvstupní strategii Evropská komise.

---

⁷⁶ COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 3, 5, 10, 28-29.

Akční plány jsou stejně jako Národní programy Komisí monitorovány a jsou vypracovávány hodnotící zprávy o pokroku.

Romano Prodi ve svém projevu v roce 2002, kdy nastínil novou politiku vůči sousedním zemím, upozornil na potřebu vytvoření určitých měřítek a pravidel, podle jejichž plnění budou partnerské země moci postoupit z jedné fáze do další.⁷⁷ Podle Prodiho by měla být zvažena i možnost vytvoření jakýchsi „Kodaňských kritérií pro blízké sousedy“.⁷⁸ Strategický plán stanoví, že partnerské země by měly stejně jako kandidátské země na vstup do Unie akceptovat společné hodnoty, kterými jsou „*právní stát, dobré státní řízení, respektování lidských práv včetně práv minorit, podpora dobrých sousedských vztahů, prosazování principů tržního hospodářství a udržitelného rozvoje.*“⁷⁹ Nicméně přestože společné hodnoty stanovené pro sousedské země vycházejí do značné míry z kritérií pro vstup do Unie, nedává EU za akceptování těchto společných hodnot příslib členství.

Evropská politika sousedství je podobně jako tomu bylo při přijetí nových členů do EU založena na plnění určitých podmínek. Podoba tohoto principu podmíněnosti byla v souvislosti s novou politikou sousedství byla znovu diskutována. Velká Británie například požadovala přísnou podmíněnost s danými odměnami za určité reformy.⁸⁰ Od zprávy o širší Evropě, ve které se hovořilo o „*stanovení jasných cílů a měřítek*“⁸¹ se postupně rétorika Komise ve stanovení podmínek oslabila. Strategický plán EPS je v otázce podmíněnosti značně nejasný. Na jedné straně Komise uvádí, že „*EU se nesnaží klást před partnerské země priority a podmínky*“ a zároveň uvádí jen poměrně vágní definici podmíněnosti, a to že „*tempo rozvoje vztahů EU s každou jednotlivou partnerskou zemí bude záviset na míře přijetí společných hodnot stejně jako na vůli a schopnosti implementovat odsouhlasené priority.*“⁸² V rámci Evropské politiky sousedství tedy platí princip takzvané **pozitivní podmíněnosti** (*positive conditionality*) neboli „něco za něco“, což znamená, že země nehrozí sankce v případě neplnění závazků, naproti tomu získává

⁷⁷ PRODI, R.: *A Wider Europe : Proximity Policy as the key to Stability...*

⁷⁸ Na summitu v Kodani v roce 1993 byla stanovena tzv. Kodaňská kritéria, která musí kandidátské země plnit před tím, než budou moci stoupat do EU: 1) stabilní instituce garantující demokracii, právní stát, ochranu lidských práv a respektování práv menšin, 2) fungující tržní hospodářství a kapacitu zvládnout tržní prostředí uvnitř EU, 3) schopnost implementovat *acquis* a akceptovat cíle politické, ekonomické a měnové unie.

⁷⁹ COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 3.

⁸⁰ KELLY, J.: *New Wine in the Old Wineskins...*, s. 35.

⁸¹ COM (2003) *Wider Europe...*, s. 16.

⁸² COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 4.

další výhody, když si vede dobře. V případě, že země uspokojivě plní závazky v oblasti demokracie, právního státu a lidských práv, tržní ekonomiky, reforem a klíčových zahraničněpolitických cílů, může Unie přijít s nabídkou hlubší politické a ekonomické integrace. Hlubší politickou integrací se rozumí především častější politický dialog na vyšší úrovni a podpora dalšího posilování demokratických institucí. Ale také zefektivnění boje proti terorismu, extrémismu a šíření zbraní hromadného ničení. Hlubší ekonomickou integrací je pak míněna nejen finanční a technická pomoc, ale také preferenční systém v obchodě, podpora vstupu do Světové obchodní organizace (WTO), či postupná účast v některých evropských programech a agenturách.⁸³

Další podobnost s procesem rozšíření představuje socializační komponent Evropské politiky sousedství neboli „sociální učení“ (*social learning*). Evropské instituce spolupracují jak s institucemi partnerských zemí, tak i s nevládními organizacemi a dalšími složkami občanské společnosti. K technické spolupráci při socializaci nově také EPS využívá dosavadní nástroje předvstupní pomoci jako *twinning* a *TAIEX*.

2.4 Evropská politika sousedství – nový rámec europeizace?

2.4.1 Vymezení konceptu europeizace aplikovatelného na EPS

Teorie europeizace (*europeanization*)⁸⁴ je poměrně novým fenoménem v politické vědě. Mezi odborníky stále neexistuje shoda, co přesně tento pojem zahrnuje a postupně dochází k upřesňování jeho obsahu.⁸⁵ Obecně je možné shrnout, že koncept europeizace se používá pro změny v politickém systému státu způsobené evropskou integrací. V procesu

⁸³ FERRERO-WALDNER, B.: *The European neighbourhood policy: bringing our neighbours closer...*

⁸⁴ Dosud nedošlo k adekvátnímu počeštění výrazu „*europeanization*“, který česky znamená poevropštění, zevropštění. Spíše než s těmito výrazy se lze v českém prostředí setkat s používáním výrazů „europeizace“, „evropeanizace“, „europeizaci“ či „europeanizace“. Nejasná je však i terminologie v anglosaském prostředí, kde se vyskytují označení „*europeanization*“ a „*europeization*“. Vzhledem k tomu, že dosud nedošlo k ustálenému používání jednoho výrazu je v této práci používán výraz „europeizace“.

⁸⁵ Různé pohledy na europeizaci viz RISSE, Thomas, COWLES Maria Green, CAPORASO James (ed): *Europeanization and Domestic Change*, Cornell University Press, Ithaca NY, 2001, LADRECH, Robert: *Europeanization of Democratic Politics and Institutions: The Case of France*, Journal of Common Market Studies, Vol. 32, No. 1, 1994, FEATHERSTONE, Kevin, RADAELLI Claudio M.(ed): *The Politics of Europeanization*, Oxford University Press, Oxford, 2003.

evropeizace na sebe vzájemně působí evropská pravidla, mechanismy, společné hodnoty a domácí uspořádání daného státu.⁸⁶ Členské státy jsou ovlivňovány procesem evropské integrace, kdy evropské instituce, na které delegují některé své pravomoci, působí v konkrétních oblastech zpětně na národní politiku. Zároveň jsou však členské státy iniciátory integračního procesu a dávají mu jeho směr.⁸⁷

Evropeizace je teorií, která nemá doposud jednotný výklad. Koncept evropeizace je poměrně široký a je pravděpodobné, že ani jeho jednotný výklad není možný.⁸⁸ Johan P. Olsen vytvořil klasifikaci dosavadních definic evropeizace, které se ukázaly být opodstatněné. Rozlišuje pět kategorií možných významů evropeizace.⁸⁹ Evropeizace může být chápána jako:

1. *Proces změny a expanze vnějších teritoriálních hranic Evropské unie* - tedy zahrnutí nových oblastí do projektu Evropské unie díky rozšíření EU.

2. *Rozvoj institucí a organizací na evropské úrovni* - vytvoření nového centra na evropské úrovni.

3. *Pronikání evropské dimenze do národních a subnárodních struktur* - proces kdy je národní politika ovlivňována evropskou politikou, může zde být patrný větší, či menší vliv evropských institucí na národní instituce, ale také na neformální pravidla, řešení problému a konfliktů.

4. *Vývoz evropské politické organizace a vládnutí mimo EU* - základem exportu evropských hodnot je přitažlivost „evropského modelu“, kdy pro třetí země Evropská unie představuje úspěšný model organizace a vládnutí, kterým se dobrovolně inspiroují.

5. *Politický projekt unifikace Evropské unie* - Evropská unie představuje nové centrum síly, které zahrnuje snahu o politickou unifikaci Evropy, která je podle Olsena prováděna vytvářením jednotného politického prostoru, odlišného od integrace.

---

⁸⁶ COPPIETERS Bruno a kol.: *Europeanization and Conflict Resolution. Case Studies from the European Periphery*, Academia Press, Gent, 2004, s. 20-21.

⁸⁷ EMERSON, Michael, NOUTCHEVA, Gergana: *Europeanization as a Gravity Model of Democratisation*, CEPS Working Document No. 214, Centre for European Policy Studies, November 2004, s. 5, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1175.

⁸⁸ Sborník *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu* představuje první rozsáhlejší pokus vymezit a konceptualizovat pojem evropeizace, resp. evropeizace v českém prostředí. Sborník obsahuje množství příspěvků zabývajících se různými významy evropeizace. Viz DANČÁK, Břetislav, FIALA, Petr, HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*, Masarykova universita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 2005.

⁸⁹ OLSEN, Johan P.: *The Many Faces of Europeanization*, ARENA Working Paper, 1/ 2002, http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2002/papers/wp02_2.htm.

Podle prvního bodu Olsenova modelu je europeizace prováděna prostřednictvím rozšiřování Unie o další evropské země. Jelikož Evropská politika sousedství nedává explicitně partnerským zemím perspektivu vstupu do Unie, není tento význam teorie europeizace pro téma práce relevantní. Stejně tak není vzhledem k Evropské politice sousedství relevantní ani další výklad europeizace jakožto rozvoje institucí na evropské úrovni, jelikož se partnerské země nepodílí na vytváření ani rozhodování evropských institucí.⁹⁰ Otázkou je tedy, jestli může být nová Evropská politika sousedství považována za nový rámec europeizace a jak velký vliv může europeizace na partnerské země mít.

2.4.2 Pronikání evropské dimenze do národních a subnárodních struktur

Jakým způsobem může probíhat europeizace zemí zahrnutých do Evropské politiky sousedství pokud definujeme europeizaci jako *pronikání evropské dimenze do národních a subnárodních struktur*? Zde je třeba rozlišovat mezi europeizací v kontextu EU a europeizací v kontextu periferie EU, čili evropských zemí, které však nejsou součástí Unie. Země v sousedství Unie jsou sice již nyní zahrnuty do Evropské politiky sousedství, přesto se jejich vztahy s EU liší. Europeizace v členských zemích probíhá oboustranně, kdy národní politiky jsou ovlivňovány institucemi v Bruselu, zároveň však mají vliv na formování evropských politik. Charakteristickým rysem europeizace v nečlenských zemích je to, že partnerské země nemají institucionální prostředky jak zasahovat do rozhodnutí EU, která se jich týkají. Europeizace zde má spíše dimenzi zahraniční politiky a může být považována za nástroj zahraniční politiky Unie.⁹¹

Evropská politika sousedství je ambiciózní vnější politikou Unie, která se svým obsahem blíží předvstupní strategii vůči zemím střední a východní Evropy. Zahrnuje spolupráci s partnerskými zeměmi v řadě oblastí, ve kterých se předpokládá sblížení s *acquis communautaire*. Závazek zapojení zemí do vnitřního trhu Unie není možný bez významných změn struktur partnerských zemí podle pravidel vnitřního trhu EU. Podmínkou je také soulad s pravidly Světové obchodní organizace. Země by tedy za účelem užší integrace s EU měly postupně přijímat evropskou legislativu přijatou v oblasti

⁹⁰ MURESAN, I.: *The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization?...*, s. 17.

⁹¹ COPPIETERS B. a kol.: *Europeanization and Conflict...*, s. 22.

vnitřního trhu. Sladění legislativy partnerské země s legislativou Unie za tímto účelem je nutné především pro:

- průmyslové výrobky a obchod se zbožím
- zemědělské výrobky – především přijetí sanitárních a fytosanitárních standardů
- firmy a účetnictví
- finanční služby, pohyb kapitálu
- administrativní překážky pro investory
- zákonodárství týkající se duševního vlastnictví
- obchodní soutěž, protikartelové zákony a státní pomoc
- daňový systém (zvýšení transparentnosti systému)⁹²

Další oblast spolupráce v rámci EPS, soudnictví a vnitřní věci, je citlivou oblastí pro suverenitu země. Proto zde nejde přímo o sblížení s legislativou, ale spíše o závazek užší spolupráce v otázkách migrace, azylu, víz, organizovaného zločinu, pašování zbraní a drog, spolu se kooperací s orgány Unie jako Europol a Eurojust. Formálně je v této oblasti zmíněno jen sblížení v oblasti rodinné legislativy.⁹³ V oblasti spolupráce v energetické politice je také zmíněno sblížení legislativy a regulí. V oblasti dopravy pak potřeba strukturálních změn v systému dopravy, tedy určité transformace domácí politiky vlivem europeizace.⁹⁴

Naproti tomu v případě spolupráce v oblasti životního prostředí jsou stanoveny cíle na prevenci znečištění a na ochranu veřejného zdraví a racionální využívání přírodních zdrojů. Nicméně evropské standardy pro ochranu životního prostředí jsou pro partnerské země příliš vysoké a jejich přejímání bude pravděpodobně komplikované vzhledem k nedostatku finančních prostředků, ale i politické vůle, jelikož ochrana životního prostředí není vzhledem k množství problémů ve většině partnerských zemích jejich prioritou. Je tedy spíše pravděpodobné, že životní prostředí nebude alespoň v blízké době významnou oblastí europeizace. Nedostatek finančních prostředků se také s největší pravděpodobností

---

⁹² COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 15-16.

⁹³ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 17.

⁹⁴ Strategický plán Evropské politiky sousedství přímo zmiňuje zavedení volné soutěže v oblasti přístavních služeb a letecké dopravy, moderních regulí, více efektivní nákladní dopravy a vzájemné provázání železniční dopravy atd. COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 18.

projeví na nevýrazné europeizaci v oblasti informačních technologií a výzkumu,⁹⁵ spolu s vágními formulacemi cílů a dalšími negativními faktory jako je např. odliv mozků z těchto zemí.⁹⁶

Komise na konci roku 2006 vydala sdělení o přístupu, který umožní zapojení partnerských zemí EPS do evropských agentur a programů. Bude nutný postupný přístup pomocí programů spolupráce, jejichž cílem by měla být „*potřebná příprava v podobě přijetí *acquis* Společenství a vybudování správní kapacity, pokud to jsou předpoklady účasti.*“⁹⁷ Dodatečně je pro účast v evropských agenturách nutné uzavřít mezinárodní dohody, které by stanovily obecné podmínky účasti partnerů EPS. Takové dohody budou upravovat také „*splnění legislativních nebo administrativních předpokladů (tj. úplný soulad s příslušným *acquis*).*“⁹⁸ V případě programů jsou základem dosavadní dohody o partnerství a spolupráci a dohody o přidružení, v rámci kterých by byl uzavřen protokol k rámcové dohodě, který by stanovil obecná pravidla účasti partnerské země na daném programu.

Ve spolupráci v oblasti umění a vzdělání nejde o přibližování legislativy EU a partnerských zemí a míra europeizace je tak těžko měřitelná.⁹⁹ Přesto se nově zemím EPS otevírá program na podporu audiovizuálního odvětví MEDIA 2007, kdy obecným předpokladem účasti je slučitelnost právních předpisů v oblasti médií a audiovizuálního sektoru s *acquis*.¹⁰⁰ Dochází také postupně ke sblížení s politikami EU v oblasti vzdělávání, program „Tempus Plus“ navržený Evropskou komisí je určen na reformu vzdělávacích systémů v těchto zemích¹⁰¹ a také nový návrh na posílení Evropské politiky sousedství podporuje spolupráci v oblasti vzdělání¹⁰² Významným krokem je připojení, krom Běloruska, všech zemí východní dimenze EPS - Ukrajiny, Moldávie, Gruzie,

---

⁹⁵ Strategický plán Evropské politiky sousedství navrhuje přijetí kroků jako je otevření trhu pro pevné telefonní linky a internetové služby a liberalizaci služeb potřebných pro rozvoj informační společnosti. COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 19.

⁹⁶ MURESAN, I.: *The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization ...*, s. 39-40.

⁹⁷ KOM (2006) 724 v konečném znění Sdělení Komise Radě a Parlamentu *o obecném přístupu, který umožní účast partnerských zemí EPS v agenturách a programech Společenství*, Brusel, 4/12/2006 s. 6, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0724cs01.pdf.

⁹⁸ *Ibid.*, s. 10.

⁹⁹ MURESAN, I.: *The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization ...*, s. 41.

¹⁰⁰ KOM (2006) 724 *o obecném přístupu, který umožní účast partnerských zemí EPS v agenturách...*, s. 8.

¹⁰¹ COM (2004) 156 final: Communication on the new Generation of Community Education and Training Programmes after 2006, 9/3/2004,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0156en01.pdf.

¹⁰² KOM (2006) 726 v konečném znění: Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu *o posílení Evropské politiky sousedství*, 4/12/ 2006, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_cs.pdf

Arménie a Ázerbájdžánu, k tzv. Boloňského procesu¹⁰³ na konferenci evropských ministrů školství, která probíhala v květnu 2005 v norském Bergenu. Zapojení těchto zemí do vytváření jednotného Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání je významným krokem k europeizaci v oblasti vzdělávání.

2.4.3 Atraktivita „evropského modelu“

Strategický plán Evropské politiky sousedství uvádí, že „*privilegované vztahy se sousedy budou budovány na vzájemné oddanosti společným hodnotám jako je zejména právní řád, dobré řízení státu, respektování lidských práv včetně práv menšin, podpora dobrých sousedských vztahů, principy tržní ekonomiky a trvale udržitelného rozvoje*“.¹⁰⁴ Europeizace chápána podle dalšího bodu Olsenovy definice jako *vývoz evropské politické organizace a vládnutí mimo EU* je založena na atraktivnosti „evropského modelu“. Názory na konkrétní obsah pojmu „evropský model“ se mohou odlišovat, Emerson a Noutcheva uvádějí přehled deseti nejvýznamnějších znaků tohoto „evropského modelu“, které jsou základem europeizace. Vycházejí ve svém shrnutí částečně z oficiálních dokumentů EU a Rady Evropy.¹⁰⁵

Hodnoty a znaky „evropského modelu“:

1. Demokracie a lidská práva
2. Společný právní rámec pro prostor čtyř společných svobod
3. Sociální model
4. Odmítání nacionalismu – identita regionální, národní, evropská
5. Multikulturalismus
6. Více úrovně řízení státu
7. Multilateralismus

¹⁰³ Boloňským procesem je nazýváno vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010 na základě Boloňské deklarace, kterou v červnu 1999 podepsalo původně 29 evropských zemí. Cílem je sjednocení vysokoškolského vzdělávání v evropských zemích na základě vytvoření srozumitelného a srovnatelného systému stupňů vysokoškolského cyklu, jednotného systému kreditů podporující mobilitu studentů, uznávání vzdělávání, ale i spolupráce v oblasti celoživotního vzdělávání apod. Do Boloňského procesu je dnes zapojeno 45 evropských zemí včetně Ruské federace, která se připojila v rámci Berlínské konference v září 2003.

¹⁰⁴ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 3.

¹⁰⁵ EMERSON, M., NOUTCHEVA, G.: *Europeanization as a Gravity Model of Democratisation*..., s. 5.

8. Antihegemonie a antimilitarismus
9. Otevřenost všem evropským demokraciím
10. Vytvářející se hranice EU spíše než fixní stanovení hranic Unie

Pro většinu zemí zahrnutých do Evropské politiky sousedství představuje „evropský model“ prosperitu, stabilitu a vyloučení válečných konfliktů. Evropská unie vytváří ve svém okolí jakési „gravitační pole“, které podle Emersona zahrnuje dvacet zemí, které vstoupily do Unie nebo mají perspektivu vstupu, přičemž se původně jednalo o nedemokratické režimy.¹⁰⁶ Dalších šestnáct zemí zahrnutých do Evropské politiky sousedství rozšiřuje působení europeizace na další země, oficiálně bez perspektivy vstupu do Unie. Europeizace může být pokládána za „demokratický gravitační model“. Základem tohoto modelu je demokratická Evropská unie. Jestli se ostatní státy snaží přiblížit tomuto demokratickému modelu závisí na reputaci kvality demokracie v této organizaci, na geografické a kulturně-historické blízkosti země, ale také na otevřenosti Unie zemím na periferii Evropy. Dalším znakem evropského modelu je společný trh, který je často vnímán jako prostředek, díky kterému se zvedla životní úroveň obyvatel Unie. Strategický plán Evropské politiky sousedství nabízí partnerským zemím perspektivu zapojení do vnitřního trhu Unie. Tento „ekonomický gravitační model“, který představuje odstraňování obchodních bariér a zvýšení investic do partnerských zemí, může zároveň podpořit i demokratickou transformaci.¹⁰⁷

V případě zemí zahrnutých do EPS, které přímo sousedí s EU nebo se nacházejí v její blízkosti, hraje také vliv geografická blízkost, ale i historické vazby. Pro postkomunistické země, které do Unie vstoupily v roce 2004 a 2007, měl vstup do Unie mimo jiné také symbolický význam. Vstup pro ně představoval „návrat do Evropy“, stejně tak jako pro země východní Evropy znamená navázání vztahů s EU jakési „přiblížení Evropě“. Užší vztahy s Evropskou unií realizované prostřednictvím Evropské politiky sousedství jsou tak pro sousedící země důležité jak z materiálního, tak i symbolického hlediska. Prostřednictvím susedské politiky jsou partnerským zemím k dosažení cílů politiky poskytovány finanční prostředky, které mají vliv na přitažlivost této politiky. Vliv

¹⁰⁶ Řecko, Portugalsko, Španělsko, Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko, Polsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Bulharsko, Chorvatsko, Turecko, Bosna a Hercegovina, Srbsko, Černá Hora, Makedonie, Albánie.

¹⁰⁷ EMERSON, M., NOUTCHEVA, G.: *Europeanization as a Gravity Model of Democratisation...*, s. 2-5.

evropského modelu je však pouhým počátkem europeizace zmíněných zemí, její míra bude poté záviset na reálném přejímání hodnot tohoto modelu.¹⁰⁸

Europeizace je nejčastěji definovaná v souvislosti s Evropskou unií. V případě europeizace mimo členské státy Unie je však nutno poznamenat, že významnou roli hrají další organizace jako Rada Evropy, která prosazuje základní demokratické hodnoty a ochranu lidských práv. Demokracie a ochrana lidských práv jsou mezi hodnotami jak Rady Evropy¹⁰⁹, tak Evropské unie na prvním místě. Významné procento evropských občanů pokládá lidská práva, mír a demokracii za hodnoty nejlépe reprezentující Evropskou unii.¹¹⁰ V zemích zahrnutých do EPS je však obecně míra demokracie a ochrany lidských práv slabá. Podle statistik organizace Freedom House státy východní dimenze EPS vykazují slabé anebo dokonce zhoršující se výsledky, na rozdíl od nových členských zemí, ale i zemí západního Balkánu, kde „kvalita demokracie“ roste. Většina zemí je hodnocena jako hybridní režimy mezi demokracií a autoritářským režimem. Kavkazské země Arménie a Ázerbájdžán jsou hodnoceny jako poloautoritářské režimy, Gruzie je z těchto zemí hodnocena nejlépe, ale také se blíží poloautoritářskému režimu. Nejlépe z hodnocení Freedom House vychází Ukrajina, přesto však žádný ze států východní dimenze Evropské politiky sousedství není hodnocen ani jako polodemokratický. Nejhůře je na tom s mírou demokracie Bělorusko, zařazené mezi autoritářské režimy.¹¹¹

Tab. 1 Míra demokratizace zemí východní dimenze EPS a Ruska

	1999-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Arménie	4.79	4.83	4.83	4.92	5.00	5.18	5.14
Ázerbájdžán	5.58	5.63	5.54	5.46	5.63	5.86	5.93
Bělorusko	6.25	6.38	6.38	6.46	6.54	6.64	6.71
Gruzie	4.17	4.33	4.58	4.83	4.83	4.96	4.86

¹⁰⁸ MURESAN, I.: *The European Neighbourhood Policy a new Framework for Europeanization ...*, s. 30.

¹⁰⁹ Členským státem Rady Evropy není ze zemí východní dimenze EPS pouze Bělorusko.

¹¹⁰ Special Eurobarometer: *The European Union and its neighbours*, October 2006, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_259_sum_en.pdf

¹¹¹ Freedom House: *Freedom in the World 2006*,

<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=44&year=2006>.

Moldavsko	4.25	4.29	4.50	4.71	4.88	5.07	4.96
Rusko	4.58	4.88	5.00	4.96	5.25	5.61	5.75
Ukrajina	4.63	4.71	4.92	4.71	4.88	4.50	4.21

Míra demokracie	Typ režimu
1-2	Stabilizovaná demokracie
3	Polostabilizovaná demokracie
4	Hybridní typ nebo přechodná vláda
5	Poloautoritářský režim
6-7	Autoritářský režim

Zdroj: <http://www.freedomhouse.org/uploads/Chart100File117.pdf>

Míra europeizace v oblasti demokracie a lidských práv, tedy nejvýznamnějších hodnot „evropského modelu“, je tedy zatím slabá. Výrazný je v tomto případě rozdíl mezi jednotlivými partnerskými zeměmi. Některé země své výsledky podle Freedom House zlepšují. Ukrajina dosáhla zlepšení ve volebním procesu, rozvoji občanské společnosti, demokratické vládě a nezávislosti médií. Moldávie také zlepšila své výsledky ve volebním procesu, nezávislosti soudnictví a ve snížení korupce. Poslední zemí, která výsledky zlepšila je Gruzie, a to v nezávislosti soudnictví, demokratizaci regionálních vlád a snížení korupce.

2.4.4 Europeizace jako posílení vlivu Unie v sousedství

Podle další možné aplikovatelné teorie europeizace jakožto *politického projektu unifikace Evropy*, představuje Unie nové centrum síly a vlivu. Pozice Evropská unie jakožto zahraničně-politického hráče byla po dlouhou dobu vnímána spíše z hlediska ekonomické síly. V souvislosti s vytvořením Společné zahraniční a bezpečnostní politiky se Unie snaží prosazovat nejen jako významný ekonomický hráč. Evropská unie se tak

s postupně s rozšiřujícím se okruhem zájmů v zahraniční politice rozšiřuje z ekonomického společenství na společenství hodnot.¹¹²

Evropská politika sousedství je příkladem zvláštního typu zahraniční politiky. Nejedná se o tradiční diplomacii, spíše o vytvoření nového rámce pro tradiční vztahy mezi státy. Tento typ politiky je nazýván „měkkou diplomacií“ (*soft diplomacy*), neboli diplomacií, která využívá ekonomické, finanční a institucionální prostředky k exportu hodnot, norem a pravidel s cílem dosáhnout dlouhodobého kulturního vlivu.¹¹³ Jedná se o moderní zahraniční politiku, která využívá a spojuje řadu prvků – od podpory lidských práv, vytváření demokratických institucí, reformy soudnictví až po zintenzivnění politického dialogu. Taty snahy jsou doprovázeny a stimulovány poskytnutím preferenčních výhod v obchodu a také značnou finanční a technickou pomocí ze strany Unie.¹¹⁴ Hlavním účelem Evropské politiky sousedství je vytvořit jednotný princip pro zahraniční politiku Unie vzhledem k definované skupině zemí, který je odlišný od přístupu ke kandidátským zemím a vzdálenějším třetím zemím.¹¹⁵ Evropská unie je v kontextu širší Evropy významnou ekonomickou a integrační silou, cílem sousedské politiky je posílit také její poměrně slabou roli zahraničně politického hráče. Emerson označil tuto snahu za vytváření „přátelské Monroeovy doktríny“ EU.¹¹⁶

Prvotní dokumenty Unie o nové politice vůči sousedům vyjadřují potřebu vytváření „okruhu přátel“ v sousedství EU. Snahou Unie je tak vytvořit fungující vztahy mezi centrem – Evropskou unií a okolními zeměmi. Evropská unie může budovat spolupráci se sousedními zeměmi na základě několika možných modelů.

- *hub-and-spoke model* („dostředivý model“) – kdy centrum (EU) vytváří vztahy se svými sousedy na bilaterální bázi

¹¹² MARCHETTI, A.: *The European Neighbourhood Policy. Foreign Policy at the EU's Periphery, ...*, s. 5.

¹¹³ PETITEVILLE, Franck: *Exporting values? EU external co-operation as a „soft diplomacy“*, s. 134 v KNOTT, Michele, PRINCEN, Sebastian: *Understanding European Union's external relations*, Routledge, London 2003.

¹¹⁴ FERRERO-WALDNER, Benita: *Quo Vadis Europa?* Strasbourg, 14/12/2005, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/797&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

¹¹⁵ KAZMIERKIEWICZ, Piotr, KACZYNSKI, Maciej : *European Neighbourhood Policy: Differentiation and Political Benchmarks*, EuroMesCo paper 44, Instituto de Estudos Estratégicos et Internacionais (IEEI) Lisabon, str. 6, http://www.euromesco.net/media/euromesco_paper_44.pdf.

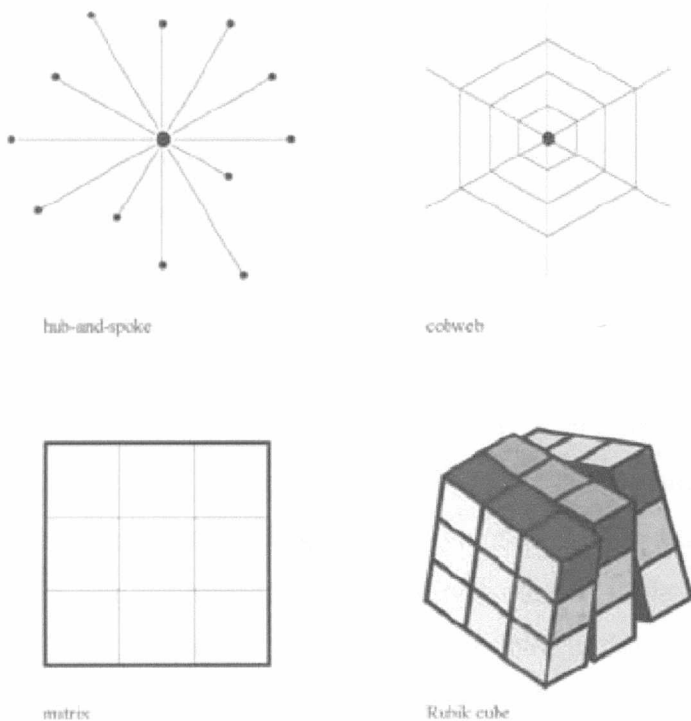
¹¹⁶ Monroeova doktrína – zahraničně politický koncept USA formulovaný v roce 1823 americkým prezidentem Jamesem Monroem, kdy se USA zavázaly nevměšovat do vnitřních záležitostí evropských zemí, stejně jako do záležitostí jejich kolonií v Americe, zároveň se však USA postavily proti vzniku dalších evropských kolonií v Americe. EMERSON, Michael: *The Wider Europe as the European Union's Friendly Monroe Doctrine*, Policy Brief 27, Centre for European Policy Studies, Brussels, October 2002, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=128.

▪ *Cobweb model* nebo *concentric circle model* („model soustředných kruhů“) – kdy Unie vytváří vztahy se skupinami zemí seskupených podle jejich geografické či politické blízkosti k EU s prvky multilateralismu a standardizace pro každou skupinu zemí

▪ *Matrix model* („model matice“) – kde jsou na jedné ose různé politiky a oblasti, ve kterých může Unie spolupracovat se sousedními zeměmi a regionálními skupinami, které jsou na druhé ose

▪ *Rubic cube model* („model Rubikovy kostky“)– v případě, že v oblasti působí kromě Unie ještě další významný hráč, což komplikuje vzájemnou spolupráci, jestliže jsou zájmy těchto dvou hráčů v oblasti neslučitelné

Obr. 1 Modely vztahů EU se sousedními zeměmi

Zdroj: EMERSON, Michael: *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?* CEPS Working dokument No. 215, Centre for European Political Studies, November 2004, s. 8-9.

Evropská unie ve svých vztazích se sousedními zeměmi uplatňovala především „*Cobweb model*“ a to jak ve vztazích se zeměmi Středomoří, SNS, zeměmi západního Balkánu nebo například se zeměmi Evropského ekonomického prostoru. Ve skutečnosti jde však většinou o „*hub-and-spoke*“ model, kdy Unie jedná s jednotlivými zeměmi na

bilaterální bázi, přestože se vztahy uskutečňují v rámci určitého společného postupu např. programu *TACIS*.¹¹⁷ Ve vztazích mezi centrem – EU a partnerskými zeměmi se projevuje vzrůstající vzájemná závislost a provázanost, kdy vnější bezpečnostní hrozby mohou ohrozit bezpečnost a stabilitu. Ve vztazích se také projevuje asymetrie vzhledem k odlišnému stupni politického a ekonomického vývoje, která vyvolává napětí. Cílem EPS by mělo být tuto asymetrii postupně odstraňovat s cílem snížit napětí a bezpečnostní hrozby Unii.¹¹⁸ Jednotlivé modely vztahů se sousedními zeměmi mohou působit zároveň. V oblasti východní dimenze EPS, čili v zemích bývalého Sovětského svazu na sebe naráží vliv Ruska, jehož zájmy jsou ve větší míře odlišné od zájmů Evropské unie a Spojených států, jež mají v oblasti vzrůstající vliv. Zde se tedy uplatňuje „*Rubic cube model*“, v tomto modelu pokud jsou zájmy hlavních aktérů v rozporu, není možné očekávat ve spolupráci se zeměmi velký pokrok, dokud se jeden z aktérů nestáhne nebo se nerozhodne pro spolupráci. Jelikož Evropská politika sousedství je založena především na bilaterálních vztazích, uplatňuje se zde „*Matrix model*“, kdy oblasti spolupráce jsou vymezené ve strategickém plánu a akčních plánech pro jednotlivé země. (demokracie a lidská práva, vzdělání, kultura a výzkum, ekonomické a sociální reformy, obchod a tržní reforma, spolupráce v oblastech dopravy, energetiky a životní prostředí, justice a vnitřní věci, regionální spolupráce) .

Dokumenty EPS vyjadřují snahu o vytvoření koherentního společného prostoru, který bude zahrnovat evropské i neevropské země, které nejsou členy Unie. Názory, že se Unie snaží vytvořit zónu svého vlivu jsou poměrně časté v americké či ruském prostředí, ale i Unii.¹¹⁹ Důvody, proč se EU snaží o vytvoření takového prostoru jsou různé. Unie se snaží posílit svůj zahraničně-politický vliv v oblasti. Řada odborníků považuje úspěch společné politiky Unie vůči sousedům za podmínku jejího vlivu na světové scéně. Podle názoru Ronalda Dannreuthera dokonce případný úspěch či neúspěch angažovanosti EU v nejbližším sousedství silně ovlivňuje budoucnost evropské integrace.¹²⁰

Evropská unie se prostřednictvím vytvoření společného prostoru snaží o posílení vlastní bezpečnosti. Jde o bezpečnost včetně hrozeb nevojenského charakteru, tzv. *soft*

¹¹⁷ WALLACE, William: *Looking after the neighbourhood : Responsibilities for the EU-25*, Policy Papers No. 4, July 2003, Notre Europe, s. 18, <http://www.notre-europe.asso.fr/IMG/pdf/Polycypaper4.pdf>.

¹¹⁸ MARCHETTI, A.: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery...*, s. 25.

¹¹⁹ Např. LEONARD, Mark: *Europe: The New Superpower*, Centre for European Reform, http://www.cer.org.uk/articles/leonard_irish_times_18feb05.html

¹²⁰ DANNREUTHER, Roland (ed): *European Union Foreign and Security Policy. Towards a neighbourhood strategy*, Routledge, London, 2004, s. 2.

security, které přesahují hranice zemí. V rámci společného prostoru chce posilovat spolupráci v boji proti terorismu, organizovanému zločinu, pašování drog či nelegální imigraci. Důraz je však také kladem na ochranu životního prostředí a energetickou bezpečnost, kdy negativní následky možného zanedbání nijak nezastaví hranice.¹²¹ Záměr Evropské unie vytvořit koherentní společný prostor podporuje i snaha Unie o podporu regionální spolupráce partnerských zemí, čímž se snaží o odstranění rozdílů mezi hraničními regiony.¹²²

Závazek angažovanosti při řešení konfliktů v partnerských zemích vede také k závěru, že se tímto Unie snaží posilovat svou roli v regionu.¹²³ Evropská unie v konfliktech může hrát důležitou roli prostředníka.¹²⁴ Pokud ponecháme stranou konflikt na Blízkém východě¹²⁵ stojí EU před řadou „zamrzlých konfliktů“ (*frozen conflicts*) na východ od hranice Unie v zemích jižního Kavkazu a v Moldávii. V jižním Kavkaze se jedná o konflikty v Národním Karabachu mezi Arménií a Ázerbájdžánem a v separatistických regionech Gruzie Jižní Osetii a Abcházii, v jejichž řešení se zatím Evropská unie kromě účasti v rámci OSN a OBSE příliš neangažovala. V červenci 2003 byla ustavena funkce Speciálního představitele pro země jižního Kavkazu, který by měl přispět k mírovému urovnání těchto konfliktů. Konflikt v moldavském Podněstří byl také i přes geografickou blízkost oblasti po dlouhou dobu mimo zájem Evropské unie. Od roku 2005 se však Unie v řešení konfliktu angažuje. EU byla spolu s USA přizvána jakožto pozorovatel v rámci mírových jednání, vytvořila funkci speciálního představitele, který se zaměřuje přímo na konflikt v Podněstří, a na požadavek moldavské a ukrajinské vlády ustavila Hraniční asistenční misi EU (*EU Border Assistance Mission*) podél moldavsko-ukrajinské hranice.¹²⁶

2.4.5 Mechanismy europeizace partnerských zemích

¹²¹ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 3.

¹²² Podporu regionální spolupráce neobsahovaly počáteční dokumenty o Evropské politice sousedství. Regionální spolupráce se objevila až v dokumentu navrhuujícím nařízení na vytvoření Nástroje Evropské politiky sousedství z října 2004.

¹²³ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 12.

¹²⁴ O roli EU při řešení konfliktů na periferii Evropy více :COPPIETERS, B. a kol.: *Europeanization and Conflict Resolution. Case Studies from the European Periphery*, Academia Press, Gent, 2004.

¹²⁵ Týká se jižní dimenze Evropské politiky sousedství, která není hlavním předmětem zájmu práce.

¹²⁶ Viz kapitola 4.2.5 „Zamrzlé konflikty“ – citlivé téma ve vztazích EU-Rusko.

Europeizace a změny, které přináší, jsou fakticky prováděny pomocí již zmíněných principů EPS, mechanismů podmíněnosti (*conditionality*) a sociálního učení (*social learning*), které představují hlavní nástroje možného ovlivnění sousedních zemí. Pomocí podmíněnosti může dojít ke změnám v poměrně krátké době. Tento princip byl již vyzkoušen při transformaci politických, ekonomických struktur a občanské společnosti v procesu rozšiřování Unie o země střední a východní Evropy. Změny v domácí struktuře tak jsou odpovědí na výhody, které Evropská unie nabízí, jako je technická a finanční pomoc, přístup na vnitřní trh apod. Podmíněnost také záleží na souladu mezi domácí praxí a evropskými standardy a podmínkami. Platí, že čím jsou větší rozdíly, tím bude mít podmíněnost menší efekt.¹²⁷ Větší změny, které způsobují hlubší transformaci, jsou spíše výsledkem dlouhodobého socializačního procesu, jak v rámci domácích politických elit, tak celkově společnosti v dané zemi. Základní principy EU jako principy volného trhu a demokratického vládnutí mohou v dlouhodobé perspektivě priority a zájmy politických elit i společnosti ovlivnit. Sociální učení je založeno na vzájemném působení institucí. V případě nečlenských zemí EU bude úspěch socializace záležet na rozsahu institucionálních vazeb a kontaktů mezi Unií a partnerskými zeměmi, ale také na legitimitě evropských norem a politik z pohledu ostatních zemí.¹²⁸

Jelikož je Evropská politika sousedství teprve na svém počátku, je těžké odhadovat, zda se stane rámcem pro europeizaci v zúčastněných zemích. Předchozí spolupráce Unie s zeměmi východní Evropy prostřednictvím Dohod o partnerství a spolupráci nevedla k europeizaci těchto zemí.¹²⁹ I Evropská komise uznává, že plný potenciál těchto dohod nebyl dosud realizován.¹³⁰ Neúspěch dosavadních dohod, na něž Evropská politika sousedství navazuje, může v partnerských zemích vést také k nedostatku politické vůle k provádění nové politiky sousedství. Možnost zapojení do vnitřního trhu Unie a odstranění bariér vzájemného obchodu by však mohla země motivovat k přijetí potřebné evropské legislativy v této oblasti. Přijetí nebo přiblížení se k ekonomickému modelu EU vytvoří příznivější prostředí pro zahraniční investice. Na druhou stranu je potřebných změn velmi mnoho a významnější pokrok se tedy dá očekávat spíše v dlouhodobé perspektivě.

¹²⁷ COPPIETERS, B. a kol.: *Europeanization...*, s. 32.

¹²⁸ *Ibid.*, s. 34.

¹²⁹ Viz WOLCZUK, Kataryna: *Integration without Europeanisation: Ukraine and its Policy Towards the European Union*, EUI Working Papers, European University Institute, Florence, 2004, http://www.eui.eu/RSCAS/WP-Texts/04_15.pdf.

¹³⁰ COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 7.

Samozřejmě je zde nutné přistupovat k partnerským zemím spíše jednotlivě. V některých zemích jako například Ukrajina, Gruzie nebo Moldávie bude europeizace pravděpodobně efektivnější ve srovnání se zeměmi jižní dimenze. EPS nebo s autoritativním režimem v Bělorusku. Některé faktory mohou europeizaci zemí v rámci EPS podpořit. Pozitivní změny v partnerských zemích, jako například demokratické změny na Ukrajině a v Gruzii, mají pozitivní vliv na europeizaci těchto zemí. Zvláště na Ukrajině se europeizace stala symbolem demokratizace celé země.¹³¹ Výhledově může jít například o změny v podobě ukončení některých konfliktů v sousedních zemích nebo možný kolaps diktátorského režimu v Bělorusku.

Nicméně je zatím realita teorii poněkud vzdálena. Závazky a cíle definované v oficiálních dokumentech Unie jsou skromné a velmi vágní. Často nenaplňují očekávání partnerských zemí, především východní Evropy. Prozatím se nová sousedská politika nezdá být tím pravým motorem transformace a europeizace v sousedství EU.¹³² Kromě neurčitosti a skromnosti závazků, existují další faktory, které mohou europeizaci tohoto regionu překážet. Především nedostatek politické vůle zemí, která v některých zemích, jako je například Bělorusko, která na vládní úrovni zcela chybí. Otázkou zůstává, jestli může mít Unie významnější vliv na země ve svém sousedství, pokud jim nenabízí perspektivu budoucího členství. Příslib členství je zárukou úspěšnosti strukturálních reforem, jelikož vytváří pro země jasný časový i obsahový rámec, který země motivuje k jeho plnění.¹³³ Unie je ve své zahraniční politice kritizována za to, že není schopna mluvit jedním hlasem. Jednotlivé evropské instituce se často liší v obsahu svých prohlášení, stejně tak členské státy vyjadřují odlišné názory. To platí v případě Evropské politiky sousedství, což také nepřispívá k efektivitě europeizace. Nedostatečné financování nové politiky může být také příčinou jejího omezeného vlivu v partnerských zemích. Podle některých kritiků, Evropská politika sousedství ve své současné formě „nepředstavuje vážný pokus o transformaci sousedství Evropské unie“.¹³⁴ Nicméně snahy Evropské komise o posílení politiky sousedství přinášejí další podněty pro zefektivnění europeizace jako např. možností zapojení do agentur a programů EU. Evropská politika sousedství se

¹³¹ KRATOCHVÍL, Petr: *Evropská unie a Rusko: klopytavě kupředu?*, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 8/2/2005, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=761.

¹³² EMERSON, M.: *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?*, s. 8.

¹³³ PECHÁČEK, Š.: *Vývoj Evropské politiky sousedství*,..., s. 5.

¹³⁴ GRABBE, Heather: *How the EU should help its neighbours*, June 2004, Centre for European Reform, s. 2, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_eu_neighbours.pdf.

nadále vyvíjí a formuje, je tedy možné, že se v budoucnu stane významnějším rámcem pro europeizaci daného regionu.

3 VÝCHODNÍ DIMENZE EPS

Do Evropské politiky sousedství je zahrnuto šest východních sousedů rozšířené Unie. Tyto země se velmi liší svou velikostí, historií, politickou situací, vnitřními problémy. Jedná se o země evropské, minimálně geograficky.¹³⁵ Specifikem těchto východních sousedů EU je jejich vztah s Ruskem.¹³⁶ Tyto země se liší také mírou spolupráce s Ruskem, stejně jako odlišným očekáváním ve vztahu k EU.

3.1 Evropská politika sousedství – alternativa členství v EU?

3.1.1 “ Enlargement fatigue“

Na základě článku 49 Smlouvy o Evropské unii může každý evropský stát, který respektuje zásady Unie¹³⁷ požádat o členství v EU. Teoreticky tak mají země východní dimenze EPS perspektivu v dlouhodobém horizontu vstoupit do EU, respektive alespoň o členství požádat.¹³⁸ V Evropské unii momentálně vládne tzv. „únava z rozšíření“ (*enlargement fatigue*). Po rozšíření o deset zemí střední a východní Evropy následované přijetím Bulharska a Rumunska nevládne přílišné nadšení ohledně dalšího rozšiřování Unie. S postupným rozšiřováním Unie také sousedící státy stále méně

¹³⁵ MISSIROLI, Antonio: *The EU and its changing neighbourhood. Stabilization, integration and partnership*, s.21 v DANNREUTHER, Roland (eds.): *European Union Foreign and Security Policy. Towards a neighbourhood strategy*, Routledge, London, 2004.

¹³⁶ Viz kapitola 4 Rusko a Evropská politika sousedství.

¹³⁷ Zde je odkázáno na článek 6, odstavec 1 Smlouvy, který vyjmenovává základní zásady a práva: *Unie je založena na zásadách svobody, demokracie, právního státu a respektování lidských práv a základních svobod, zásadách, které jsou společné členským státům.*

¹³⁸ Stát, žádající o členství v EU podává tuto žádost Radě, která se usnáší jednomyslně po konzultaci EK a souhlasu většiny poslanců EP. Dohoda, která je poté vyjednána s žádajícím státem a členskými státy je nakonec postoupena ratifikaci všem smluvním státům v souladu s jejich ústavními předpisy.

odpovídají kritérium pro vstup. V některých členských zemích se tempo a rozsah rozšiřování Unie blíží k hranici, kterou je ještě veřejné mínění občanů EU ochotno tolerovat. Překročení této hranice by mělo jak pro Unii tak pro partnerské země negativní následky.¹³⁹ Rozšiřování Unie bylo především záležitostí politiků, do kterých občané nemohli příliš zasahovat. Neúspěšná referenda o Evropské ústavní smlouvě však ukázala, že názory občanů Unie není možno přehlížet. Evropská unie tak míří do fáze, kdy si již domácí politikové nebudou moci dovolit nerespektovat názor občanů a schvalování budoucích smluv o rozšíření Unie bude schvalováno v referendech.¹⁴⁰ Francie se již tímto směrem vydala a ústavním dodatkem z března 2005 zavedla povinnost uspořádat referendum o každém dalším rozšíření Unie po přijetí Chorvatska.¹⁴¹

Řada komentátorů dění v EU hovoří o Evropské unii v nesnázích či krizi. Tyto nesnáze jsou způsobeny několika různými problémy, kterým EU čelí, a které způsobují negativní postoj k dalšímu rozšiřování Unie.¹⁴² Převážně ve starých členských státech Unie narůstá nesouhlas občanů a zdrženlivost politiků týkající se dalšího rozšiřování Unie.¹⁴³ Obyvatelé starých členských zemí se obávají především přílivu levné pracovní síly z nových zemí, nárůstu nelegální imigrace a zločinnosti. Tyto obavy ovlivnily spolu se zhoršující se ekonomickou situací do značné míry odmítnutí Evropské ústavní smlouvy na jaře roku 2005 ve Francii a v Nizozemí, přestože návrh ústavy neměl s dalším rozšiřováním Unie mnoho společného. Nízký ekonomický růst ve starých členských zemích se spolu s institucionální krizí promítly do postoje občanů EU k Evropské unii zkoumaných podle posledních průzkumů veřejného mínění Eurobarometru. Ve starých členských zemích klesl počet občanů, kteří pokládají členství v EU za „dobrou

¹³⁹ LANDABURU, E.: *From Neighbourhood to Integration Policy. Are there concrete alternatives...*, s. 1.

¹⁴⁰ LEONARD, Mark: *Democracy in Europe: How the EU can survive in an age of referendums*, Centre for European Reform Essay, March 2006, s. 4., http://www.cer.org.uk/pdf/essay_democracy_march06.pdf

¹⁴¹ Dodatek z března 2005, Článek 88-5 Ústavy Francouzské republiky, <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/revision.asp>. Částečně byla tato změna ústavy snahou o vyčlenění otázky budoucího přistoupení Turecka do EU z kampaně před referendem o Evropské ústavní smlouvě. Přesto měl negativní postoj ke vstupu Turecka do EU významný vliv na Evropské ústavní smlouvy, i když tato smlouva nemá se vstupem Turecka do EU souvislost.

¹⁴² GRANT, Ch.: *EU's blurred boundaries. Rethinking enlargement and neighbourhood policy...*

¹⁴³ V průzkumech veřejného mínění občanů EU Evropské komise není rozdíl mezi zastánci a odpůrci dalšího rozšiřování Evropské unie velký. Podle posledního Eurobarometru z podzimu 2006 v průměru 46 procent obyvatel EU podporuje další rozšiřování EU, zatímco 42 procent se staví proti. Podpora přijetí dalších zemí je mnohem vyšší mezi obyvateli nových členských zemí, dosahuje 72 procent oproti 41 procentům v evropské patnáctce. Nejnižší podpoře se i přes malý nárůst těší další rozšiřování EU v Německu, Rakousku, Lucembursku a Francii, kde se pro vstup dalších zemí do Unie vyslovuje jen okolo 30 procent obyvatel.

věc“.¹⁴⁴ I političtí činitelé, v atmosféře nepříznivé dalšímu rozšiřování, stále více poukazují na omezenou absorpční kapacitu Unie. Stále silněji zaznívají hlasy, že Unie by po přijetí dnes kandidátských zemí, měla nejprve „strávit“ poslední rozšiřování a nepouštět se hned do dalšího.

Nejen v členských státech, ale i v Evropské unii se objevují snahy pozměnit článek týkající se přístupu dalších zemí do EU. Evropským parlamentem prošla v březnu 2006 rezoluce, která se odvolává na absorpční kapacitu Evropské unie definovanou na Kodaňském summitu roku 1993.¹⁴⁵ V závěrečné zprávě Evropské rady tohoto summitu je uvedeno, že „kapacitu Evropské unie přijmout nové země a zároveň přitom udržet dosavadní rychlost evropské integrace, je důležité zvážit a to v obecném zájmu jak Evropské unie, tak i kandidátských zemí.“¹⁴⁶ Evropský parlament v rezoluci připomíná, že absorpční kapacita EU zůstává jednou z podmínek pro přijetí dalších zemí do Unie. Rezoluce vybízí Evropskou komisi definovat povahu Evropské unii včetně jejích hranic, což chápe jako zásadní pro chápání konceptu absorpční kapacity.¹⁴⁷ Stejně tak upozornila na problém absorpční kapacity i Rada EU v závěrečích summitu v červnu 2006¹⁴⁸ a vyzvala Komisi k vypracování zprávy týkající se absorpční kapacity Unie. Evropská komise tedy ke své zprávě Strategie rozšíření a hlavní výzvy 2006-2007 připojila i speciální zprávu o kapacitě EU přijmout nové členy.¹⁴⁹ Nicméně zde pouze připomíná, že rychlost rozšiřování Evropské unie musí vzít v úvahu kapacitu Unie integrovat nové členy. Zpráva komise se pokouší definovat absorpční, neboli lépe integrační kapacitu Unie, noví členové by neměli být přijímáni, pokud by to ohrozilo politické cíle Unie definované

---

¹⁴⁴ Nejskeptičtější je ze starých členských zemí postoj obyvatel Velké Británie (34% obyvatel pokládá členství za „dobrou věc“), Rakouska (36%), Finska (39%), Švédska (49%), Portugalska (50%) a Francie (50%), Eurobarometr 66, prosinec 2006,

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf

¹⁴⁵ European Parliament resolution on the Commission's 2005 enlargement strategy paper, 16 March 2006, Strasbourg, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?objRefId=111397&language=EN>.

¹⁴⁶ European Council in Copenhagen, 21-22 June 1993, Conclusion of Presidency, s. 13. http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf

¹⁴⁷ Krom toho rezoluce obsahuje prohlášení, že podle Evropského parlamentu se EU nemůže rozšířit o žádnou další zemi, dokud nebude vyřešena institucionální krize spojená s přijímáním Evropské ústavní smlouvy.

¹⁴⁸ Council of European Union, 15-16 June 2006, Brussels, Presidency Conclusions. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/90111.pdf.

¹⁴⁹ COM (2006): Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007. Including annexed special report on the EU's capacity to integrate new members*, Brussels, 8/11/2006,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/Nov/com_649_strategy_paper_en.pdf

smlouvami. Tento pokus Evropské komise o přesnější definici absorpční kapacity EU označil Evropský parlament jako neuspokojivou odpověď na svůj požadavek.

Definici absorpční kapacity EU obsahoval neoficiální dokument francouzské vlády, který se objevil v červnu 2006. Kapacitu EU přijmout nové členy definoval jako tři věci : stav veřejného mínění občanů členských zemí EU, sílu evropských institucí a kapacitu evropských politik a finančních prostředků k dalšímu rozšíření Unie.¹⁵⁰ Odpůrci dalšího rozšiřování EU tedy přesunují debatu o rozšíření z připravenosti států žádajících o členství na debatu připravenosti EU nové členy přijmout. Zdá se tedy pravděpodobné, že i když budou partnerské země plnit požadavky Unie a přijímat evropskou legislativu, dveře do Unie jim zůstanou zavřené. Pro země EPS to znamená, že s příslibem zapojení těchto zemí do vnitřního trhu se EU sice neuzavře z ekonomického hlediska, hrozí však, že se EU těmto zemím uzavře politicky a tyto země se obrátí jiným směrem, v případě východních sousedů existují obavy z jejich přiklonění k Rusku.

Evropská politika sousedství tedy musí být neutrální vůči členství partnerských zemí v EU, jinak by se setkala nesouhlasem řady členských zemí.¹⁵¹ Prvotní Sdělení Evropské komise o širší Evropě bylo oproti dalším oficiálním dokumentům možností budoucího členství nejotevřenější. EK navrhovala posílit vztahy se sousedními zeměmi, „*kteří momentálně nemají perspektivu členství v EU*“.¹⁵² Koncept Evropské politiky sousedství tak spíše připomíná jakési privilegované partnerství.¹⁵³ Oficiální dokumenty Unie se však tomuto výrazu vyhýbají a hovoří spíše o „privilegovaném vztahu“ se zeměmi EPS.¹⁵⁴ Přestože je tedy Evropská politika sousedství východními sousedy pokládána jako určitá fáze předvstupní politiky, ve většině starých členských zemích je interpretována spíše jako jakási náhrada rozšíření.¹⁵⁵ Evropská komise se prozatím snaží manévrovat mezi oběma výklady EPS a vyhýbat se jednoznačným prohlášením. Oficiální představitelé Evropské unie ve svých proslovech spíše vylučují, že by Evropská politika sousedství vedla k rozšíření o partnerské země.¹⁵⁶ Nicméně jsou často poněkud vágní ve svých

¹⁵⁰ GRANT, Charles: *EU's blurred boundaries. Rethinking enlargement and neighbourhood policy*,..., s. 11.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 59.

¹⁵² COM (2003) *Wider Europe*..., s. 4.

¹⁵³ MARCHETTI, A.: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery*..., s. 13.

¹⁵⁴ COM (2004) *Strategy Paper*..., s. 3.

¹⁵⁵ KRATOCHVÍL, Petr: *The European Neighbourhood Policy: A Clash of Incompatible Interpretations* v KRATOCHVÍL, Petr (ed.): *The European Union and Its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2006..

¹⁵⁶ např. VERHEUGEN, Günter: *EU Enlargement and the European Neighbourhood Policy*, proslov komisaře na Diplomatické Akademii, Moscow, 27/10/ 2003 <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/verheugen->

výrocích, co se týče možného rozšiřování Unie o některé konkrétní země zahrnuté do EPS. Někteří vyjadřují znepokojení nad vytváření dalších umělých hranic v Evropě a vylučování zemí z možnosti zažádat o členství v Unii. Polská komisařka pro regionální politiku Danuta Hübner pokládá za „jednu z největších výzev Evropské unie zůstat otevřenou pro evropské země, které splňují podmínky vstupu, zatímco se Unie zreformuje, tak aby bylo zajištěno efektivní rozhodování.“¹⁵⁷ Odlišné signály o možnosti budoucího členství některých zemí EPS v Unii, nepřicházejí jen od jednotlivých politiků a představitelů EU, ale také od evropských institucí. Evropský parlament je z institucí EU nejotevřenější možnému rozšíření v případě některých konkrétních zemí EPS jako je Ukrajina.

3.1.2 Aspirace zemí východní dimenze EPS na členství v EU¹⁵⁸

Politika EU vůči zemím východní dimenze po dlouhou dobu vycházela z předpokladu, že tyto země budou tvořit relativně jednotnou skupinu v rámci Společenství nezávislých států se silnými ekonomickými vazbami na Rusko. Proto také Unie neuvažovala o možnosti budoucího členství těchto zemí v EU.¹⁵⁹ Nicméně postupně se ukázalo, že SNS nepředstavuje koherentní a fungující společenství. Partnerské země východní dimenze ESP můžeme podle jejich postoje k EU rozdělit do tří kategorií:

a) země, které mají zájem na posílení spolupráce s Evropskou unií v různých oblastech, ale dosud nevyjádřily svůj zájem stát se v budoucnu členy EU – **Arménie, Ázerbájdžán**

b) země, které jsou zahrnuty do EPS, ale zatím se jí neúčastní v důsledku politického rozhodnutí partnerské země a nedostatku politického konsenzu na straně EU – **Bělorusko**

---

russia-eu_enlargement_and_the_union_en.pdf, LANDABURU, E.: *From Neighbourhood to Integration Policy: are there concrete alternatives...*

¹⁵⁷ HÜBNER, Danuta: *The Borders of Europe*, proslov komisařky pro regionální politiku na konferenci “The Club of Three Conference on the Frontiers of Europe”, Warsaw, 3/2/2006, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/58&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

¹⁵⁸ Další aspekty vztahu EU k těmto zemím v souvislosti s Ruskem viz. Kapitola 4.2 Společné sousedství – spolupráce nebo boj o sféry vlivu.

¹⁵⁹ KAMOV, Georgi: *EU's role in conflict resolution: the case of the Eastern enlargement and neighbourhood policy area*, Master Thesis, Institut Européen des Hautes Etudes Internationales (IEHEI), Nice, France, June 2006, s. 50, <http://www.iehei.org/bibliotheque/memoires/2006/KAMOV.pdf>.

c) země, které vyjadřují svůj zájem stát se v budoucnu členy EU – **Ukrajina, Moldávie, Gruzie**¹⁶⁰

3.1.2.1 Arménie a Ázerbájdžán

Země jižního Kavkazu nebyly, jak již bylo zmíněno, do nové politiky sousedství zahrnuty od počátku, ale až v souvislosti se strategickým plánem EPS. Tyto země jsou pro Unii důležité vzhledem k dodávkám energie pro Evropskou unii. Kromě toho mají strategickou polohu mezi Unií a střední Asií. Zde se více než u ostatních zemí nabízí možnost určité strategie Unie zapojit tyto země do EPS. Arménie vyjadřuje svůj zájem o užší vztahy s Evropskou unií, ale začlenění Ázerbájdžánu do EPS je poněkud nejasné. Politické podmínky v Ázerbájdžánu jsou hodnoceny jako velmi nedemokratické, kromě toho země ani na rozdíl od Gruzie a Arménie nehraničí s kandidátskou zemí Tureckem. Na druhou stranu je však tato země největším obchodním partnerem EU v oblasti Kavkazu a významným dodavatelem ropy a plynu. V případě obou zemí se Unie zaměřuje na otázky lidských práv, řešení konfliktů a posílení právního řádu. Arménie pokládá demokratické reformy za prioritu svého akčního plánu, aspirace země jsou převážně zaměřeny na možnost vstupu na vnitřní trh EU, snížení chudoby a boj proti korupci. Prioritou v akčních plánech obou zemí je přispět k mírovému řešení „zamrzlého konfliktu“ v Náhorním Karabachu, převážně arménské enklávy v západní části Ázerbájdžánu.¹⁶¹

3.1.2.2 Bělorusko

Zapojení Běloruska do Evropské politiky sousedství má do dnešní doby spíše formální charakter. V čele s prezidentem Alexandrem Lukašenkem je Bělorusko zemí s nejautoritativnějším režimem v Evropě.¹⁶² Dohoda o partnerství a spolupráci s Běloruskem vyjednaná v roce 1995 prozatím nevstoupila v platnost. Po zprávách

¹⁶⁰ TULMETS, E.: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood policy...*, s. 50.

¹⁶¹ V akčním plánu pro Arménii je řešení konfliktu sedmou prioritou, v prioritách akčního plánu pro Ázerbájdžán je řešení tohoto „zamrzlého“ konfliktu na prvním místě. Po otevřeném konfliktu v Náhorním Karabachu, který vypukl v roce 1992 (respektive již 1988), bylo v roce 1994 podepsáno příměří, patová situace ovšem trvá dodnes.

¹⁶² Alexandr Lukašenko byl poprvé zvolen prezidentem Běloruska v demokratických volbách v roce 1994, v roce 1996 si ve zmanipulovaném referendu nechal mandát prodloužit na sedm let do roku 2001. V roce 2004 změnil ústavu, aby mohl být znovuzvolen, což se stalo v posledních opět zmanipulovaných volbách v roce 2006. Stát má pod plnou kontrolou média, nevládní organizace, do značné míry ekonomiku, zabírá opozici v činnosti a její představitelé jsou často vězněni (několik představitelů opozice dokonce zmizelo).

kritizujících respektování lidských práv v Bělorusku pozastavila Unie v roce 1997 smluvní vztahy, do doby než bude v Bělorusku zvolena demokratická vláda. Bělorusko bylo sice zahrnuto do EPS, představuje však dilema, do jaké míry by měla uplatňovat již zmiňovaný princip podmíněnosti. „*Evropská unie stojí v případě Běloruska před volbou: nechat záležitosti volně plynout – což je politika, za kterou mohou obyvatelé Běloruska draze zaplatit, a která se vyhýbá prosazování zvýšené spolupráce v otázkách vzájemného zájmu – nebo se angažovat a tím riskovat, že EU vyšle signál podpory pro politiky, které se neslučují s hodnotami EU.*“¹⁶³ V souladu s principem pozitivní podmíněnosti, prosazovaném ve strategickém plánu EPS, Unie prozatím podporuje pouze občanskou společnost v zemi, dala však jasně najevo, že v případě uspořádání svobodných a spravedlivých voleb bude Bělorusko do EPS kompletně zahrnuto.¹⁶⁴

3.1.2.3 Ukrajina, Moldávie a Gruzie

Všechny tyto tři země vyjádřily svůj zájem stát se v budoucnu členy EU. „Barevné revoluce“ na Ukrajině a v Gruzii posílily zaměření těchto zemí směrem k „evropské perspektivě“.¹⁶⁵ Přestože EPS nepřináší těmto zemím perspektivu členství v EU, jsou jejich naděje občas živeny výroky politiků, či deklamacemi institucí EU. Nejvíce je tento rozpor patrný v případě Ukrajiny. Již prezident Leonid Kučma považoval členství v Unii za dlouhodobý politický cíl. Pro Ukrajinu je Evropská politika sousedství zklamáním, což je patrné z mnoha výroků a komentářů oficiálních představitelů země i analytiků. Ukrajínští představitelé mise při EU poukazují na fakt, že EPS je jasným snížením perspektivy členství, která by na rozdíl od Evropské politiky sousedství umožnila požadovat od občanů podstoupení bolestivých reforem.¹⁶⁶ V procesu vyjednávání akčního plánu uvažovala nad možností odmítnutí akčního plánu, který nabízel velmi malou přidanou hodnotu do vztahů s Uníí oproti existující Dohodě o partnerství a spolupráci z roku 1998.¹⁶⁷

¹⁶³ COM (2003) *Wider Europe...* s. 15.

¹⁶⁴ COM (2004) *Strategy Paper...*, s. 4.

¹⁶⁵ Foreign Policy in Dialog, : *The New Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from the European Commission, France, Germany, Poland, Ukraine and Moldova*, Volume 6 – Issue 19, Deutsche-Aussenpolitik.de, Trier, Germany, 27th July 2006, s. 3, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue19.pdf>.

¹⁶⁶ KELLY, J.: *New Wine in the Old Wineskins*, s. 51.

¹⁶⁷ SOLOLENKO, Iryna: *European Neighbourhood Policy – The Perception of Ukraine*, s. 46 v Foreign Policy in Dialog, : *The New Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from...*

Situace se změnila do prezidentských volbách na konci roku 2004, které vedly k tzv. oranžové revoluci na Ukrajině a zvolení prozápadního Viktora Juščenka prezidentem.¹⁶⁸ Po ukrajinských prezidentských volbách komisařka pro vnější vztahy EU Benita Ferrero-Waldner prohlásila, že Unie je připravena jít dále než předpokládala původně. „*Hodláme v deseti oblastech zintenzivnit spolupráci, abychom maximalizovali výhody, které Ukrajina přinese akční plán. Tato dodatečná nabídka je silným signálem: jestliže se chce Ukrajina přiblížit Evropské unii a je ochotna realizovat potřebné akce, EU na tento podnět odpoví.*“¹⁶⁹ Evropský parlament šel ve výrocích ve prospěch užších vztahů s Ukrajinou nejdále a 13. ledna 2005 dokonce odhlasoval rezoluci, ve které požaduje přehodnocení přidružení Ukrajiny v rámci EPS a zvážení jasné „evropské perspektivy“ pro Ukrajinu „*možná vedoucí až k budoucímu členství.*“ Tuto rezoluci podpořilo dokonce 467 europoslanců pouhým proti 19.¹⁷⁰

Nově zvolený ukrajinský prezident Juščenko při své návštěvě Bruselu v únoru 2005 jednoznačně vyjádřil proevropské směřování Ukrajiny a upozorňoval na fakt, že sousedská politika Unie byla již vlivem oranžové revoluce překonána a poukazoval na právo Ukrajiny požádat o členství v EU.¹⁷¹ Dokonce optimisticky předpokládal zahájení přístupových jednání s Ukrajinou již v roce 2007.¹⁷² Ukrajina má také poměrně velkou podporu svého vstupu do EU v průzkumech veřejného mínění. Podle průzkumu TNS Sofres provedeném na podzim roku 2005 v šesti nejlidnatějších zemích (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Španělsko a Polsko) se 51 procent vyjádřilo pro přijetí Ukrajiny do EU.¹⁷³ V Ukrajině je pak podle tohoto průzkumu 47 procent občanů pro vstup do EU, přičemž je zde významná polarizace – na severu země je podpora vstupu vyšší než na jihu. Postoj evropských institucí ohledně možnosti budoucího členství Ukrajiny je značně rozdílný. Zatímco Rada se snaží vyvarovat nabízení šancí na členství, Evropský parlament

---

¹⁶⁸ Oranžovou revolucí se označují události po prezidentských volbách na Ukrajině, které se konaly v listopadu 2004. Po zmanipulovaných volbách vyhrál vládní kandidát podporovaný Ruskem Viktor Janukovyč nad prozápadním vůdcem opozičního hnutí Naše Ukrajina Viktorem Juščenkem. Mezinárodní organizace ani západní státy výsledky zmanipulovaných voleb neuznaly. Opozice protestovala s v zemi probíhaly demonstrace. Nejvyšší soud rozhodl nařídil opakování druhého kola voleb, ve kterých již vyhrál proreformní Viktor Juščenko.

¹⁶⁹ http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/ferrero/2005/ip05_186.htm.

¹⁷⁰ http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_4230_en.htm.

¹⁷¹ http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_4382_en.htm.

¹⁷² JUŠČENKO, Viktor: *How I am going to wake this great sleeping elephant and ride into the EU*, The Times, 31/1/2005, s. 29.

¹⁷³ Yalta European Strategy, *Europeans and the Accession of Ukraine to the European Union- Wave 2*, November 2005, <http://www.yes-ukraine.org/en/survey/november.html>.

otevřeně žádá uznání kandidátského statutu pro Ukrajinu a Evropská komise se snaží rozvíjet vztahy s Ukrajinou v rámci EPS.

Po demokratických změnách na Ukrajině se nový prezident dožadoval revize akčního plánu, který byl vyjedнан ještě za prezidenta Leonida Kučmy. EU na tuto výzvu odpověděla desetibodovým plánem,¹⁷⁴ ve kterém Ukrajině nabídla lepší obchodní vztahy, podporu vstupu do WTO, poskytnutí statutu tržní ekonomiky,¹⁷⁵ zvýšenou finanční pomoc, zahájení jednání o zjednodušení vydávání víz a posílení spolupráce v dalších oblastech. I když Ukrajina stále považuje EPS za nedostatečnou nabídku ze strany EU, akceptovala ji a pracuje na její implementaci. Byl vytvořen nový post vicepremiéra pro evropskou integraci a přijata Národní strategie evropské integrace. Z akčního plánu, který byl přijat v únoru 2005¹⁷⁶ vytvořila jakýsi střednědobý rámec vztahů s vytvářením ročních „cestovních map“ pro jeho implementaci. Dohoda o partnerství a spolupráci mezi EU a Ukrajinou, která předpokládá možné vytvoření zóny volného obchodu¹⁷⁷ nebo například zjednodušení vydávání víz, byla sjednána na dobu deseti let a vyprší v roce 2008. Akční plán Ukrajině poslouží jako rámec vztahů s EU než bude vyjednána nová.¹⁷⁸ Vztahy EU s Ukrajinou mají tedy v rámci Evropské politiky sousedství poněkud odlišný a flexibilnější rámec. I přestože EPS neposkytuje ani Ukrajině perspektivu členství v Unii, podle některých podnětů není její členství v dlouhodobém horizontu zcela vyloučené. Po „demokratické euforii“ po oranžové revoluci se však postupně ukazuje, že ukrajinská demokracie rozhodně není stabilizovaná. Od parlamentních voleb v březnu 2006, ve kterých zvítězil Juščenkův protivník z prezidentských voleb Janukovyč, a stal se ukrajinským premiérem, probíhá mezi prezidentem a premiérem rivalita ohledně dalšího směřování země, což může mít na „evropskou perspektivu“ Ukrajiny negativní vliv.

Moldávie také jako Ukrajina doufá v perspektivu budoucího vstupu do EU. Evropská integrace je nejdůležitější zahraničněpolitickým cílem země. Integrace není považovaná pouze za cíl, ale také za cestu k modernizaci a demokratizaci země podle

¹⁷⁴ General Affairs and External Relations Council Conclusions, 21/2/2005, <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/newsWord/en/gena/83909.doc>

¹⁷⁵ Statut tržní ekonomiky byl Ukrajině udělen v prosinci 2005.

¹⁷⁶ EU-Ukraine Action Plan, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf.

¹⁷⁷ Evropská komise kontaktovala v roce 2005 Centre for European Policy Studies k provedení analýzy vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Ukrajinou. Analýza navrhuje vytvoření „hlubší zóny volného obchodu (*deeper Free Trade Agreement*, „*FTA Plus*“) Viz EMERSON, Michael (eds.): *The Prospect of deep free trade between the EU and Ukraine*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006, http://www.ceps.be/Article.php?article_id=338.

¹⁷⁸ Jednání o nová Dohodě o partnerství a spolupráci EU-Ukrajina byly zahájeny v březnu 2007.

„evropského modelu“. Evropská strategie Moldavska, vnitřní dokument vlády, je rozdělen do 31 kapitol, stejně jako bylo vyjednávacích kapitol při jednání o přistoupení nových členských zemí.¹⁷⁹ Evropská politika sousedství tedy vzhledem k ambicím na členství v EU představuje určité zklamání. Moldávie se považuje z hlediska své historie a geopolitické pozice spíše za jihovýchodní evropskou zemi¹⁸⁰ a vyjadřuje také určité zklamání ze zahrnutí do jednotné politiky s ostatními zeměmi SNS. Nicméně vítá EPS jako pozitivní změnu.¹⁸¹

Moldávie má v rámci EPS do určité míry specifické postavení. Většina moldavské populace sdílí kulturní a jazykovou identitu (románský jazyk) se zeměmi západní Evropy a většina populace podporuje „evropskou perspektivu“ země.¹⁸² Moldávie však čelí řadě problémů. Země zůstává podle hodnocení Světové banky nejchudší zemí Evropy a ekonomika Moldávie je stále silně závislá na Rusku. Země se potýká s problémy jako je korupce, organizovaný zločin, pašování drog. Přesto jako jediná ze zemí východní dimenze dosáhla v roce 2001 na základě původních reforem členství ve Světové obchodní organizaci WTO. Moldávie postrádá kontrolu nad částí země vlivem konfliktu v Podněstří – separatistickém regionu na východě Moldávie, který je po krátké válce v roce 1992 de facto nezávislý. Země uvítala závazek angažovanosti Unie v tomto „zamrzlém konfliktu“.

Také Gruzie především po revoluci růží prosazuje velmi proevropský postoj. Gruzínští představitelé však zůstávají ve svých výrocích ohledně možnosti budoucího členství v EU realističtí. Ministr zahraničí Bela Bezhuashvili hovořil v Bruselu o posilování vztahů s EU.¹⁸³ Ministr pro evropskou a euroatlantickou integraci Giorgi Baramidze přiznává, že Gruzie ani Evropa nejsou na možnost členství připraveni a vyjadřuje spokojenost nad Evropskou politikou sousedství. „*Chceme být dobrými sousedy a dobrými partnery Evropy... Zaměříme se na EPS a budování vztahů s EU na základě EPS a poté, na základě nového dokumentu, který bude definovat naše vztahy*“.¹⁸⁴ Velkou komplikací pro perspektivu členství v dlouhodobém horizontu a především pro demokratickou stabilizaci země jsou stále doutnající konflikty v separatistických regionech

¹⁷⁹ GABANYI, A.U.: The European Neighbourhood Policy- The perspective of Moldova, s. 56 v Foreign Policy in Dialog.: *The New Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from...*

¹⁸⁰ Moldávie se také angažuje v řadě regionálních organizací jihovýchodní Evropy. Např. je od roku 2006 členem Jihovýchodního evropského procesu spolupráce (*South East European Cooperation Process, SEECP*) a Středoevropské zóny volného obchodu (*Central European free Trade Agreement, CEFTA*).

¹⁸¹ KELLY, J.: *New Wine in the Old Wineskins...*, s. 48.

¹⁸² GABANYI, A.U.: The European Neighbourhood Policy- The perspective of Moldova, s. 52.

¹⁸³ http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=35&info_id=2144.

¹⁸⁴ <http://www.rferl.org/reports/caucasus-report/2006/09/32-220906.asp>.

Abcházii a Jižní Osetii a s nimi související zasahování Ruska do vnitřních záležitostí Gruzie.¹⁸⁵ Šance, že by se Gruzie stala členem EU, jsou nízké.¹⁸⁶

3.2 *Vliv nových členských zemí EU – EPS pod taktovkou Polska?*

Zahraniční politika Evropské unie je složitým fenoménem, v němž jednotlivé státy prosazují různé privilegované vztahy s ostatními zeměmi. Obecně lze říci, že s každým rozšířením se Unii otevřela nová dimenze externích vztahů. Není pochyb o tom, že v souvislosti se vstupem dvanácti zemí střední a východní Evropy je prosazován rozvoj konzistentní vnější politiky spíše směrem k východním než k jižním sousedům EU dochází k posílení východní dimenze EPS. Nové členské státy mají vzhledem ke své geografické blízkosti k regionu velký zájem na tom, aby jejich východními sousedy byly demokratické země s rozvíjející se ekonomikou, které by pro ně nepředstavovaly bezpečnostní hrozby. Většinou je také se svými východními sousedy pojí významné historické, politické, hospodářské a společenské vazby. Evropská politika sousedství v podstatě vznikla v souvislosti s rozšířením Unie na východ. Od zahájení přístupových rozhovorů v roce 1998 ovlivňovaly tehdy ještě kandidáti na členství významným způsobem agendu vznikající Evropské politiky sousedství.¹⁸⁷

Na rozdíl od starých členských zemí EU, které v EPS vidí spíše možnost, jak se vyhnout aspiracím sousedních zemí na členství v Unii, nové členské země často vyjadřují svou podporu pro „evropskou perspektivu“ svých východních sousedů. I když země jako Česká republika, Maďarsko či Slovensko nevyjadřují tolik podpory představě budoucího členství sousedů v EU jako například Polsko a pobaltské státy.¹⁸⁸ Všech dvanáct nových

¹⁸⁵ Detailněji viz v kapitole 4 Rusko a Evropská politika sousedství.

¹⁸⁶ KOPALEISHVILI, Nino: *Chances of Georgia joining EU low*, interview s Charlesem Grantem v *The Messenger*, 24/6/2005, http://www.cer.org.uk/articles/grant_themessenger_24june05.html.

¹⁸⁷ EMERSON, Michael : *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?...*, s. 16, KRATOCHVÍL, Petr, TULMETS, Elsa: *Úloha České republiky v evropském sousedství*, pracovní studie Friedrich Ebert Stiftung, duben 2007, Praha, s. 3.

¹⁸⁸ RAIK, Kristi, GROMADZKI, Grzegorz: *Between activeness and influence. The contribution to the EU New Neighbourhood Policy*, Policy study, Open Estonia Foundation, Tallinn, 9/2006, s. 30, http://www.oef.org.ee/_repository/Document/Contribution%20of%20new%20member%20states%20towards%20Eastern%20neighbours.pdf.

členských zemí nemá v rámci EPS stejné priority. Podle jejich zaměření bychom mohli nové členské země rozdělit do čtyř kategorií.¹⁸⁹ První skupinu tvoří jen jedna země – Polsko, které je v EPS rozhodně nejaktivnější a o jeho úloze bude pojednáno dále v samostatné podkapitole.

Další skupinou s podobnými zájmy jsou pobaltské státy. Tyto tři pobaltské země přišly s iniciativou „tři plus tři“ vůči zemím jižního Kavkazu. Tyto země jsou sice vzájemně geograficky vzdálené, mají však společnou minulost v rámci Sovětského svazu a vztahy s Ruskem jsou dodnes v určitém napětí. Estonsko, Lotyšsko a Litva, které se po ekonomické a politické transformaci staly členy NATO i EU, se tak rozhodly podpořit transformaci tří kavkazských zemí Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu. Především se zaměřily na spolupráci s Gruzii, která po revoluci růží zahájila demokratizační procesy a pobaltské země si rozdělily oblasti spolupráce s Gruzii – policejní spolupráce probíhá s Estonskem, transformační strategie s Litvou a řešení konfliktů s Lotyšskem.¹⁹⁰

Význam roste u strategie dvou nejnovějších členů Unie, Rumunska a Bulharska. Rozšíření o tyto dvě země představuje pro Unii novou výzvu, a to zejména ve vztahu k černomořskému regionu.¹⁹¹ Prioritou v rámci EPS je pro obě země spolupráce se zeměmi v černomořském regionu, zvláště pro Bulharsko.¹⁹² Rumunsko se kromě Černomoří zaměřuje na spolupráci s Ukrajinou a hlavně s Moldavskem, ke kterému má geograficky i kulturně blízko. Důležitost černomořského regionu, na který klade Bulharsko a Rumunsko důraz, podpořila i Evropská unie v rámci posílené EPS vznikem nové iniciativy regionální spolupráce tzv. Černomořskou synergií (*Black Sea Synergy*) zahájené Komisí v dubnu 2007.¹⁹³

Poslední skupinou jsou země Visegrádu (Polsko, Maďarsko, Slovensko a Česká republika), jejichž strategie se zaměřuje především na Rusko, Ukrajinu a Bělorusko, popřípadě Moldávii. Obecně lze říci, že kromě Polska se však země Visegrádu orientují spíše na země západního Balkánu. Co se týče sousedské politiky EU, předložily země Visegrádské čtyřky několik návrhů, ale většinou se neshodly na jednoznačné podpoře. Po

¹⁸⁹ KRATOCHVÍL, P., TULMETS, E.: *Úloha České republiky v evropském sousedství...*, s. 3.

¹⁹⁰ EMERSON, M.: *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?...*, s. 16.

¹⁹¹ RAIK, K., GROMADZKI, G.: *Between activeness and influence...*

¹⁹² EU-25/27 Watch No. 4, Issue 8 *Russia and the European Neighbourhood Policy*, EU-Consent Constructing Europe Network, January 2007, s. 210-212, http://zes.fsv.cuni.cz/soubory/materialy/EU-25_27_Watch_No_4.pdf.

¹⁹³ KOM(2007) 160 v konečném znění: Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu *Černomořská synergie - nová iniciativa pro regionální spolupráci*, Brusel, 11/4/2007, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_en.pdf.

Polsku se z visegrádských zemí v rámci EPS nejvíce angažuje Slovensko, které předložilo několik oficiálních stanovisek.¹⁹⁴ Česká republika se na rozdíl od většiny nových členských zemí zapojila aktivně do EPS poměrně pozdě. Aktivnější v této oblasti je až po vstupu do Unie.¹⁹⁵ Česká východní politika se zaměřuje na demokratizaci a problematiku lidských práv, prioritou pro ČR je Bělorusko a Moldavsko, zčásti také Ukrajina a Gruzie.¹⁹⁶ Role České republiky ve formování EPS je prozatím mizivá. Nicméně je možné, že její postoj bude pro východní dimenzi EPS významnější vzhledem k předsednictví EU, které ČR převezme v roce 2009. Česká republika by tak mohla navázat na východně orientovanou politiku nynějšího německého předsednictví, po jižních státech EU s jinými zahraničněpolitickými prioritami - Portugalsku, Slovinsku a Francii.¹⁹⁷

3.2.1 Polsko – aktivní propagátor východní dimenze

Polsko se od počátku aktivně zapojilo do formování politiky Evropské unie vůči novým sousedům. Vzhledem ke geografické poloze Polska a historickým souvislostem jsou vztahy s východními sousedy předmětem velkého zájmu. Po vstupu do Unie je Polsko zemí s nejdelší vnější hranicí EU, což posiluje polský zájem o vytváření společné politiky vůči těmto sousedním zemím. Polský postoj v Evropské politice sousedství je však do určité míry neurčitý. Na jednu stranu Polsko klade důraz na silný regionální přístup zaměřený na východní dimenzi, na druhou stranu podporuje perspektivu vstupu Ukrajiny a Moldavska do EU, čímž je vymezuje oproti ostatním zemím východní dimenze.¹⁹⁸

Polsko prosazovalo vytvoření východní dimenze v zahraniční politice EU již dlouho před svým vstupem do Unie. Na potřebu iniciativy vůči budoucím východním sousedům upozornil již při zahájení přístupových jednání v roce 1998 tehdejší polský

¹⁹⁴ PEŁCZYŃSKA-NAŁECZ, Katarzyna, DULEBA, Alexandr, PÓTY, Láczo, VOTÁPEK, Vladimír (eds.): *Eastern Policy of the Enlarged European Union. Developing Relations with Russia, Ukraine, Belarus. A Visegrad Perspective. Thinking about the Eastern Dimension*, Centre for Eastern Studies, Warsaw/Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, 2003.

¹⁹⁵ Zvyšující se aktivitu ČR v diskusí o EPS demonstruje také mezinárodní konference Ústavu mezinárodních vztahů a Friedrich-Ebert-Stiftung *Strategie evropské politiky sousedství plus: Pojetí a perspektivy* konané na ministerstvu zahraničních věcí ČR dne 18. dubna 2007.

¹⁹⁶ Česká republika často iniciuje diskuse v rámci EU o konkrétních krocích vůči Bělorusku, aktivně se také snaží zapojit do řešení konfliktu v Podněstří a od roku 2005 má jako jedna z mála zemí EU své zastoupení v moldavském hlavním městě Kišiněvě.

¹⁹⁷ KRATOCHVÍL, P., TULMETS, E.: *Úloha České republiky v evropském sousedství...*, s. 8.

¹⁹⁸ BURAS, Piotr, POMORSKA, Karolina: Poland and the European Neighbourhood Policy, s. 34 v Foreign Policy in Dialog.: *The New Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from...*

ministr zahraničí Bronisław Geremek. Polská představa východní dimenze evropské politiky byla zformulována v pracovním dokumentu polského ministerstva zahraničí v lednu 2003¹⁹⁹, jehož obsah byl oficiálně představen na konferenci „Rozšíření EU a sousedská politika“, kterou uspořádala Stefan Batory Foundation ve spolupráci s polským ministerstvem zahraničí v únoru 2003 ve Varšavě.

Polské ministerstvo zahraničí v dokumentu navrhuje vytvoření východní dimenze EU, jednotného rámce vztahů s východními sousedy po rozšíření Unie. Návrh obsahoval také později v sousedské politice uplatněný princip diferenciacie. Polské ministerstvo zahraničí navrhovalo vytvoření jednotného rámce vztahů, kde by se vzhledem k velkým rozdílům mezi jednotlivými zeměmi, včetně jejich různých postojů k EU, přistupovalo k sousedním státům individuálně. Podle polských představ se tato nová politika měla vztahovat pouze na východní sousedy, mezi kterými uvádí Ukrajinu, Bělorusko, Moldavsko a Rusko. Nicméně dokument poukazuje také na potřebu posílit politiku EU vůči kavkazským zemím a středoasijským státům. Polsko v dokumentu nabízí své zkušenosti, experty a know-how v asistenci při transformaci v těchto zemích. Podle polských představ by vztahy se sousedními zeměmi měly být založeny na třech pilířích: komunitárním (v rámci SZBP a vnějších vztahů EU), vládním (na bázi bilaterálních vztahů s členskými státy i na multilaterálním základě) a také nevládním pilíři. Polský návrh například obsahoval vytvoření Evropského fondu demokracie, umožňujícího nestátním neziskovým organizacím realizovat projekty financované EU na podporu demokracie a dobrého řízení státu. Vztahy se sousedními státy by měly být vytvořeny na konceptu společného ekonomického prostoru, již navrženého pro vztahy s Ruskem, včetně politické spolupráce. V případě Ukrajiny polský dokument navrhoval zaměření na podporu reform, v Moldavsku na asistenci při řešení konfliktu v Podněstří a boj proti chudobě. Hlavním principem polské politiky vůči Bělorusku je „izolovat režim, ne obyvatelstvo“,²⁰⁰ proto návrh obsahuje pro Bělorusko prozatím podporu rozvoje občanské společnosti. Vztahy s Ruskem mají být podle polského dokumentu rozvíjeny v rámci společných prostorů.

Hlavním cílem východní dimenze podle představy Polska je umožnit Ukrajině, Moldavsku (a potenciálně i Bělorusku) přijetí do EU, pokud budou vyjadřovat svou vůli

¹⁹⁹ *Non-paper with Polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after EU enlargement*, Ministerstvo zahraničních věcí Polské republiky, leden 2003, <http://www.mfa.gov.pl/Non-paper,with,Polish,proposals,concerning,policy,towards,the,new,Eastern,neighbours,after,EU,enlargement,2041.html>.

²⁰⁰ EU-25/27 Watch No. 4, Issue 8 *Russia and the European Neighbourhood Policy*, ..., s. 225.

a splňovat kritéria členství. Tímto se polský návrh asi nejvýznamněji liší od následných oficiálních dokumentů o EPS, které tuto perspektivu nezahrnují. Koncept širší Evropy navržený představený Komisí v březnu 2003 tedy neodpovídal polským představám. Komisí navržená sousedská politika neměla za cíl umožnit partnerským zemím v budoucnu vstup do Unie, jak si to představovalo Polsko, ale spíše oddělit otázku případného členství od běžných vztahů se sousedy EU v různých oblastech.²⁰¹ Kromě toho vedle východní dimenze strategie širší Evropy zahrnovala i jižní dimenzi.

Přesto se koncept širší Evropy v některých směrech polským návrhem inspiroval. Například vytvořením jednotného rámce, ovšem na základě diferenciací. Polský návrh obsahuje také princip podmíněnosti na základě respektování společných hodnot. Stejně jako polský návrh obsahuje koncept EPS spolupráci v oblastech energetiky, justice a vnitřních věcí, viz, posílení mezilidských kontaktů. Vzhledem ke svým zkušenostem z přístupových jednání navrhovalo Polsko zlepšení přeshraniční spolupráce a zavedení twinningových nástrojů, což strategie EPS také převzala. Stejně tak je zde již zmíněno vypracovávání akčních plánů pro spolupráci s jednotlivými zeměmi a vznik nového finančního nástroje. Některé polské návrhy jako například vytvoření speciálního stipendijního programu pro studenty z těchto zemí nebo posílení finančních prostředků zahrnutím mezinárodních finančních institucí se objevilo až v novém dokumentu Komise na posílení EPS v prosinci 2006.²⁰²

Koncept východní dimenze podle byl opuštěn po vstupu Polska do EU, nicméně představoval významný podnět k diskuzi o politice EU vůči východním sousedům. Východní politika EU je v Polsku založena na široké politické podpoře a je také podporována veřejným míněním. Také nevládní organizace v Polsku jako například Stefan Batory Foundation ve Varšavě se zaměřují na východní politiku Unie a téma je ve společnosti živě diskutováno.²⁰³ Polsko se angažovalo ve vyjednávání nové finanční perspektivy za účelem přesunutí fondů z jihu na východ. Polsko však stále zastává názor, že „evropská perspektiva“ je potřebná k motivaci partnerských zemí pro provádění demokratických a ekonomických reforem. Podle polského ministra zahraničí by se země

²⁰¹ SMITH, K.E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy...*, s. 757-773.

²⁰² KOM (2006) 726 v konečném znění: Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu o posílení Evropské politiky sousedství, 4/12/ 2006, s.7, 12, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_cs.pdf.

²⁰³ BURAS, P., POMORSKA, K.: *Poland and the European Neighbourhood Policy*, s. 39.

východní dimenze EPS neměly stát pouze „věčnými partnery“ EU.²⁰⁴ Od začátku Polsko kritizovalo EPS zato, že slučuje státy s „evropskou perspektivou“ a bez ní. Polsko již několikrát vyjádřilo, že je „*silným obhájcem evropských aspirací opakovaně vyjádřených ze strany Ukrajiny a Moldavska*“.²⁰⁵

Zvláště v případě Ukrajiny jsou vzhledem k dlouhodobým historickým, hospodářským i společenským vazbám polské snahy o umožnění jejího vstupu do EU nejpatrnější. Polsko se významným způsobem angažovalo v průběhu oranžové revoluce na Ukrajině. Polský prezident Alexandr Kwasniewski byl spolu se Vysokým představitelem pro SZBP Javierem Solanou a litevským prezidentem Valdasem Adamkusem pověřen EU cestou do Kyjeva po prohlášení druhého kola prezidentských voleb za neregulérní. V následných událostech však již polská diplomacie nedosáhla tak velkého úspěchu. Nepodařilo se jí přesvědčit ostatní evropské partnery o nutnosti významnějšího impulsu pro Ukrajinu vzhledem k demokratické revoluci. Již ve zmiňovaném pracovním dokumentu polského ministerstva zahraničí z ledna 2003 Polsko v případě Ukrajiny prosazuje rozšíření Dohody o partnerství a spolupráci s Ukrajinou na standardní Asociační dohodu. Akční plán, vyjednávaný ještě před oranžovou revolucí byl podepsán bez výraznějších změn a desetibodový plán připojený na summitu v únoru 2005 zklamal polské představy.²⁰⁶ Ukrajina je také v Polsku vnímána jako nárazníkový stát mezi Polskem a Ruskem, což je důležité s ohledem na hluboce zakořeněné polské vnímání Ruska jako potenciální hrozby. Podle polské představy, v případě odmítnutí aspirací Ukrajiny na členství v EU, upevní své vztahy s Ruskem a zůstane tak v jeho sféře vlivu.²⁰⁷ Co se týče EPS, není to Rusko, ale Ukrajina, Bělorusko a Moldávie, které jsou klíčovými zeměmi pro Polsko.

Jako jediná země s nových členských zemí má Polsko „globální“ aspirace v zahraniční politice a snaží se o roli regionálního lídra. Aktivita ve východní politice EU je také strategií, jak může Polsko hrát významnou roli v zahraniční politice EU. Čelní

²⁰⁴ MELLER, Stefan: Government information on Polish foreign policy in 2006. Presented at the session of the Sejm, 15/2/2006, <http://www.mfa.gov.pl/Policy,2155.html>.

²⁰⁵ CIMOSZEWICZ, Włodzimierz :*Europe enlarged but open*, proslov polského ministra zahraničních věcí, the OECD Council, 22/4/2004, <http://www.msz.gov.pl/April,22,,2004,-,Europe,enlarged,but,open%E2%80%9D,-,Statement,by,Wlodzimierz,Cimoszewicz,,Minister,of,Foreign,Affairs,of,the,Republic,of,Poland,at,the,OEC D,Council,1436.html>.

²⁰⁶ BURAS, P., POMORSKA, K.: Poland and the European Neighbourhood Policy, s. 39.

²⁰⁷ KRÁL, David: *Zahraniční politika rozšiřující se EU a úloha nových členských států a kandidátských zemí EU*, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Praha, červen 2005, s. 26.

představitelé EU uznávají vůdčí úlohu Polska v některých otázkách, což bylo například demonstrováno v průběhu vyjednávání politické krize po ukrajinských volbách s přispěním polského prezidenta. Na druhou stranu nejsou představitelé EU příliš nadšeni pozicí, kterou v poslední době Polsko uplatňuje ve vztazích s Ruskem, které sice formálně nepatří do EPS, ale dobré vztahy EU s Ruskem jsou pro sousedskou politiku Unie velmi důležité. Polsko-ruské vztahy jsou na bodu mrazu od konce roku 2006, kdy Rusko zakázalo dovoz polského masa na ruský trh, na základě obav z jeho zdravotní závadnosti. Embargo bylo poněkud nepřiměřenou reakcí ruské strany na maso se zfalšovanými veterinárními certifikáty.²⁰⁸ Polsko reagovalo zablokováním jednání o nové Dohodě o partnerství a spolupráci s Ruskem, která by měla nahradit stávající dohodu s platností do roku 2007. Jelikož je Dohoda o partnerství a spolupráci tzv. smíšenou dohodou, je k jejímu uzavření potřeba ratifikace všech členských států Unie. Polsko se rozhodlo využít této možnosti a bojkotovat novou dohodu, dokud nebude embargo na dovoz polského masa do Ruska zrušeno. Jednání o řešení této patové situace probíhají, zatím však EU neuspěla v přesvědčování Ruska o odvolání embarga a obě strany zůstávají neústupné.²⁰⁹

Polsko je tedy aktivní nejen ve formování Evropské politiky sousedství, ale prosazuje se také v rámci zahraniční politiky EU. Ta mu teoreticky umožňuje prosazovat své individuální zájmy, i přes nesouhlas ostatních členských zemí. Spolupráce Polska s Ruskem je bržděna především historickou zkušeností a stereotypy na obou stranách.²¹⁰ V rámci mezipilířové Evropské politiky sousedství však Polsko nemůže počítat s prosazováním zájmů pomocí veta, ale musí akceptovat odlišné představy a priority ostatních členských států. Je však nepopiratelný jeho vliv na udržení východní dimenze na významném místě v agendě vnějších vztahů EU a posunování EPS z jihu směrem na východ.

---

²⁰⁸ Podrobně STRASZKIEWICZ, Maria: *New EU-Russia Framework agreement and the Polish veto*, Research Paper 2/2007, Asociace pro mezinárodní otázky, http://www.amo.cz/publikacefiles/polish_veto_amo.pdf.

²⁰⁹ <http://mosnews.com/money/2007/04/23/meatbanfail.shtml>.

²¹⁰ SMOLAR, Alexandr: *Poland's Eastern Policy and Membership in the European Union*, s. 11 v KOWAL, Pawel: *The EU's „Eastern Dimension“ - An Opportunity for or Idée Fixe of Poland's Policy?*, Centre for International Relations, Warsaw, 2002, http://www.ipp.md/files/Calendar/2003/Atelier7/4_Pawel%20Kowal_03_10_2004.pdf.

3.3 Posílení Evropské politiky sousedství

3.3.1 Německá strategie „ENP Plus“

Německo uplatňuje stejně jako Polsko vzhledem ke své geografické blízkosti, významným ekonomických, ale také historickým a kulturním vztahům aktivní politiku vůči zemím východní Evropy. Je jediným významným starým členem EU, jehož zahraničněpolitické priority jsou zaměřeny na východ. Německo po dlouhou dobu v rámci rozvíjející se Evropské politiky sousedství upřednostňovalo vztahy s Ruskem a uplatňovalo tzv. *Russia first approach*.²¹¹

Ještě před zahájením jakékoli iniciativy ohledně sousedské politiky ze strany EU se Německo spolu s Polskem angažovalo ve prospěch politiky vůči východním sousedům – Ukrajině, Bělorusku, Moldavsku a Rusku. Po parlamentních volbách v Německu konaných v září 2005 velká koalice CDU, CSU a SPD definovala priority politiky Německa vůči zemím východní Evropy jako například podporu Ukrajiny na cestě do Evropy, podporu demokracie v Bělorusku a rozvoj vztahů s Ruskem na bilaterální i evropské úrovni.²¹² Na druhou stranu Německo zvláště vzhledem ke krizi ohledně Evropské ústavní smlouvy a problémy s kandidaturou Turecka do Evropské unie není ochotno podpořit polský postoj prosazující pro Ukrajinu nabídku členství v Unii.

Německo se v roce 2006 připravovalo na převzetí předsednictví EU po Finsku. Půl roku před začátkem převzetí předsednictví - v červnu 2007, německý zahraniční úřad²¹³ navrhl ve svém neoficiálním dokumentu vytvoření tzv. Evropské sousedské politiky plus, EPS plus (*European Neighbourhood Policy Plus, ENP Plus*)²¹⁴, a který představil německý ministr zahraničí v německém deníku Frankfurter Allgemeine Zeitung. Takto

²¹¹ Především úzkými vztahy mezi představiteli obou zemí Helmutem Kohlem a Borisem Jelcinem a mezi Gerhardem Schröderem a Vladimírem Putinem. KEMPE, Iris: *The German Impact on the European Neighbourhood Policy*, s. 27 v *Foreign Policy in Dialog*,: *The New Neighbourhood Policy* .....

²¹² Coalition Agreement between the CDU, CSU and SPD, 11/11/2005, s. 128, http://www.spd.de/show/1683399/Koalitionsvertrag2005_engl.pdf.

²¹³ Auswärtigen Amt - v podstatě ministerstvo zahraničí Spolkové republiky Německo.

²¹⁴ viz Frankfurter Allgemeine Zeitung: *Berlin entwickelt neue Nachbarschaftspolitik für die EU*, 2/7/2006, Použit anglický překlad článku viz

<http://translate.google.com/translate?hl=en&sl=de&u=http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~E2FDB15D2F5084C19B6D27D5C1C72DDA1~ATpl~Ecommon~Scontent.html&sa=X&oi=translate&resnum=1&ct=result&prev=/search%3Fq%3DBerlin%2Bentwickelt%2Bneue%2BNachbarschaftspolitik%2Bfur%2Bdie%2BEU%26hl%3Den>.

načtrnutá německá strategie by zahrnovala Ukrajinu, Moldavsko, výhledově Bělorusko (po demokratických reformách) a země jižního Kavkazu. Cílem je podpora transformace těchto zemí, aby se vyloučil vznik bezpečnostněpolitického vakua v oblasti mezi EU a Ruskem. Přestože tato navržená strategie také neobsahuje perspektivu členství v EU, jasně rozděluje mezi evropskými sousedy (*European neighbours*), kteří by měli být více sjednocení, a sousedy Evropy (*neighbours of Europe*). Takto zmodernizované partnerství by mělo vytvořit jakousi regionální spolupráci zemí východní Evropy a jižního Kavkazu jakou tvoří Barcelonský proces pro jižní země EPS. Krom toho německý plán navrhuje vytvoření tzv. sektorových dohod, tedy dohod v určitých oblastech podle vzoru spolupráce se Švýcarskem. Země východní dimenze EPS by také podle návrhu měly získat statut pozorovatele v rámci bezpečnostní politiky EU.

Neoficiální návrh německého ministerstva zahraničí spolu s množstvím proslavů ministra zahraničí Steinmeiera a dalších úředníků vytvořil seznam priorit v rámci evropského sousedství pro německé předsednictví. Mezi tyto priority patří posílení spolupráce se zeměmi střední Asie, v rámci EPS především v černomořském regionu, zahájení jednání s Ruskem o nové Dohodě o partnerství a spolupráci, jednání o obsahu Dohody o partnerství a spolupráci s Ukrajinou. Obecně se německé ministerstvo zaměřuje spíše na východní dimenzi EPS a na posílení finančních prostředků plynoucích těmto zemím, dodatečným financováním pomocí mezinárodních finančních institucí a členských států.²¹⁵

V souvislosti s německými návrhy posílení EPS se objevilo několik neoficiálních a spíše nešťastně zvolených názvů nové strategie. Nejprve se v souvislosti se snahou o posílení EPS vůči zemím východní Evropy objevil v německých neoficiálních dokumentech a v některých proslovech pojem „*Ostpolitik*“²¹⁶ nebo také „*new Ostpolitik*“.²¹⁷ Toto zavádějící označení německé iniciativy však nebylo pozitivně vnímáno

²¹⁵ STEINMEIR, Frank-Walter: *Interaction and Integration. A new phase of Ostpolitik: globalization demands interaction, not isolationism*, Internationale Politik, Vol. 8, Global Issues, Spring 2007, s. 50-55, http://en.internationalepolitik.de/archiv/2007/spring2007/download/be8e0e50d6e611db8b1e176666f48bfe8bfe/original_IPGE_1_Steinmeier.pdf.

²¹⁶ STEINMEIER, Frank-Walter: *Rethinking Europe*, proslov ministra zahraničních věcí Spolkové republiky Německo u příležitosti 35th výročí Heinz Schwarzkopf Foundation, Berlín, s.4, <http://www.auswaertigesamt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/2006/060830-Europa-Schwarzkopf.html>.

²¹⁷ Termín *new Ostpolitik* se také objevil již dříve ve studiích německých akademiků, viz JACOBSEN, Hanns-D., MACHOVSKI, Heinrich: *The Provision of Politico-Economic Security to Eastern Europe*, Studienforum Berlin e.V., July 2005, http://www.studienforum-berlin.de/ICCEES_Thesis_19_07_05.pdf

a bylo raději brzy opuštěno.²¹⁸ Další termín používaný v souvislosti s posílením EPS představené v neoficiálním dokumentu německého ministerstva zahraničí v červenci 2006 také nebyl příliš šťastně zvolen. Označení „EPS plus“ („*ENP Plus*“) se v žádných oficiálních dokumentech neobjevuje, jelikož vytváří falešná očekávání a představu, že jde o kompletní revizi Evropské politiky sousedství. „Plus“ zde však dodává EPS pouze nový impuls k jejímu posílení a znamená, že jde o vytvoření více viditelné, lépe zaměřené a přijímané, a tak více závazné politiky.²¹⁹

3.3.2 Strategie posílené Evropské politiky sousedství

Evropská komise představila v prosinci roku 2006 program na posílení Evropské politiky sousedství,²²⁰ který do jisté míry vychází z německých návrhů. Komise hodnotí jako pozitivní přínosy Evropské politiky sousedství vytvoření jednotného rámce pro sousedství, ve kterém se řeší celá řada problémů mezi EU a jednotlivými partnery. Komise také upozorňuje na lepší využití finančních prostředků díky Nástroji evropského sousedství a partnerství, ale také díky novým formám spolupráci jako je přeshraniční spolupráce, *TAIEX* a twinning. Nicméně připouští, že existují oblasti, ve kterých je nutné spolupráci zlepšit. Především v oblasti obchodu a ekonomické integrace, kdy přístup na vnitřní trh přinese ovoce až v dlouhodobější perspektivě, a partnerské země tak mají problémy při získání podpory k potřebným reformám. Pokrok je také žádoucí v oblasti mobility občanů partnerských zemí do EU, kdy Unie nemůže plně realizovat mnohé aspekty EPS, pokud je možnost krátkodobého cestování omezená jako dosud, a v řešení regionálních konfliktů.²²¹ Komise také ve sdělení konstatuje, že finanční prostředky poskytované na plnění cílů EPS jsou nízké.

²¹⁸ Termínem *Ostpolitik* je označována politika uvolnění Spolkové republiky Německo vůči východnímu bloku spojená s vládou Willyho Brandta od konce 60.let 20. století.

²¹⁹ EU-25/27 Watch No. 4, Issue 8 *Russia and the European Neighbourhood Policy*..., s. 218.

²²⁰ KOM (2006) 726 final: Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu o posílení Evropské politiky sousedství, 4/12/ 2006, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_cs.pdf.

²²¹ KOM(2006) o posílení Evropské politiky sousedství, s. 4.

Návrh Komise na posílení Evropské politiky sousedství v několika oblastech:

▪ **posílení hospodářské a obchodní složky**

- prováděním přístupu zahrnujícího „obsáhlé a komplexní dohody o volném trhu“ u všech partnerů EPS a liberalizace obchodu mezi partnerskými zeměmi a EU s případným stupněm asymetrie
- postupné celkové sblížení v oblasti obchodu a regulace předpisů
- zvýšená podpora reforem a úsilí ke zlepšení obchodu a hospodářského regulačního prostředí a investičního klimatu

▪ **usnadnění mobility a řízení migrace**

- usnadnění udělování víz, odstranění překážek oprávněnému cestování pro obchodní, vzdělávací, turistické či úřední účely
- jednání v rámci přístupu zajišťujícího dobře řízenou mobilitu (řešící zpětné přebírání osob, spolupráci v boji proti ilegální imigraci, efektivní správa hranic)

▪ **podpora mezilidských výměn**

- výměny v oblasti vzdělávání, kultury, výzkumu a mezi mládeží, mezi občanskými společnostmi, mezi orgány na regionální a místní úrovni, mezipodnikové výměny
- informační a komunikační strategie – zviditelnění EPS

▪ **budování tematického rozměru EPS**

- posílení mnohostranného dialogu o některých společných tématech (energetika, doprava, životní prostředí, správa hranic, migrace, výzkumná spolupráce atd.)
- zvážení uzavření mnohostranných dohod v oblasti energetiky a dopravy
- rozšíření dopravních a energetických sítí do partnerských zemí
- účast partnerských zemí v příslušných agenturách a programech EU

▪ **posílení politické spolupráce**

- aktivnější úloha EU v regionálním nebo mnohostranném úsilí o řešení konfliktů, včetně případné účasti na občanských a vojenských mírových misích
- možnost přihlásit se k prohlášením SZBP pro všechny partnerské země²²²
- zintenzivnění parlamentní spolupráce
- posílení diplomatického zastoupení EU v partnerských zemích

▪ **posílení regionální spolupráce**

---

²²² Partnerským zemím východní dimenze to již bylo nabídnuto.

- posílení spolupráce v černomořském regionu „Černomořská synergie“ kde se Moldavsko, Ukrajina a země jižního Kavkazu stýkají s EU, Tureckem a Ruskem, včetně dialogu ministrů zahraničí a intenzivnější spolupráce s Organizací pro hospodářskou spolupráci v oblasti Černého moře (*Black Sea Economic Cooperation Organisation, BSEC*)
- posílení euro-středomořského partnerství
- posílená spolupráce se „sousedy našich sousedů“ např. v oblasti energetiky, dopravy a boje proti nelegální imigraci
  - **posílení finanční spolupráce**
- maximalizace dopadu financování
- vytvoření *investičního fondu sousedství* na podporu půjček od Evropské investiční banky, Evropské banky pro obnovu a rozvoj a ostatních bank pro rozvoj, příspěvek z rozpočtu EU by představoval 700 milionů EUR a měly by do něj přispívat i členské státy EU
- vytvoření *nástroje na správu věcí veřejných* k vyplácení dodatečných příspěvkům zemím, které při provádění akčních plánů dosáhly největšího pokroku, příspěvek z rozpočtu EU bude ve výši 300 milionů EUR
- zlepšení koordinace mezi členskými státy a pomocí ES

Jak je vidět Evropská komise se sice inspirovala německým návrhem, například důrazem na posílení regionální spolupráce v černomořském regionu, perspektivou částečného zapojení partnerských zemí do SZBP, rozšíření možností financování EPS a možností uzavření sektorových dohod. Komise však nepřevzala speciální důraz kladený na východní dimenzi EPS a snaží se nadále udržovat EPS jako jednotný rámec pro země východní Evropy i Středomoří.

Komise ve sdělení publikovaném souběžně s plánem na posílení EPS přezkoumala zapojení partnerských zemí do agentur a programů Evropské unie.²²³ Komise ve svém sdělení uvádí množství agentur Evropské unie z nichž dvacet má ve svých stanovách možnost participace také nečlenských zemí Unie. Okolnosti a možnosti zapojení partnerských zemí jsou v každé agentuře jiné. Partnerská země se může stát aktivním účastníkem v těchto agenturách (jako např. Evropská agentura pro životní prostředí, Evropské středisko pro sledování rasismu a xenofobie, Evropská agentura pro leteckou

---

²²³KOM (2006) 724 v konečném znění Sdělení Komise Radě a Parlamentu *o obecném přístupu, který umožní účast partnerských zemí EPS v agenturách a programech Společenství*, 4/12/2006, Brusel, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0724cs01.pdf.

bezpečnost a další) nebo s nimi spolupracovat, popřípadě se účastnit jako pozorovatelská země. Komise také uvádí třicet čtyři evropských programů, kterých se mohou země začleněné do EPS účastnit, z nichž sedmnáct zatím obsahuje klauzule pro možnost účasti třetích zemí. Partnerské země se budou moci podílet na programech (jako například program na ochranu spotřebitele, konkurenceschopnosti a inovacích, dopravy, energie, celoživotního vzdělávání a dalších). Podle Komise nabízí účast partnerských zemích v agenturách a programech Unie „velkou příležitost pro další upevňování Evropské politiky sousedství“.²²⁴ Partnerské země, které budou mít o účast v agentuře nebo programu zájem, budou požádány o finanční příspěvek rozdílný pro každý program a agenturu. U každého programu je třeba rozhodnout, jestli si bude účast financovat partnerská země nebo půjdou finance z rozpočtu EU (buď z prostředků na daný program nebo z Nástroje evropského sousedství a partnerství).

Další pozitivní změnou pro partnerské země je vznik nového stipendijního programu konkrétně pro země EPS v rámci programu Erasmus Mundus. V rámci EU úspěšný Erasmus program představoval sto tisíc výměnných studentských pobytů ročně. Rozsah programu Erasmus Mundus pro zbytek světa, tedy i země EPS, byl relativně skromný. Například Ukrajině umožňoval tento program stipendium pro dvacet studentů, což můžeme považovat spíše za pouhé gesto.²²⁵ Je tedy vítaný návrh Komise, která navrhuje nový stipendijní program pro země EPS, s rozpočtem 209 miliónů EUR na období 2007-2010, který by do roku 2009 umožnit studium v EU jednomu tisíci studentů z partnerských zemí.²²⁶

Oblastí spolupráce, o kterou mají partnerské země velký zájem, je vízová politika Unie. Při posilovaná EPS se chce Unie zaměřit právě na zjednodušení cestování občanů partnerských zemí do EU, jelikož ze všech cílů EPS má usnadnění cestování do EU nejvíce konkrétní a pozitivní výsledky pro obyvatele partnerských zemí. Možnost vycestování za účelem vzdělávání, obchodem nebo účasti na konferencích má také velký význam z hlediska již zmiňovaného sociálního učení neboli socializace partnerských zemí. Pokud zůstávají partnerské země izolovány, Unie může mít pouze omezený vliv ve svém

---

²²⁴ Ibid., s. 3.

²²⁵ EMERSON, Michael, NOUTCHEVA, Gergana, POPESCU, Nicu: *European Neighbourhood Policy Two Years on: Time indeed for an "ENP Plus"*, Centre for European Policy Studies CEPS Policy Brief No. 126, Brussels, March 2007, s. 24, http://shop.ceps.be/download.php?item_id=1479.

²²⁶ ENPI Interregional Programme, Strategy Paper 2007-2013, Indicative Programme 2007-2010, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_interregional_en.pdf.

sousedství, naopak usnadnění vízového styku může značně posílit vliv EU v těchto zemích.²²⁷

Při vydávání krátkodobých víz²²⁸ se uplatňuje princip diference, na jehož základě občané některých zemí nepotřebují za účelem krátkodobého pobytu vízum²²⁹. Problém vyvstal v souvislosti s rozšiřováním EU v roce 2004, jelikož některé státy zahrnuté do EPS jako Ukrajina a Moldávie měly privilegované postavení ve vztahu k novým členským zemím, včetně bezvízového styku. V důsledku přistoupení však musely nové členské země zavést vůči těmto zemím, se kterými je pojily úzké ekonomické, kulturní a společenské vazby, vízovou povinnost v souvislosti s implementací *acquis* v oblasti společné vízové politiky. Nicméně vzhledem k tomu, že nové členské státy neaplikují plně společnou vízovou politiku, jelikož ještě nejsou členy Schengenského prostoru, ponechaly si prozatím možnost zjednodušeného vydávání víz,²³⁰ veškeré tyto výhody ovšem zaniknou přistoupením nových členských zemí k Schengenu.

Perspektiva zrušení vízové povinnosti pro partnerské země není alespoň v krátkodobé perspektivě reálná. Tyto země se vyznačují velkým migračním potenciálem a vízová politika Unie je tak možností, jak tento migrační tok regulovat. Kromě toho tyto země prozatím nedostatečně implementují migrační politiku, včetně ochrany hranic.²³¹ Existuje však možnost usnadnění vízového styku například zrušením poplatků za víza, zrychlením procedury vydávání víz, zjednodušení dokumentace nebo úplného zrušení víz pro určité kategorie osob jako jsou například studenti, výzkumní pracovníci či obchodníci. Toto zjednodušení vydávání víz je však ze strany EU podmíněné uzavřením tzv. readmisních dohod neboli dohod o znovunavrácení, na jejichž základě může Unie rychle vyhostit nelegální migranty do sousedních zemí, ze kterých do Schengenského prostoru vstoupily bez ohledu na jejich státní příslušnost. Nejprve byly rozhovory o usnadnění vízového styku zahájeny v říjnu 2005 s Ruskem, přestože formálně Rusko nespadá do Evropské politiky sousedství, což vyvolalo nevoli některých zemí EPS, a smlouva byla

²²⁷ KRÁL, D.: *Vízová politika Evropské unie a Spojených států...*, s. 47.

²²⁸ Na úrovni EU je harmonizováno jen vydávání krátkodobých víz tj. víz pro pobyt do devadesáti dnů, kde platí princip tzv. variabilní geometrie, kdy se ne všechny členské státy podílí na přijatých opatřeních v rámci společné vízové politiky a ani je stejným způsobem neuplatňují.

²²⁹ O tom, zda bude mít Unie s danou zemí bezvízový styk, anebo jestli její státní příslušníci budou potřebovat krátkodobá víza, rozhoduje kvalifikovanou většinou Rada.

²³⁰ Polsko nezavedlo poplatky za udělení víza pro občany Ukrajiny a Moldávie, Česká republika, Slovensko a pobaltské země zrušily poplatky za vydávání víz pro ukrajinské občany v reakci na jednostranné zrušení vízové povinnosti pro obyvatele členských zemí EU ze strany Ukrajiny v srpnu 2005.

²³¹ KRÁL, D.: *Vízová politika Evropské unie a Spojených států...*, s. 48.

podepsána na summitu EU-Rusko v Soči v květnu 2006.²³² S Ukrajinou byla tato jednání zahájena v listopadu 2005 a dohoda byla podepsána na summitu EU-Ukrajina v Helsinkách v říjnu 2006.²³³ Moldávie, se kterou byly dohody uzavřeny v dubnu 2007 je zatím poslední zemí východní Evropy s uzavřenou dohodou o usnadnění vízového styku.²³⁴

Mezi hlavními cíly posílené EPS je zjednodušení vydávání víz. Některé praktické kroky Unie tomuto cíli však příliš neodpovídají. Do konce roku 2006 byl poplatek za Schengenské vízum 35 EUR, Rada však rozhodla o jeho zvýšení na 60 EUR od roku 2007.²³⁵ Takovéto zvýšený poplatků za víza je však v rozporu s politickými cíli deklarovanými v rámci EPS. Jakýmsi kompromisním řešením je, že Rada ve svém rozhodnutí o zvýšení poplatků zároveň zahrнула možnosti odpuštění poplatku pro děti mladší šesti let, studenty na školních exkurzích, výzkumné pracovníky.²³⁶ Kromě toho se také zvýšení poplatků nedotkne zemí, které uzavřely dohody o usnadnění bezvízového styku nebo s nimi bylo do ledna 2007 alespoň započato vyjednávání. To znamená, že jedná o Rusko a ze zemí EPS pouze o Ukrajinu a Moldávii, u které dostala Komise na zahájení jednání mandát od Rady až na poslední chvíli - 30. listopadu 2006.

Poplatky za vízum však rozhodně nejsou jedinou komplikací pro občany partnerských zemích při cestě do EU. Žadatelé o Schengenská víza musí vyplňovat spoustu dalších dokumentů, jejichž seznam ani není přesně stanoven, takže často neví, jaké dokumenty si připravit. Vydávání víz je také značně netransparentní a úředníci jsou viněni z korupce.²³⁷ Dalším problémem při vydávání víz je dostupnost konzulátů. Zřejmě

---

²³² 17th EU-Russia Summit, 25/5/2006, Sochi,

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/summit17_25-05-06/council_press_release_eu-russia_summit.pdf.

²³³ EU-Ukraine Summit: Joint Press Statement, 27/10/2006, Helsinki,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/91453.pdf.

²³⁴

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1833&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>. Další země, kterých se zvýšení cen poplatků za víza netýká jsou, Albánie, Makedonie, Srbsko a Černá Hora.

²³⁵ 2006/440/ES: Rozhodnutí Rady *ohledně vybíraných poplatků odpovídajících správním nákladům na zpracování žádosti o udělení víza*, 1/6/2006,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/oj/2006/l_175/l_17520060629cs00770080.pdf.

Tímto rozhodnutím reagovala Rada na francouzský návrh, že by poplatky za víza měly reflektovat zvýšení nákladů se zavedením Vízového informačního systému a povinnosti konzulárních úředníků snímat a zpracovávat biometrické údaje žadatelů o víza. KRÁL, D.: *Vízová politika Evropské unie a Spojených států...*, s. 50.

²³⁶ Článek 2, 2006/440/ES: Rozhodnutí Rady *ohledně vybíraných poplatků...*

²³⁷ Viz například mediální kauza na německém konzulátu v ukrajinském Kyjevě, kdy na základě tzv. Volmerova dekretu mělo být v případě pochybností žádosti o vízum vyhověno, což vedlo právě v Kyjevě k velkému nárůstu počtu udělených víz, kdy mnoho z nich bylo vydáno prostitutkám a členům kriminálních sítí.

nejkomplikovanější situace je v Moldavsku, kde má zastoupení jen málo členských zemí. Moldavané tak musí za vyřízením víz jet až do rumunské Bukurešti, či v případě zemí mimo Schengen na příslušný konzulát s teritoriální jurisdikcí. Od roku 2007, kdy Rumunsko vstoupilo do EU, bylo nuceno zavést vízovou povinnost pro Moldavany, což znamená, že žadatel by musel nejprve zažádat o rumunské vízum. Evropská komise si komplikací moldavských občanů byla vědoma, stejně jako významu zjednodušení cestování pro obyvatele partnerských zemí. Koncem dubna 2007 v hlavním městě Moldávie EU otevřela první Společné centrum pro vízové žádosti (*Common Visa Application Centre*), které umožní podávání žádostí o víza do EU v Kišiněvě. Podle slov komisařky Ferrero-Waldner je otevření centra spolu s uzavřením dohod o zjednodušení vydávání víz „konkrétními příklady výhod, které Evropská politika sousedství může Moldavanům přinést.“²³⁸ Návrh Komise na posilování EPS je stejně jako předešlé dokumenty o EPS relativně vágně formulovaným dokumentem. Provádění konkrétních kroků, které jsou významné pro obyvatele partnerských zemí EPS, jako například usnadnění vydávání víz, je důležité proto, aby se ze strategie na posílení EPS nestal jen prázdný dokument.

4 RUSKO A EVROPSKÁ POLITIKA SOUSEDSTVÍ

4.1 Ruské odmítnutí účasti v Evropské politice sousedství

4.1.1 Ruská reakce na Evropskou politiku sousedství

Rusko je největším sousedem Evropské unie. Po rozšíření Unie v roce 2004 má přímou hranici s Ruskem pět členských zemí EU. Při vzniku Evropské politiky sousedství stála Unie před obtížnou volbou, zda do vznikající iniciativy vůči novým sousedům zahrnout také Ruskou federaci, či nikoli. Doposud tvoří základní rámec vztahů mezi

---

238

<http://www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/561&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

Evropskou unií a Ruskem Dohoda o partnerství a spolupráci ratifikovaná v roce 1997.²³⁹ Amsterodamská smlouva v platnosti od roku 1999 zavedla nový nástroj SZBP tzv. společné strategie, na jehož základě byla na summitu v Kolíně nad Rýnem roku 1999 přijata Společná strategie EU vůči Ruské federaci²⁴⁰ a vztahy EU s Ruskem se tak rozvíjely v rámci tzv. strategického partnerství. Především pak po nástupu prezidenta Putina na počátku roku 2000 začalo Rusko považovat EU za rozhodujícího partnera.²⁴¹ Po teroristických útocích 11. září 2001 byla spolupráce Ruska s Unií založena převážně na bezpečnostních otázkách.

V již zmiňovaném společném dopise Chrise Patteny a Javiera Solany z roku 2002, který může být pokládán za první náčrt Evropské politiky sousedství, autoři uvažují nad statutem Ruska v rámci zamýšlené politiky vůči sousedním zemím.²⁴² Určují, proč by Unie měla oddělovat vztahy s Ruskem od vztahů s ostatními východními sousedy. Jejich argumentem však není důraz na důležitost Ruska jakožto specifického partnera Unie, ale spíše fakt, že Rusko již přímým sousedem Unie je, a na rozdíl od některých zemí východní Evropy nevyjadřuje přání budoucího vstupu do Unie. Přesto se ve svém společném dopise Patten a Solana přiklání k zahrnutí Ruska do sousedské politiky vzhledem k tomu, že jde o klíčovou zemi v regionu, bez které je posílení regionální spolupráce v oblasti komplikované.

K závěrům společného dopisu Patteny a Solany se přiklonila také Evropská komise, která zahrнула Ruskou federaci do nově vznikající Evropské politiky sousedství. Rusko bylo nejprve označeno za partnerskou zemi ve Sdělení o širší Evropě, ve kterém Komise v roce 2003 představila novou politiku EU vůči svým jižním a východním sousedům. Tato zpráva se setkala s nepochopením a kritikou ze strany Ruska. Jedním z důvodů negativního přijetí z ruské strany byla vcelku pochopitelná nespokojenost se zahrnutím Ruské federace

---

²³⁹ Dohoda o partnerství a spolupráci s Ruskem byla podepsána v červnu 1994, vzhledem k neshodám ohledně první války v Čečensku, kritizované ze strany EU, byla dohoda ratifikována až v prosinci 1997. Dohoda je založená na společných cílech jako je podpora mezinárodního míru a bezpečnosti, demokratických norem. Cílem je posílení spolupráce v oblasti politiky, ekonomiky, obchodu a kultury. Předpokládá dokonce eventuelní vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Ruskem.

Agreement on partnership and cooperation,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf.

²⁴⁰ Common Strategy of the European Union of 4 June 1999 towards Russia Federation,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/ceeca/com_strat/russia_99.pdf. Strategické partnerství bylo kromě Ruska zahájeno v prosinci 1999 ještě s Ukrajinou.

²⁴¹ HAUKKALA, Hiski: *A problematic Strategic Partnership*, s. 10 v LYNCH, Dov (ed.): *EU-Russian Security Dimensios*, Occasional Paper 46, Institute for Security Studies, Paris, July 2003, <http://www.iss-eu.org/occasion/occ46.pdf>.

²⁴² PATTEN, Ch., SOLANA, J.: *Joint letter on Wider Europe*, společný dopis, 7/8/2002.

do jedné politiky spolu se západními zeměmi Společenství nezávislých států a se zeměmi Středomoří. Také závazky sdílení evropských hodnot, silný důraz na respektování lidských práv a demokracie neodpovídaly ruské představě o partnerství s EU. Krom toho zpráva o širší Evropě věnovala málo pozornosti vztahům mezi Ruskem a západními státy SNS, kromě váhavé formulace podpory novým iniciativám pro regionální spolupráci s odkazem pouze na Severskou dimenzi, regionální uskupení vytvořené po vstupu Finska do EU v roce 1995.²⁴³ S nedůvěrou byla v Rusku přijata již polská strategie na vznik východní dimenze evropské politiky z počátku roku 2003. Rusko interpretovalo polskou iniciativu jako snahu o šíření protiruského postoje v zemích východní Evropy a jako pokus o rozmělnění strategického partnerství Ruska s EU ve strategii zahrnující více zemí. Stejně jako polská iniciativa i koncept širší Evropy navržený Komisí vyvolal zprvu v Rusku dojem, že sousedská politika je snahou Unie vytvořit alternativu strategickému partnerství mezi EU a Ruskem.

Politika Evropské unie vůči Rusku je obzvláště v roce 2003 velmi nekonzistentní. Na jedné straně Unie v březnu 2003 zahrnuje Ruskou federaci do nové politiky vůči svým sousedům spolu s dalšími zeměmi východní Evropy a Středomoří. Na straně druhé na summitu v Sankt Petěrburgu v květnu 2003 Evropská unie a Rusko posilují svou spolupráci prostřednictvím strategie tzv. čtyř společných prostorů (*Common Spaces*)²⁴⁴, které by měly být vytvořeny v dlouhodobém horizontu. Komisař pro rozšíření Günter Verheugen navrhoval začlenění sousedské politiky do rámce bilaterálních vztahů EU a Ruska za účelem posílení jejich partnerství. „*Rusko je samozřejmě mnohem více než soused vzhledem ke strategickému partnerství, ale je to také soused.*“²⁴⁵ Specifickou pozici Ruska jako důležitého strategického partnera potvrzuje také dokument Evropské bezpečnostní strategie z prosince roku 2003, ve kterém je Rusko jmenovitě spolu se Spojenými státy a Severoatlantickou aliancí označeno za významné bezpečnostní partnery Unie.²⁴⁶

Ruské podezření, že se Unie začleněním země do nové iniciativy snaží nahradit strategické partnerství s Ruskem se Komise snaží odstranit ve své zprávě o pokroku

²⁴³ COM (2003) *Wider Europe*..., s. 8.

²⁴⁴ Joint statement, EU-Russia Summit, St Petersburg, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/sum05_03/js.htm.

²⁴⁵ VERHEUGEN, G.: *EU Enlargement and the European Neighbourhood Policy*..., s. 6.

²⁴⁶ European Security Strategy (2003), *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12/12/2003, proposed by Javier Solana, s. 7-8, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

spolupráce s Ruskem v únoru 2004, která zdůrazňuje, že vztahy EU s Ruskou federací jsou založeny na Dohodě o partnerství a spolupráci a čtyřech společných prostorech, v rámci kterých mohou být využívány nástroje susedské politiky.²⁴⁷ Evropská unie se snažila vysvětlit ruské straně, že vztahy s novými sousedy chce založit na principu podmíněnosti, ale vztahy s Ruskem chce Unii zakládat na reciprocitě.²⁴⁸ Strategický plán Evropské politiky susedství představený Komisí v květnu 2004 označuje Rusko za partnerskou zemi a klíčového partnera Unie ve svém susedství. Zároveň však strategický plán třikrát upozorňuje na fakt, „že Rusko a EU se společně rozhodly pokračovat v rozvoji svého strategické partnerství v rámci vytvoření čtyř společných prostorů, jak bylo definováno na summitu v Sankt Petěrburgu v květnu 2003.“²⁴⁹ Pozice Ruska v nově představené Evropské politice susedství tak zůstává poněkud nejasně definovaná. Není příliš zřejmé, jestli susedská politika s Ruskem bude založena na společných prostorech definovaných v Sankt Petěrburgu, anebo jestli tyto společné prostory vytvoří speciální základ vztahů mezi EU a Ruskem mimo Evropskou politiku susedství. Fakticky však tato diplomatická formulace znamená ruské odmítnutí účasti v rámci nové susedské politiky EU. I přesto, že strategický plán, jak již bylo zmíněno v první části práce, oslaboval podmíněnost v respektování demokracie a lidských práv, a obsahoval také regionální dimenzi EPS, což Rusko nejvíce kritizovalo v případě předchozího dokumentu, stavělo se k návrhu nadále odmítavě. Ruský vyslanec při EU Vladimír Chizov prohlásil, že Rusko musí být považováno za rovného partnera, a ne být objektem „civilizačního vlivu“ dalších zemí nebo skupin států.²⁵⁰

Přestože Rusko odmítlo být zahrnuto do Evropské politiky susedství, členské státy dlouho diskutovaly, jestli Rusko zapojit do Evropského nástroje susedství a partnerství na financování EPS.²⁵¹ Nakonec bylo rozhodnuto o jeho zahrnutí jako prostředku, jak částečně obejít ruské odmítnutí zapojení do susedské politiky.²⁵² Původně navrhovaný Evropský susedský nástroj (*European Neighbourhood Instrument, ENI*) byl

²⁴⁷ COM (2004) 106 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *on relations with Russia*, 9/2/2004, s. 1,

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/com04_106_en.pdf.

²⁴⁸ BARYSCH, Katinka: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?* Centre for the European Reform, November 2006, s. 44, http://www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10nov06.pdf.

²⁴⁹ COM (2004) *Strategy Paper*....., s. 4, 6, 7.

²⁵⁰ AVERRE, D.: *Russia and the European Union: Convergence or Divergence?*....., s. 179.

²⁵¹ Do roku 2007 poskytovala EU Rusku technickou pomoc v rámci programu *TACIS*, v rámci kterého bylo Ruské federaci poskytnuto od roku 1991 2,7 miliardy EUR,

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/csp/index.htm.

²⁵² TULMETS, E.: *Adapting the experience of enlargement to the neighbourhood policy*....., s. 46.

přejmenován na Evropský nástroj sousedství a partnerství (*European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI*). „Partnerství“ bylo do názvu přidáno, aby Unie umožnila jeho čerpání také Rusku, se kterým nadále rozvíjí vztahy v rámci strategického partnerství. Dostupné zdroje jsou vyčísleny na 30 milionů EUR ročně.²⁵³ Pozice Ruska v rámci Evropské politiky sousedství tak zůstává poměrně nejasná, dá se říct, že není ani zahrnuto do této politiky, ale tím, že čerpá prostředky z finančního nástroje EPS není ani úplně vyloučeno.²⁵⁴ Kromě čerpání zahrnutí do financování EPS se Rusko také může účastnit regionální spolupráce v rámci sousedské politiky.

4.1.2 Vztahy EU a Ruska – čtyři společné prostory

Před zvažováním možných důvodů ruského odmítnutí účasti na EPS je třeba alespoň stručně nastínit současný rámec vztahů s Ruska s EU. Dohoda o partnerství a spolupráci s Ruskem vytvořila politicko-právní rámec vzájemné spolupráce. Smlouva se zabývá z velké části ekonomickými a obchodními otázkami, jejím cílem je podpora ruské ekonomické a politické transformace. Dohoda také vytváří institucionální rámec pravidelných konzultací mezi Unií a Ruskem, kromě summitů na nejvyšší úrovni, které se konají dvakrát ročně, existuje rozsáhlý systém konzultací na nižší úrovni.²⁵⁵ V roce 2000 byla spolupráce doplněna o energetický dialog (*EU-Russia energy dialog*), jakožto fóra zabývajících se otázkami energetiky.

Vzhledem k narůstající politizaci témat řešených v rámci strategického partnerství, ale také vzrůstající nespokojenosti Ruska s charakterem vzájemných vztahů a rozdílem mezi deklamacemi a reálným pokrokem, bylo rozhodnuto o posílení spolupráce v rámci existující Dohody o partnerství a spolupráci.²⁵⁶ Kromě toho kladla Dohoda o partnerství

²⁵³ Country Strategy Paper 2007-2013 Russian Federation,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/csp/2007-2013_en.pdf.

²⁵⁴ DELCOUR, Laure: *La politique de voisinage et les relations russo-européennes: partenariat stratégique ou lutte d'influence?*, Revue en ligne „Etudes Européennes“, Centre des études européennes de Strasbourg CEES, 30/3/2006, s. 13, <http://www.cees-europe.fr/fr/etudes/revue9/r9a7.pdf>.

²⁵⁵ Na ministerské úrovni Stálá rada spolupráce (*Permanent Partnership Council*), která v roce 2003 nahradila Radu spolupráce, a jež umožňuje setkávání vždy, když je potřeba. Na parlamentní úrovni Parlamentní výbor spolupráce (*Parliamentary Cooperation Committee*) mezi Evropským parlamentem a Státní dumou. Politický dialog probíhá také v rámci stálého zastoupení při EU. Konzultace na nižší úrovni však existují spíše jen formálně a v praxi neprobíhají. Konzultace na úrovni vyšších úředníků a expertů byly od roku 2004 z důvodů ruských výhrad přerušeny.

²⁵⁶ DANILOV, Dimitri: *Russia and European Security*, s. 86 v LYNCH, Dov (ed.): *What Russia sees*, Cahiers de Chaillot No 74, Union européenne Institut d'études de Sécurité (ISSEU), Paris 2005,

a spolupráci důraz na sdílené hodnoty, Moskva však ve vzájemných vztazích dávala přednost společným zájmům před společnými hodnotami. Krom toho se definice společných hodnot v případě Ruska a EU rozcházejí. Obě strany se tak pokoušely nalézt koncept, který by byl postaven spíše na společných zájmech. Na summitu v Sankt Petěrburgu v květnu 2003 Rusko a EU dosáhly dohody o vytvoření čtyř společných prostorů (*Common Spaces*).²⁵⁷ Na summitu v Moskvě v květnu 2005 pak byly přijaty tzv. cestovní mapy (*road maps*) na implementaci společných prostorů.²⁵⁸

▪ ***společný ekonomický prostor***

- cílem je vytvoření otevřeného a integrovaného trhu mezi EU a Ruskem odstraněním bariér vzájemnému obchodu a investicím, podpora reforem a soutěže na základě nediskriminace, transparentnosti a dobré správy věcí veřejných, spolupráce v oblasti zemědělství, energetiky a životního prostředí

▪ ***společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti***

- dialog v oblasti zjednodušení vydávání víz²⁵⁹, spolupráce v boji proti terorismu a přeshraničních ilegálních aktivit, správy hranic

▪ ***společný prostor vnější bezpečnosti***

- posílení dialogu a spolupráce na mezinárodní scéně, boj proti terorismu, šíření zbraní hromadného ničení, řešení krizí (především tzv. „zamrzlých konfliktů“ v Podněstří, Náhorním Karabachu, Jižní Osetii, Abcházii) a civilní ochrana

▪ ***společný prostor výzkumu, vzdělání a kultury***

- zapojení Ruska do aktivit EU v oblasti výzkumu a snaha o vytvoření společného výzkumného prostoru

- poskytnutí účasti na programu Erasmus Mundus, podpora výměn mladých lidí, TEMPUS program, spolupráce v rámci Boloňského procesu podpora kulturní spolupráce, mobility umělců a podpora evropské identity založené na svobodě slova, demokratickém fungování médií, respektování lidských práv a práv menšin a podpoře kulturní a jazykové diversity²⁶⁰

<http://www.iss-eu.org/chaillet/chai74.pdf>.

²⁵⁷ Joint Statement, EU-Russia Summit, St Petersburg, 31/5/2003.

²⁵⁸ *Road Maps*, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/road_map_ces.pdf.

²⁵⁹ Dohoda byla podepsána na summitu EU-Rusko v Soči v květnu 2006.

²⁶⁰ http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/intro/index.htm.

Pokud bychom se snažili o srovnání *road maps* se strategickou zprávou o EPS nebo akčními plány pro partnerské země EPS, oblasti spolupráce jsou v podstatě stejné, jen je tento dokument ještě více vágní a nekonkrétní než dokumenty EPS. Obsahuje jen málo konkrétních závazků a žádné termíny plnění. Většinou jiné závazky než typu „rozvoj spolupráce“, „zintenzivnění dialogu“, „snaha o sblížení legislativy EU a Ruska“ v *road maps* nenajdeme. Záleží tedy v tomto případě ještě více na výkladu obou partnerů. Jelikož jde jen o rámec vzájemné spolupráce a určení jejích oblastí, není zde zmíněna pozitivní podmíněnost jako v případě strategického plánu EPS, ani důraz na společné hodnoty. V dokumentu jsou obě strany prezentovány jako rovní partneři pro spolupráci.

Základem vzájemných vztahů EU a Ruska zůstává Dohoda o partnerství a spolupráci, v jejímž rámci probíhá spolupráce na základě čtyř společných prostorů. Před rozšířením o země střední a východní Evropy panovaly v Rusku obavy, že přijde o některé výhody v obchodním styku s těmito bývalými sovětskými satelity. Ruská strana tvrdila, že na zavedení společných celních tarifů v přistupujících zemích budou tratit ruští exportéři. Ve své Střednědobé strategii vůči EU pro roky 2000 až 2010 Rusko požaduje zabezpečení vlastních zájmů při dalším rozšiřování Unie a ponechává si na zvážení možnost odmítnutí rozšíření Dohody o partnerství a spolupráci EU s Ruskem na nové členy Unie v případě jejich nerespektování.²⁶¹ Rusko hrozilo, že tohoto ustanovení využije a smlouvu na nové členské země nerozšíří. Po vyjednávání s reprezentanty EU byly odhady ruských ztrát rozšířením EU sníženy téměř na nulu a tím, že byly již vyřešeny některé další sporné otázky jako antidumpingová politika a transit do Kaliningradu, Rusko nakonec protokol podepsalo těsně před vstupem nových členských zemí do EU - 27. dubna 2004.²⁶²

Dohoda o partnerství a spolupráci platí od 1. prosince 1997 a její platnost byla stanovena na deset let. Summit EU-Rusko, který by měl řešit otázky budoucího smluvního rámce vztahů je naplánován na 17-18. května 2007.²⁶³ Smlouva může být podle článku 106 automaticky prodloužena v původním znění a na summitu v Helsinkách v listopadu 2006 se obě strany dohodly, že pokud nebude přijata nová smlouva, zůstane v platnosti dosavadní dohoda. Smluvní rámec je však již obsahově i časově zastaralý a uzavření nové

²⁶¹ *Russia's Middle Term Strategy Towards the EU (2000-2010)*, http://www.delrus.cec.eu.int/en/p_245.htm.

²⁶² <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/549&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

²⁶³ Vzhledem k termínu odevzdání diplomové práce 21. května 2007 nejsou výsledky květnového summitu EU-Rusko v Samaře v práci reflektovány.

smlouvy by tak bylo vítané. Rusko má zájem na tom, aby nová smlouva odrážela silnější politické a ekonomické postavení, než jak tomu byla v 90. letech minulého století, kdy byla dohoda sjednána. Experti EU a Ruska začali připravovat návrhy nové Dohody o partnerství a spolupráci. Jak již bylo popsáno v souvislosti s polskou angažovaností ve východní politice EU, je jednání o nové dohodě v reakci na ruské embargo dovozu polského masa prozatím blokováno Polskem. Vztahy s Ruskem komplikuje kromě krize v polsko-ruských vztazích řada dalších problémů. Rusko je ze strany EU stále častěji kritizováno za porušování demokratických principů a lidských práv, jako je například svoboda slova.²⁶⁴ Vzájemné vztahy ovlivňuje také nesouhlas Ruska s americkými plány na rozmístění protiraketové obrany na zemí Polska a České republiky. V neposlední řadě jde také o stále pokračující spory s pobaltskými státy ohledně práv ruských občanů a neuzavřené sovětské minulosti.

4.1.3 Důvody ruského odmítnutí EPS

Evropská politika sousedství z několika důvodů neodpovídá ruským představám vzájemné spolupráce. Předně nedostatečně reflektuje „ruskou specifičnost“ tím, že zahrnuje Rusko do jedné strategie se zeměmi východní Evropy a jižního Středomoří. Z ruské strategie vůči EU je jasně patrné, že staví na strategickém partnerství Ruska a EU.²⁶⁵ Zahrnutí do společné politiky s dalšími šestnácti zeměmi tedy pochopitelně není v souladu s ruskými představami. Ruská federace se svou rozlohou, počtem obyvatel, či množstvím svých zdrojů výrazně odlišuje od ostatních zemí zahrnutých do EPS. Stejně tak svou politickou a ekonomickou silou a regionální důležitostí Rusko vyžaduje preferenční zacházení.²⁶⁶ Rusko vnímá samo sebe jako regionální mocnost a významného globálního hráče. Podle komentáře bývalého sovětského vyslance při EU Vladimira Shemiatenkova „*Je nepravděpodobné, že by se Rusko vzdalo své pozice globálního hráče kvůli*

²⁶⁴ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. dubna 2007 o Rusku, 26/4/2007, Štrasburk, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0169+0+DOC+XML+V0//CS>.

²⁶⁵ *Russia's Middle Term Strategy Towards the EU (2000-2010)*, http://www.delrus.cec.eu.int/en/p_245.htm.

²⁶⁶ MARCHETTI, A.: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery...*, s. 13.

ekonomické integraci s EU“.²⁶⁷ Zahrnutí do jedné politiky spolu se zeměmi Středomoří tak potvrdilo ruské podezření, že Unie postrádá jasnou vizi svých vztahů s Ruskou federací.

Jak již bylo několikrát zmíněno, Evropská politika sousedství je založena na sdílení společných hodnot, respektování demokracie a lidských práv. Ze strany EU často zaznívá kritika respektování základních lidských práv a úpadku demokracie v Rusku, obzvláště Evropský parlament prosazuje, aby základem vztahů s Ruskem bylo větší sdílení těchto hodnot.²⁶⁸ Ruská angažovanost ve vztazích s EU je zvláště po nástupu prezidenta Putina charakteristická odmítáním vlivu Unie na domácí vývoj, včetně ekonomiky a vnitřních záležitostí jako například války v Čečensku.²⁶⁹ Od významných partnerů Ruska však v této souvislosti zaznívá často smířlivější postoj.²⁷⁰ Nejvýraznější byl v této souvislosti případ italského premiéra Silvia Berlusconiho, který v době italského předsednictví EU otevřeně obhajoval prezidenta Putina kritizovaného za brutality a nerespektování lidských práv v otázce čečenské války a zatčení majitele ropného gigantu Yukosu Michaela Chodorkovského. To dodává Rusku dojem, evropská politika vůči východním sousedům představuje jen malou změnu oproti již existujícímu mechanismu spolupráce, a rozdíl mezi rétorikou Komise a realitou tak zůstává.²⁷¹

Obecně lze však říci, že se Unie snaží zlepšit kvalitu vzájemné spolupráce tím, že se pokouší Rusko přiblížit EU, což bylo podle ruské strany patrné ze zahrnutí Ruska do konceptu nové sousedské politiky. Zatímco Unie trvá na tom, že může s Ruskem rozvíjet užší vztahy jen když se Rusko stane liberálnější a demokratičtější, Rusko upřednostňuje odlišný přístup. Rusko preferuje spíše partnerství na základě vzájemného sblížení v rámci základních zájmů obou partnerů.²⁷² Upřednostňuje pragmatický přístup založený spíše na spolupráci v určitých definovaných oblastech společného zájmu, které se nedotýkají otázek

²⁶⁷ SHEMIATENKOV, Vladimir: *The „Wider Europe“: Can the idea be “sold” in the East?“, Issue 9 „Repairing the damage : European disunity and global crisis“, European Policy Centre, 25/2/2003, <http://www.epc.eu/en/ce.asp?TYP=CE&LV=177&see=y&t=42&PG=CE/EN/detail&l=7&AI=262>.*

²⁶⁸ Viz. „Belder report“ *Report with a Proposal for a European Parliament Recommendation to the Council on EU-Russia Relations*, European Parliament, Committee on Foreign Affairs, Human Rights, Common Security and Defence Policy, A5-0053/2004 final, 2/2/2004, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+BR-20040225-B+0+DOC+XML+V0//EN#SECTION5>.

²⁶⁹ LYNCH, Dov: *Russia's Strategic Partnership with Europe*, Institut d'études de Sécurité (ISSEU), first appeared in *The Washington Quarterly*, Spring 2004, s. 3, <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy077.pdf>.

²⁷⁰ Viz např. Prohlášení francouzského prezidenta Jacques Chiraca na summitu Francie, Německa a Ruska v Soči, 31/10/2004, http://www.ambafrance-au.org/article.php3?id_article=492.

²⁷¹ AVERRE, D.: *Russia and the European Union: Convergence or Divergence?....*, s. 181.

²⁷² DANILOV, D.: *Russia and European Security,...* s. 89.

dodržování lidských práv a demokracie. Neustálé připomínání respektování společných hodnot považuje za irrelevantní a arogantní zasahování EU do ruské suverenity.²⁷³

Evropská politika sousedství pro Rusko nepředstavuje velký přínos. Rusko zahrnutí do této politiky v podstatě vnímalo jako krok zpět. Většina cílů susedské politiky byla již zahrnuta do Dohody o partnerství a spolupráci, která ovšem Rusko nespájovala do takové míry požadavky na sdílení společných hodnot. Krom toho Unie podporuje vstup RF do WTO a statut tržní ekonomiky Rusku EU přidělila již v roce 2002, nemuselo již o toto uznání usilovat v rámci participace na EPS. Dohoda partnerství a spolupráci předpokládá vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Ruskem, smlouva o společném ekonomickém prostoru se již o vytvoření zóny volného obchodu nezmiňuje, cílem je spíše vzájemné sblížení trhů a rozvoj investic. Z tohoto důvodu je možné se domnívat, že Rusko neusiluje o zapojení do vnitřního trhu EU, které nabízí EPS. Kromě toho Rusko neusiluje o asistenci na politické a ekonomické transformaci, ani o finanční pomoc, cílem ruské politiky ve vztazích s EU je spíše posílení své politické a ekonomické pozice především rozvojem obchodu a zvýšením vzájemných investic.²⁷⁴ Koncept čtyř společných prostorů pokrývá většinu oblastí spolupráce v rámci EPS. Rusko vedle obchodu upřednostňuje geostrategické a bezpečnostní otázky ve vzájemných vztazích, které však hrají v susedské politice jen minimální roli. Oproti partnerským zemím v rámci EPS dodává společný prostor vnější bezpečnosti rámec spolupráce Ruska a EU v zahraničně-politických otázkách. Rusko a Unie jsou označeny za aktéry, kteří sdílejí zodpovědnost za mezinárodní řád založený na efektivním multilateralismu.

Ruským představám neodpovídá ani koncept Evropské politiky sousedství, která spočívá na bilaterálních vztazích EU a jednotlivých zemí. Unie se tak podle Ruska ocitá v centru vzájemných, avšak asymetrických vztahů (zmiňovaný *hub-and-spoke model*). Rusko pro své vztahy s ostatními zeměmi volí mezi spoluprací na základě multilaterálního rámce nebo uzavírá bilaterální smlouvy. Rusko sice požaduje vztahy s EU na bilaterální bázi, v rámci vztahů s evropskými sousedy by spíše podporovalo vztahy na základě multilaterálního nebo panevropského přístupu.²⁷⁵

²⁷³ BARYSCH, Katinka: *Whither EU-Russia Relations?* The Moscow Times, 21/5/2004, http://www.cer.org.uk/articles/barysch_moscowtimes_21may04.html.

²⁷⁴ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?....*, s. 11.

²⁷⁵ *Russia's Middle Term Strategy Towards the EU (2000-2010)*, http://www.delrus.cec.eu.int/en/p_245.htm.

Evropská unie také ve vztazích k Rusku nevystupuje příliš jednotně. Zahraniční politika EU je Ruskem považována za nekonzistentní, což vychází do značné míry ze systému rotujících půlročních předsednictví a nejednotným zastoupením EU. Mezi politickými analytiky v Rusku stále převažuje pohled na Unii jako na byrokratický orgán téměř bez politického vedení.²⁷⁶ V průběhu 90. let dvacátého století Rusko upřednostňovalo bilaterální vztahy s jednotlivými členskými zeměmi EU. Přestože již Rusko pokládá Unii za svého partnera, udržuje bilaterální vztahy s jednotlivými státy Unie, tradičně především s Německem a Francií. Důraz na bilaterální vztahy je tak demonstrováním určité ruské specifčnosti, kdy si Rusko udržuje privilegované vztahy s významnými zeměmi.

Nicméně Evropská unie se v posledních letech rozšířila o deset zemí bývalého Sovětského bloku, které mají poněkud odlišný postoj k Rusku. Po rozšíření Unie se ukazuje, že některé nové členské země – Polsko a pobaltské státy,²⁷⁷ budou poněkud komplikovat vztahy mezi EU a Ruskem. Rusko tak podezřívá nové východoevropské členy EU, že obracejí Unii proti Rusku.²⁷⁸ EPS Rusko také vnímá negativně vzhledem k aktivitě těchto zmíněných zemí v rámci sousedské politiky, která je podle ruských představ ovládnuta těmito novými členy Evropské unie, pro které je Rusko terčem kritiky.²⁷⁹ Nicméně země jako Francie a Německo se nejspíše budou snažit udržet víceméně fungující vztahy s Ruskem.²⁸⁰ Na druhou stranu však nemohou novým členským zemím upírat jejich práva v Unii jako například v případě polského veta rozšíření Dohody o partnerství a spolupráci s Ruskem.

Bilaterální vztahy Ruska a EU se nerozvíjí, jak Unie původně doufala, na základě sdílených hodnot - tedy v rámci Evropské politiky sousedství, nicméně mají obě strany dostatek společných zájmů, aby vytvořily konstruktivní partnerství.²⁸¹ *Rusko je*

---

²⁷⁶ MAKARYCHEV, Andrey S.: Neighbours, exceptions and the political: A vocabulary of EU-Russian inter-subjective (dis)connections, s. 22 v EMERSON, Michael(ed.): *The Elephant and the Bear try again. Options for new agreement between the EU and Russia*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2006, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1402.

²⁷⁷ Ruské vztahy především s Estonskem a Lotyšskem jsou poznamenány především obviňováním z ruské strany, že země diskriminují rusky mluvící minority, pro které je komplikované získat občanství, ale také spory ohledně sovětské minulosti a nedořešené otázky hranic.

²⁷⁸ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?...*, s. 1.

²⁷⁹ KRATOCHVÍL, Petr: The European Neighbourhood Policy: A Clash of Incompatible Interpretations v KRATOCHVÍL, Petr (ed.): *The European Union and Its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2006,

http://www.iir.cz/upload/Publikace/The_EU_and_its_Neighbourhood.pdf.

²⁸⁰ MAKARYCHEV, A. S.: Neighbours, exceptions and the political...., s. 25.

²⁸¹ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?...*

strategickým partnerem a důležitým sousedem EU.“²⁸² Vztahy Unie a Ruska jsou charakteristické vzájemnou závislostí. Evropská unie je nejvýznamnějším obchodním partnerem Ruska, více jak polovina ruského exportu směřuje do EU, stejně jako většina ruských zahraničních investic. Rusko je třetím největším obchodním partnerem EU a jejím klíčovým dodavatelem energie.²⁸³ Nicméně Rusko a Unie stále ještě neformulovaly dlouhodobé cíle svého strategického partnerství a mají odlišné představy o obsahu čtyř společných prostorů. Podle některých expertů základní rozdíly neumožňují Evropské unii a Rusku dosáhnout dohody na tom, jaké výsledky by jejich spolupráce měla v první řadě mít.²⁸⁴ Ruský pragmatický přístup založený na spolupráci v jasně vymezených oblastech každodenní spolupráce začíná obhajovat jako jediný možný rámec spolupráce i řada expertů a politiků.

4.2 Společné sousedství – spolupráce nebo boj o sféry vlivu?

4.2.1 Země východní dimenze EPS – sdílené sousedství EU a Ruska

Odmítnutí Ruska účastnit se Evropské politiky sousedství na jednu stranu zbavilo Unii některých obtížně řešitelných problémů, které by zapojením tohoto specifického partnera vyvstaly. Na druhou stranu jsou vztahy Ruska se svým „blízkým zahraničím“ velmi citlivým tématem a absence Ruska v EPS, která se mimo jiné zaměřuje na složité přeshraniční otázky by mohla být vážným nedostatkem této politiky EU.²⁸⁵ Rusko a rozšířená Evropská unie sdílejí společné sousedství,²⁸⁶ které se vyznačuje politickou nestabilitou, chudobou, vysokou mírou korupce, rozšířeným organizovaným

²⁸² FERRERO-Waldner, Benita: *EU- Russia visa facilitation and readmission agreement*, prohlášení komisařky pro vnější vztahy EU na plenárním zasedání Evropského parlamentu, 14/2/2007, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/80&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

²⁸³ Podle údajů EK za rok 2005 směřuje do Ruska 5,3% celkového exportu EU-25 a ruský import představuje 9,1% celkového importu EU-25. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111720.xls.

²⁸⁴ HAUKKALA, H.: *A problematic Strategic Partnership, ...*, s. 18.

²⁸⁵ SMITH, K.E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy, ...*, s. 759.

²⁸⁶ Rusko dává přednost spíše než používání termínu „společné sousedství“ frází „regiony přilehlé k hranici EU a Ruska“ („regions adjacent to the EU and Russia borders“). *Road map for the Common Space of External Security*, s. 41-42, http://ec.europa.eu/external_relations/russia/russia_docs/road_map_ces.pdf.

zločinem a několika „zamrzlými konflikty“. Především Moldávie a země jižního Kavkazu jsou hodnoceny jako nejchudší evropské země. Relativně slabá ekonomická transformace a výkon ekonomiky vede k vysoké pracovní migraci jak směrem na západ, tak i na východ. Rusko i EU vyjadřují formálně svůj zájem na tom, aby jejich sousední státy byly stabilními a prosperujícími zeměmi.

Země východní dimenze EPS tvoří jakousi styčnou plochu mezi Moskvou a Unií a jsou významným prvkem v jejich bilaterálních vztazích. Pro Ruskou federaci jsou vztahy se zeměmi SNS oblastí „životního zájmu“. Podle Národního konceptu bezpečnosti Ruské federace „*ruský národní zájem na mezinárodní úrovni je udržení a posílení pozice velmoci a jednoho z vlivných center multipolárního světa rozvojem rovných vztahů se všemi zeměmi a integračními celky, obzvláště se členy Společenství nezávislých států a tradičními partnery Ruska*“.²⁸⁷ Jako jedna z hrozeb pro ruskou bezpečnost je uváděno oslabení integračního procesu v rámci Společenství nezávislých států.²⁸⁸ SNS je prioritní oblastí regionální spolupráce také v Konceptu zahraniční politiky Ruské federace z roku 2000.²⁸⁹ Vztahy s Evropskou unií jsou v tomto dokumentu až na třetím místě po SNS a OBSE. V tomto směru však můžeme vidět určitý „posun“ priorit zřejmý po teroristických útocích 11. září 2001, kdy prezident Putin ve své řeči k ruským diplomatům v červenci 2002 označil jako hlavní priority ruské zahraniční politiky nejprve boj proti terorismu, užší spolupráci se Spojenými státy, vytváření ekonomického prostoru spolu s Evropskou unií, a až poté spolupráci se zeměmi SNS.²⁹⁰ Před summitem EU-Rusko v listopadu 2003 je dokonce zřejmý další „posun“ priorit směrem k EU, kdy již Putin prohlásil, že pro Rusko „*Evropa je hlavním ekonomickým a obchodním partnerem a přirozeným, nejdůležitějším partnerem včetně politické sféry... Rusko se nenachází na americkém kontinentu, ale v Evropě.*“²⁹¹

Moskva odmítla participaci na nové Evropské politice sousedství, která přehlíží roli Ruska v evropské bezpečnosti a hrozí podkopáním vedoucí role Ruska v integraci SNS, což je podle slov prezidenta Putina „nejdůležitější zahraničně-politickou prioritou“.²⁹²

²⁸⁷ 2000 Russian National Concept of Security, s. 2, <http://www.bits.de/EURA/natsecconc.pdf>.

²⁸⁸ 2000 Russian National Concept of Security, s. 5.

²⁸⁹ The Foreign Policy Concept of Russian Federation, 28/6/2000, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

²⁹⁰ Podle rozhovoru italských novinářů s ruským prezidentem Vladimírem Putinem v HAUKKALA, H.: *A problematic Strategic Partnership*, s. 2.

²⁹¹ LYNCH, Dov: *Russia's Strategic Partnership with Europe*, ..., s. 99

²⁹² AVERRE, D.: *Russia and the European Union: Convergence or Divergence?...*, s. 182.

Rétorika ruských představitelů v souvislosti se vztahem Ruska a zemí SNS se často liší a mění. Velvyslanec Ruské federace při EU Vladimir Chizov ve svých výrocích několikrát zopakoval, že Rusko si nenárokují výhradní práva na spolupráci s postsovětskými republikami. Prohlásil také, že idea širší Evropy spojuje paralelní procesy integrace EU a SNS, které jsou založeny na velmi podobných hodnotách a bezpečnostních cílech.²⁹³ Nezbytným předpokladem úspěšné spolupráce s EU je však uznání ruských politických, ekonomických obchodních zájmů a pochopení ruských obav, například o statut vlastních spoluobčanů v těchto zemích. „*Integrace nebo přidružení k EU je suverénním právem států. Nicméně by nemělo následkem těchto změn dojít ke stagnaci či konfrontaci ve vztazích mezi Ruskem a přidruženými zeměmi.*“²⁹⁴

Rusko považuje Evropskou politiku sousedství zatím spíše jako příliš nekonkrétní a neatraktivní pro své sousedy, nato, aby mohla Unie tímto způsobem uplatňovat ve společném sousedství významnější vliv.²⁹⁵ Nicméně podle řady komentátorů je evidentní ruský nesouhlas s charakterem Evropské politiky sousedství, která prostřednictvím požadavků legislativní harmonizace s *acquis* a přiblížením evropským normám a hodnotám usiluje o europeizaci zemí SNS.²⁹⁶ Unie tak může být Ruskem vnímána jako potenciální rival, co se týče vlivu na sousední země.²⁹⁷ Stejně jako v EPS je jednou z priorit ruské zahraniční politiky vytvoření pásu „dobrých sousedů“ podél ruské hranice, snaha o eliminaci existujících a potenciálních konfliktů v oblasti.²⁹⁸ Podle slov Chizova Rusko rozumí „*požadavku Unie vytvořit přátelské prostředí okolo svých vnějších hranic, ale nesdílí unijní přání vytvořit z tohoto prostředí „blízké zahraničí“ EU, které bude převážně zaměřeno na evropské standardy.*“²⁹⁹

Přestože Rusko oficiálně nespadá do Evropské politiky sousedství, ukazuje se jako složité oddělovat politiku EU vůči Rusku a vůči společným sousedům. Otázka společného sousedství se jeví jako stále významnější pro vzájemné vztahy mezi EU a Ruskem. Otázky týkající se společného sousedství se staly stále diskutovanějším

²⁹³ Ibid., s. 179.

²⁹⁴ CHIZOV, Vladimir: Vystoupení vyslance Ruské federace při EU při příležitosti 135th Bergedorf Round Table, 1/10/2006, Berlin, <http://www.russiaeu.mid.ru/>.

²⁹⁵ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatisme? ...*, s. 5.

²⁹⁶ Viz kapitola 2.4 Evropská politika sousedství – nový rámec europeizace.

²⁹⁷ DELCOUR, L.: *La politique de voisinage et les relations russo-européennes...*

²⁹⁸ *The Foreign Policy Concept of Russian Federation...*

²⁹⁹ Podle proslovu náměstka ministra zahraničí Ruské federace Vladimíra Chizova va na konferenci v Berlíně dne 23.2.2004, v DANILOV, D.: *Russia and European Security, ...*, s. 86.

tématem během společných summitů.³⁰⁰ Zatím však většinou nejde o diskuze o společném postupu, ale spíše o výměnu často rozdílných stanovisek.³⁰¹ Ukazuje se, že přestože obě strany vyjadřují svůj zájem o posílení stability a prosperity zemí ve svém sousedství, narůstají neshody mezi Unií a Ruskem v některých otázkách týkajících se společného sousedství. Summit EU-Rusko v listopadu 2004 dokonce vzájemné spory, především ohledně politické situace na Ukrajině ovlivnily natolik, že nebylo dosaženo původně plánovaného vytvoření cestovních map pro uskutečnění společných prostorů.³⁰²

Rusko se spíše snaží v sousedních zemích spíše udržet *status quo*, na rozdíl od snahy EU o změny směrem k demokratické a ekonomické transformaci. Tyto neshody v rámci společného sousedství však nutně neznamenají návrat k studenoválečnému soupeření o vliv v těchto zemích. Pro Rusko je zájem o sousední země nejen přirozený, ale i nezbytný, stejně jako pro Unii. Řada ruských vládních činitelů se domnívá, že tzv. „barevné revoluce“ v postsovětských republikách jsou výsledkem posunu Spojených států a Evropské unie do tradiční ruské zóny vlivu.³⁰³ Evropská unie odmítá formulovat svou zahraniční politiku na základě geopolitického realismu a trvá na tom, aby vztahy s východními sousedy EU nebyly zdrojem soupeření o zóny vlivu v oblasti. Evropská unie i Rusko mají ve svém sousedství mnoho společných zájmů, ne příliš přívětivé vztahy však vzájemné spolupráci neprospívají. Stejně tak se mohou případné úspěchy, či problémy ve spolupráci ve společného sousedství promítnout do obecného rámce vztahů EU a Ruska. Podle Katinky Barysch připomínají dnešní sousedské vztahy EU a Ruska spíše než ohleduplné soužití, hádavé sousedy.³⁰⁴

Problém je podle Andreye Makarycheva již v odlišné interpretaci sousedství. Evropská politika sousedství se svým konceptem „kruhu přátel“ ve svém sousedství považuje sousedské země za partnery, či dokonce spojence. Naproti tomu z ruského

---

³⁰⁰ COM(2004) 106 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on relations with Russia, 9/2/2004,

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/com04_106_en.pdf,

EU-Russia summit, Moscow, 10/5/2005,

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/summit_05_05/index.htm.

³⁰¹ ZAGORSKI, Andrei: Russia and the shared neighbourhood, s. 74 v LYNCH, Dov (ed): *What Russia sees...*

³⁰² 14th EU-Russia Summit, The Hague, 25/11/2004,

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/82799.pdf.

³⁰³ TRENIN, Dmitri: *Russia, the EU and the common neighbourhood*, CER essays, Centre for European Reform, London, September 2005, s. 2.

http://www.cer.org.uk/pdf/essay_russia_trenin_sept05.pdf.

³⁰⁴ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?...*, s. 1.

pohledu je sousedství charakterizováno spíše nejistotou, hrozbou, často až nepřátelstvím.³⁰⁵ Nicméně východní sousedé EU si často zvolili proevropskou politiku bez otevřeně protiruského zaměření. Potenciální dopad Evropské politiky sousedství, stejně jako ruské politiku vůči těmto zemím, se liší podle jejich rozdílných vztahům a aspiracím vzhledem k EU a Rusku.

4.2.2 Ruská politika vůči zemím východní dimenze EPS

Zahraniční politika Ruska vůči postsovětskému prostoru vzniká díky rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 jako zcela nový fenomén.³⁰⁶ Ruská zahraničně geopolitická koncepce tzv. „blízkého zahraničí“ spočívá v udržování bývalých sovětských republik v mocenském vlivu Moskvy a v jeho posilování. Nicméně Rusko nebylo v druhé polovině 90. let minulého století ekonomickou a politickou silou, která by byla alternativou prozápadního směřování postsovětských zemí. Ve vztazích ke svému „blízkému zahraničí“ na západě osciluje ruská politika mezi dvěma póly: jedním byla a je snaha překonat odstředivé úsilí těchto zemí o prozápadní orientaci zahraniční, bezpečnostní i obchodní politiky, druhým možnost smířit se do určité míry s euroatlantickým směřováním těchto zemí.³⁰⁷

Na konci roku 1991 byla podepsána dohoda o vzniku Společenství nezávislých států (SNS), která měla vytvořit společný ekonomický prostor a bezpečnostní dimenzi.³⁰⁸ Nicméně snaha vytvořit ze SNS platformu nové integrace postsovětského prostoru ztroskotala nejen na nedostatku konsenzu mezi jednotlivými členy, ale také nedostatkem jasné vize tohoto procesu.³⁰⁹ Ambiciózní projekty multilaterální integrace tak postupně nahradil model selektivní integrace posilováním vazeb jen mezi některými státy SNS a pouze v některých oblastech. Nicméně řada dohod zůstává pouze na papíře. Prezident Putin se vyjadřoval ve prospěch opuštění Jelcinovy koncepce „blízkého zahraničí“

³⁰⁵ MAKARYCHEV, A. S.: Neighbours, exceptions and the political...., s. 18-19.

³⁰⁶ Podrobněji viz KUCHYŇKOVÁ, Petra: Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru, v KUCHYŇKOVÁ, Petra, ŠMÍD, Tomáš (eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 2006.

³⁰⁷ KUCHYŇKOVÁ, P., ŠMÍD, T. (eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru...*, s. 12.

³⁰⁸ Bezpečnostní dimenze na základě Smlouvy o kolektivní bezpečnosti z roku 1992 se ze zemí EPS účastní jen Arménie a Bělorusko, Moldávie, Ukrajina a Ázerbájdžán mají statut pozorovatele.

³⁰⁹ Ze zemí zahrnutých do EPS pouze Bělorusko vyjadřuje podporu budoucnosti SNS, Gruzie a Ázerbájdžán se neúčastní řady iniciativ, Ukrajina a Moldavskou jsou spíše oportunistickými členy, které v rámci SNS využívají některých obchodních výhod.

a varoval před představou, že by Rusko mohlo znovu získat monopol nad vývojem událostí v rámci postsovětského prostoru.³¹⁰

V září 2003 podepsalo Rusko, Bělorusko, Ukrajina a Kazachstán dohodu o vytvoření společného ekonomického prostoru. Rusko však již podepsalo několik dohod o volném obchodu a regionální ekonomické integraci se svými sousedy bez hmatatelných výsledků. Nicméně tyto snahy poukazují na nedostatek podpory pro přiblížení ruské ekonomiky Evropské unii.³¹¹ Některé ruské iniciativy v oblasti se neslučují s ostatními cíli ruské politiky. Zatímco se Rusko snaží o integraci se svými sousedy v postsovětském prostoru, usiluje také o vstup do Světové obchodní organizace, což Evropská unie, včetně vstupu Ukrajiny do WTO, podporuje. Přijetím do WTO by ale Rusko muselo opustit plány na společný ekonomický prostor s Ukrajinou, Běloruskem a Kazachstánem, pokud by tyto země nebyly přijaty do WTO současně, což je nepravděpodobné. Ukrajina má v rámci EPS perspektivu hlubší integrace do vnitřního trhu EU, což se neslučuje s dohodou o vytvoření společného ekonomického prostoru se svými sousedy. Mimo to Rusko a EU vytvořily plán na vznik společného ekonomického prostoru jako součást čtyř společných prostorů. Evropská unie, Rusko a Ukrajina by měly spolupracovat v těchto otázkách, jinak budou čelit neslučitelným požadavkům.

Rusko udržuje se zeměmi zahrnutými do Evropské politiky sousedství bilaterální vztahy, které se v případě jednotlivých zemí liší. Nejužší vztahy má Rusko s Běloruskem. V lednu 2000 byla podepsána smlouva o vzniku Svazu Ruska a Běloruska se záměrem vytvoření federace. Institucionální politická integrace se však zastavila, provázání obou států je tak formální záležitostí a svaz se v současné době nachází fakticky ve stavu „klinické smrti“.³¹² Přesto však obě země úzce spolupracují v politické, ekonomické (včetně jednotného ekonomického prostoru s ještě dalšími zeměmi SNS) i vojensko-bezpečnostní oblasti. Na rozdíl od ostatních zemí SNS Bělorusko svou relativně stabilní proruskou orientací umožňuje Rusku udržování svého vlivu západně od svých hranic a zachovává si tak „fyzický“ kontakt s tímto regionem.³¹³ Běloruský režim je sice blízkým, ale komplikovaným spojencem Ruska. Autoritativní běloruský prezident Lukašenko je pro

³¹⁰ Statement by President Vladimir Putin in a meeting of the Security Council, Moscow, Kremlin, 19/7/2004, <http://www.mid.ru>.

³¹¹ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?* ..., s. 2.

³¹² HLAVÁČEK, Petr: Bělorusko, s. 51 v KUCHYŇKOVÁ, P., ŠMÍD, T. (eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru...*

³¹³ *Ibid.*, s. 65.

Rusko v podstatě přitěží ve vztazích s USA a EU, ale tím, že brání ruským soukromým investicím v zemi, je také překážkou ruským ekonomickým zájmům v Bělorusku.³¹⁴

Samotné Bělorusko se k Evropské politice sousedství stavělo rezervovaně a vidí budoucnost spíše ve vztazích s Ruskem. Podle slov běloruského ministra zahraničí Martynova „*Rusko poskytuje stabilní dodávky ropy a plynu a nabízí přístup na otevřený trh pro 200 miliónů lidí [v postsovětských zemích]. Evropská politika sousedství nám neposkytne [kompletní] přístup na vnitřní trh. Nicméně opravdový společný ekonomický prostor s Evropou by byl zajímavý.*“³¹⁵ Z tohoto prohlášení je patrné, jak velký důraz klade Bělorusko na poskytování surovin, které Rusko Lukašenkovu režimu dodává za snížené ceny. O to více tak rusko-běloruskými vztahy otrásl požadavek zvýšení cen a následné přerušení dodávek plynu z Ruska, aby tak donutilo Bělorusko odebírat ruský plyn za světové ceny.³¹⁶

Ukrajina vyjadřovala již od rozpadu Sovětského svazu skepsi ohledně možných integračních projektů s Ruskem a byla také první zemí, která vyjádřila své proevropské aspirace. Vztahy Ukrajiny a Ruska jsou charakteristické mnoha vzájemnými spory, přesto však Ukrajina nikdy nevystupovala otevřeně protirusky. Vytvořením organizace GUAM v roce 1997,³¹⁷ jejímiž členy jsou vedle Ukrajiny také Gruzie, Ázerbájdžán a Moldávie, se však snažila o vznik regionální protiváhy Rusku uvnitř SNS. Zahraničněpolitické směřování Ukrajiny se stává poněkud nejasné s podepsáním smlouvy o vytvoření jednotného ekonomického prostoru s Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem v roce 2003. Oranžová revoluce sice znamenala přijetí více nezávislého přístupu vůči Rusku a příklonění k proevropskému směřování země, nicméně problémy Juščenkovy strany Naše Ukrajina a zvolení Viktora Janukovyče premiérem po volbách v březnu 2006, které podtrhlo mimo jiné významné regionální disproporce pokud jde o podporu jednotlivých kandidátů,³¹⁸ signalizuje, že si Rusko zachová v zemi určitý vliv. Kromě toho vlivem

³¹⁴ TRENIN, D.: *Russia, the EU and the common neighbourhood, ...*, s. 3.

³¹⁵ GRANT, Charles, LEONARD, Mark: *The EU's awkward neighbour: time for a new policy on Belarus*, Charles Grant and Mark Leonard, CER Policy Briefs, Centre for European Reform, April 2006, s. 4, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_belarus_16march06.pdf

³¹⁶ Viz kapitola 4.2.4 Energetická bezpečnost v souvislosti společného sousedství EU a Ruska.

³¹⁷ Původně se jednalo s organizací GUUAM – jejímž členem byl také Uzbekistán, který se vzhledem k pozdějšímu příklonu k promoskevské zahraničněpolitické orientaci, většinou již neuvádí.

³¹⁸ Na Ukrajině je patrné regionální rozdělení na základě používání odlišných jazyků, různého náboženského vyznání, kultury a politické orientace - na ukrajinský západ, který podporuje převážně prezidenta Juščenka a ruský východ, který podporuje Janukoviče.

úzkých ekonomických vztahů a ukrajinské závislosti na ruské energii je udržení dobrých vztahů s Ruskem pro Ukrajinu nezbytné.

V případě další země zahrnuté do EPS – Moldávie, je Rusko stále nejsilnějším zahraničním aktérem v zemi a je jejím největším obchodním partnerem. Ruské vztahy s Moldavskem určuje především konflikt v Podněstří, ve kterém se Rusko dlouhodobě angažuje.³¹⁹ Zahraniční politika komunistického prezidenta Voronina nebyla příliš konzistentní. Od výhry komunistů v parlamentních volbách v roce 2001 se zahraniční politika Moldávie orientovala spíše proruským směrem. V reakci na moldavské odmítnutí ruského plánu na řešení konfliktu v Podněstří v roce 2003, Rusko odmítlo požadavek Moldávie na připojení ke smlouvě o vzniku společného ekonomického prostoru Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Kazachstánu. Toto odmítnutí pak pravděpodobně přispělo k náhlému obratu Moldávie směrem k Evropské unii.³²⁰

V regionu jižního Kavkazu se Rusko snaží udržet roli klíčového zahraničního partnera. Hlavním strategickým a ekonomickým důvodem intenzivního ruského angažmá v oblasti je otázka transportu kaspické ropy a z toho plynoucí role Ruska v lokálních etnických konfliktech jako nástroje ruského vlivu v oblasti.³²¹ Nezanedbatelným důvodem je také etnické složení obyvatel těchto zemí s velkým procentem ruského obyvatelstva v separatistických regionech a geografická blízkost konfliktního regionu severního Kavkazu a Čečenska, který oblast jižní Kavkazu odděluje od muslimského světa na jihu. V oblasti jižního Kavkazu se v rámci tzv. doktríny budování tří mostů více angažuje také Severoatlantická aliance.³²²

Nejvýznamnější pozici má Rusko v Arménii, která Ruskou federaci považuje za spojence v udržování situace v Náhorním Karabachu a za ochránce proti potenciální hrozbě ze strany Ázerbájdžánu a Turecka. Spekulovalo se také o možném připojení Arménie ke Svazu Ruska a Běloruska, což se ukázalo jako nereálné. Rusko má však v zemi silný ekonomický vliv, v některých oblastech má až charakter hospodářského protektorátu.³²³ Úzce funguje vojenská spolupráce, Arménie se aktivně účastní

³¹⁹ Viz kapitola 4.2.5 „Zamrzlé konflikty“ – citlivé téma ve vztazích EU-Rusko.

³²⁰ ZAGORSKI, A.: *Russia and the shared neighbourhood...*, s. 72.

³²¹ KUCHYŇKOVÁ, P., ŠMÍD, T. (eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru...*, s. 12.

³²² Koncepční doktrínu NATO „budování tří mostů“ (na Kavkaz, do střední Asie a na Blízký východ) formuloval na istanbulském summitu NATO v roce 2004 generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer. <http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040428a.htm>.

³²³ ŠMÍD, Tomáš: Jižní Kavkaz, s. 127 v KUCHYŇKOVÁ, P., ŠMÍD, T.(eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru...*

bezpečnostní spolupráce s Ruskem v rámci SNS. Ruská vojska jsou v Arménii rozmístěna, aby garantovala ostrahu arménsko-tureckých hranic, vzhledem k přetrvávajícím obavám z případné turecké vojenské agrese.³²⁴ Obecně pozitivní vztahy k Rusku vyjadřovala i arménská společnost, postupně se však přiklání spíše k perspektivě budoucnosti v rámci EU než v SNS.³²⁵ Zahnutí Arménie do Evropské politiky sousedství, přestože neobsahuje perspektivu členství, také posílilo vazby na EU, nicméně Arménie prozatím zůstává ze zemí východní dimenze EPS jedním z nejbližších spojenců Ruska.

Vztahy Ruska s Ázerbájdžánem jsou již vlivem podpory Arménie v konfliktu v Náhorním Karabachu problematické. Kromě toho stejně jako Gruzie vyjádřil Ázerbájdžán svou snahu o užší spolupráci se Západem, především s NATO. Ázerbájdžán nemusí tolik usilovat o dobré vztahy s Ruskem, jelikož není na rozdíl od ostatních zemí východní dimenze EPS závislý na ruských dodávkách energie. Ázerbájdžán se spíše snaží o vyrovnanou politiku vůči Rusku a Západu. Vlivem pragmatické politiky prezidenta Putina se Rusko snaží v poslední době vztahy s Ázerbájdžánem normalizovat.

Vztahy Ruska z Gruzii jsou nejproblematičtější v celého regionu jižního Kavkazu. Gruzie preferovala již od rozpadu Sovětského svazu politiku nezávislou na Rusku, do SNS vstoupila až pod nátlakem RF v roce 1993. Dlouhodobě špatné vztahy s Gruzii vzhledem k ruské angažovanosti v separatistických oblastech a obviňování Gruzie z nedostatečného boji proti čečenskému terorismu a organizovanému zločinu, zhoršila gruzínská revoluce růží, kdy nový prezident začal prosazovat spolupráci s EU a hlavně těsnější vojensko-politickou spolupráci s USA.

Rusko si je vědomo určité ztráty vlivu v některých částech postsovětského prostoru. Nicméně snaha o jisté udržování vlivu v této oblasti je patrná a je podporována i veřejným míněním v Rusku.³²⁶ Rusko ve svých vztazích k zemím ve svém sousedství využívá velké ekonomické závislosti těchto zemí na Rusku, zejména na levné energii, a na velkém zadlužení těchto zemí vůči Rusku. V dosahování svých cílů a k udržování určitého vlivu si již nemůže dovolit čistě silové prostředky, ale uplatňuje spíše prostředky „měkké moci“ (*soft power*) jako ekonomické nástroje či politiku vůči menšinám. Stejně jako se

---

³²⁴ Ibid., s. 122.

³²⁵ *Poll shows Armenians Prefer EU to CIS*, RFE/RL Caucasus Report, vol. 7, No. 40, 22/10/2004, <http://www.rferl.org/reports/caucasus-report/2004/10/40-221004.asp>.

³²⁶ CAMERON, Fraser, DOMANSKI, Jarek M.: *Russian Foreign Policy with Special Reference to its Western Neighbours*, Issue Paper No. 37, European Policy Centre, July 2005, s. 19, http://www.theepc.be/TEWN/pdf/354600757_EPC%20Issue%20Paper%2037%20Russian%20Foreign%20Policy.pdf.

Unie prostřednictvím Evropské politiky sousedství snaží uplatňovat svou *soft power* v regionu za účelem prosazování demokratických principů, také Rusko začíná budovat síť prostředků na podporu demokratických principů, které však vycházejí ze specifické ruské historické zkušenosti, a jsou odlišné od západní představy demokracie.³²⁷ Rusko se tak pomocí vytváření proruských a Ruskem financovaných nevládních organizací a think tanků³²⁸ pokouší podporovat vznik jakéhosi typu „východní demokracie“. Rusko také oživilo práci Volební monitorovací organizace SNS, jejíž verdikty po volbách se většinou rozcházejí s hodnocením OBSE. Podobné kroky ruské „měkké moci“ sice nejsou snahou o propagandu sovětského typu, ale ani se nezdají být opravdovou snahou o podporu demokracie, ať již západního či „východního“ typu.³²⁹

4.2.3 Ruská snaha o udržení status quo versus podpora demokratických reforem ze strany EU

Evropská politika sousedství měla posílit spolupráci EU s Ruskem v oblasti společného sousedství. Nicméně aktivity Evropské unie ve prospěch demokratických změn ve sdíleném sousedství jsou v Rusku často pokládány za snahu o snížení vlivu Ruské federace v oblasti. Podpora různých politických elit ze strany Ruska a EU, či USA, je většinou ve vzájemném rozporu. Je však potřeba upozornit na fakt, že rivalita má často skrytý charakter a je přítomná spíše nárazově. Evropská unie podpořila politické změny na Ukrajině a v Gruzii během tzv. „barevných revolucí“ a označila je jako pozitivní krok k posílení demokracie a společných hodnot.³³⁰ Ruská média události kolem voleb na Ukrajině komentovala jako nejhorší zahraničněpolitickou porážku Ruska v postsovětské

³²⁷ POPESCU, Nicu: *Russia's Soft Power Ambitions*, CEPS Policy brief No. 115, Centre for European Policy Studies, October 2006, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1388.

³²⁸ Například je aktivní Kavkazský institut pro demokracii, zaměřený na země jižního Kavkazu, který organizuje pravidelné kulaté stoly, podporuje kulturní aktivity, zahájil vysílání rádiové stanice v Jižní Osetii a založil noviny v Abcházii. POPESCU, N.: *Russia's Soft Power Ambitions ...*, s. 2.

³²⁹ *Ibid.*, s. 3.

³³⁰ Declaration by the Presidency on behalf of the EU on the situation in Georgia, Brussels, 24/11/2003, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/cfsp/78030.pdf.

Presidency Conclusions, 16.17/12/2004, Annexe I. Declaration on Ukraine, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf.

Joint Statement, EU-Ukraine Summit, Kiev, 1/12/2005, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/05/337&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

době.³³¹ Naproti tomu demokratickou revoluci na Ukrajině komisařka pro vnější vztahy EU vylíčila jako první úspěch Evropské politiky sousedství,³³² což Moskva podle některých komentátorů považovala za známku geopolitického soupeření se Západem.³³³

Ukrajinské aspirace na vstup do EU nejsou takovým problémem pro Rusko, jak převážně staré členské země předpokládaly. Je třeba podotknout, že je příliš zjednodušené, pokládat Janukovyče za čistě proruského kandidáta a Juščenka jako antiruského. Nicméně ruský prezident Putin vyjadřoval před prezidentskými volbami koncem roku 2004 jednoznačnou podporu Viktoru Janukovyčovi, sám dokonce dvakrát osobně přijel kandidáta podpořit. Po evidentně zfalšovaných výsledcích voleb si pospíšil s blahopřáním vítěznému Janukovyčovi na rozdíl od EU, USA a OBSE, které označily druhé kolo voleb za neplatné. Rusko se tak dostalo do izolace a následnému jednání o opakování druhého kola voleb vedené reprezentanty EU pouze přihlíželo. Nicméně vítězství prozápadního Juščenka po opakovaných volbách přijal Putin bez jakýchkoli výhrad.³³⁴ Juščenkovi však připomenul, že jeho předchůdce Leonid Kučma podepsal spolu s Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem vznik jednotného ekonomického prostoru. Rusko nikdy oficiálně nevyjádřilo svůj nesouhlas s aspiracemi Ukrajiny na vstup do Unie. Nicméně ruští představitelé upozorňují na fakt, že Ukrajina se nemůže integrovat s Uníí a Ruskem zároveň.³³⁵

V případě revoluce růží v Gruzii po zfalšovaných volbách na podzim 2003 také Rusko podporovalo prezidenta Edvarda Ševarnadzeho (bývalého ministra zahraničí Sovětského svazu) proti prozápadnímu Mikaelu Saakašvilimu. Stejně jako v případě konečného vítězství prozápadního kandidáta na Ukrajině, ani v Gruzii Rusko oficiálně nevyjádřilo nesouhlas s výsledkem voleb. Nicméně ruští představitelé vyjadřovali své pochyby nad tím, že revoluce vznikla spontánně, a vyslovili přesvědčení, že za událostmi

---

³³¹ HERD, Graeme P.: *The „Orange Revolution“: Implications for Stability in the CIS*, Conflict Studies Research Centre, January 2005, [http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/cee/05%2801%29-GPH.doc/view?searchterm=The%20"orange%20revolution"%20Implications%20for%20stability%20in%20the%20CIS](http://www.defac.ac.uk/colleges/csrc/document-listings/cee/05%2801%29-GPH.doc/view?searchterm=The%20).

³³² FERRERO-WALDNER, Benita: *European Strategies for Promoting Democracy in Post-Communist Countries*, proslov komisařky pro vnější vztahy na konferenci "International Conference", Institute for Human Sciences Vienna, 20/1/2005, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/35&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

³³³ KRATOCHVÍL, P.: *The European Neighbourhood Policy: A Clash of Incompatible...*, s. 20.

³³⁴ KRÁL, David: *Zahraníční politika rozšiřující se EU a úloha nových členských států a kandidátských zemí EU*, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, Praha, červen 2005, s. 29.

³³⁵ WOLCZUK, Kataryna: *Ukraine after the Orange Revolution*, CER Policy Brief, Centre for European Reform, February 2005, s. 3, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_ukraine_feb2005.pdf.

v Gruzii stála podpora „vnějších sil“.³³⁶ Gruzínsko-ruské vztahy jsou na bodu mrazu od jara 2006, kdy Rusko uvalilo embargo na dovoz vína a minerálních vod a v říjnu 2006 dokonce zablokovalo přímé lety mezi zeměmi v neadekvátní reakci Ruska po roztržce na základě z gruzínské strany až příliš medializovaného zadržení údajných ruských špiónů v Gruzii. Gruzie vyjádřila své přesvědčení, že ji Rusko tímto embargem trestá za prozápadní směřování a pohrozila blokadou ruského vstupu do WTO.³³⁷

Politická situace v Bělorusku je neustále kritizována ze strany Západu, ať již USA, EU nebo jiných mezinárodních organizací pro nedostatek demokracie. Poslední prezidentské volby konané v březnu 2006, ve kterých zvítězil dosavadní prezident Alexandr Lukašenko s více než 82 procenty hlasů od běloruských občanů, byly doprovázeny pouličními protesty opozice a občanů a námitkami Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě o neregulérnosti voleb. Výsledky voleb odmítly akceptovat Spojené státy a EU je označila za „zásadně chybné“.³³⁸ Evropská unie se rozhodla rozšířit zákaz vydání víz na další běloruské úředníky zapojené do zmanipulování voleb. Rusko na události ohledně nerespektování demokratických principů v Bělorusku reaguje odlišně. Ruská vláda v případě prezidentských voleb v roce 2006 prohlásila, že výsledky značí „rozvoj demokratických institucí a posílení základů občanské společnosti v Bělorusku“.³³⁹ Ministr zahraničí Sergei Lavrov označil protesty za ilegální a obvinil OBSE, jejímiž jsou Bělorusko i Rusko členy, za jejich podněcování.³⁴⁰

Spolupráce Evropské unie a Ruska v otázce Běloruska není prozatím příliš perspektivní. Zatímco se západní politici a představitelé EU setkávají s vůdcem opozice Milinkevičem, prezident Putin s Lukašenkem. Podle některých komentátorů se Rusko staví proti podpoře demokracie v Bělorusku, jelikož má obavy, že by tím došlo k posílení opozičních sil i v samotném Rusku.³⁴¹ Na druhou stranu se však v přístupu k těmto zemím a případným demokratickým a ekonomickým reformám projevují stále více ekonomické zájmy Ruska. Po Německu je Bělorusko největším obchodním partnerem Ruska a nevyzpytatelný Lukašenkův režim představuje významnou překážku ruským investicím v Bělorusku, kromě toho je nepřímému subvencování Běloruska ekonomicky

³³⁶ LYNCH, Dov: Misperceptions and divergences, s. 12 v LYNCH, Dov (ed): *What Russia sees...*

³³⁷ *Russia: Mosco's WTO negotiations come down to the wire*, RFE/RL, 15/7/2006, <http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/07/de1fc822-e4e5-4556-8db0-91411673304a.html>

³³⁸ http://ec.europa.eu/comm/external_relations/belarus/intro/index.htm.

³³⁹ GRANT, Ch., LEONARD, M.: *The EU's awkward neighbour: time for a new policy on Belarus, ...*, s. 2.

³⁴⁰ *Ibid.*, s. 2.

³⁴¹ *Ibid.*, s. 5.

nevýhodné.³⁴² Také v ukrajinských volbách se projeví ruské ekonomické zájmy, kdy na rozdíl od politického vedení, většina ruského průmyslu podporovala zvolení více proreformního Juščenka.³⁴³

4.2.4 Energetická bezpečnost v souvislosti společného sousedství EU a Ruska

Evropská unie je závislá na dovozu energetických surovin především z Ruska, Severní Afriky, Kaspického regionu a Blízkého východu, a tato závislost stále stoupá. Energie je klíčovým elementem celkových vztahů EU a Ruska.³⁴⁴ Energetická závislost Unie je také jedním z hlavních důvodů, proč by měla Unie věnovat zvýšenou pozornost politickému a ekonomickému vývoji v zemích na periferii Evropy.³⁴⁵ Proto je také posílení strategického energetického partnerství podstatnou součástí Evropské politiky sousedství, jelikož sousedící země hrají velmi důležitou roli v bezpečnosti energetických dodávek do EU.³⁴⁶ Ze zemí východní dimenze EPS jsou Ukrajina a Bělorusko významnými tranzitními zeměmi pro dodávky energie do EU, země jižního Kavkazu jsou důležité z hlediska nových dodávek energie z oblasti Kaspického moře a střední Asie.

Rusko bylo po dlouhou dobu spolehlivým evropským dodavatelem ropy a plynu.³⁴⁷ Evropané se však po několika přerušení dodávek obávají, že Rusko začíná využívat plynovody k nátlaku na sousední země a dosažení geopolitických cílů. Ačkoli prezident Putin ujistil evropské partnery, že jejich zásobování energií z Ruska je bezpečné, vyjádřil záměr zvýšit podíl ropy a plynu prodávaný do Asie ze 3 procent na 30 do roku 2020.³⁴⁸ Podobné výroky vyvolávají obavy u zemí, které jsou na dovozu ruské energie z velké části závislé jako je například Polsko. Nicméně Evropa zůstává a v dohledné budoucnosti zůstane nejvýznamnějším a největším trhem pro energii z Ruska.

---

³⁴² HLAVÁČEK, P.: Bělorusko..., s. 60, 65.

³⁴³ TRENIN, D.: *Russia, the EU and the common neighbourhood*,..., s. 5.

³⁴⁴ MILCHER, Susanne, SLAY, Ben: *The Economic of the European Neighbourhood Policy : An Initial Assessment*, Centre for Social and Economic Research, Studies & Analyses No. 291, March 2005, Warsaw, s. 8, http://www.case.com.pl/upload/publikacja_plik/4932826_SA%20291accepted.pdf.

³⁴⁵ GAULT, John: EU energy security and the periphery, s. 172 v DANNREUTHER, R.: *European Union foreign and security policy: towards neighbourhood strategy*...

³⁴⁶ COM (2004) *Strategy paper*..., s. 17.

³⁴⁷ Ruské dodávky do EU tvoří zhruba 24% spotřeby plynu a 27% spotřeby ropy. http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/doc/external_policy_solana_cz.pdf.

³⁴⁸ BARYSCH, K.: *The EU and Russia: From principal to pragmatism?*..., s. 3.

Energetická závislost je jedním z nejdůležitějších faktorů ekonomických vztahů Ruska se svými západními sousedy. Rusko tradičně poskytovalo svým sousedům z bývalého Sovětského bloku podporu v podobě levného plynu. Rusko má však stále méně důvodů, proč v těchto subvencích pokračovat, když v samotném Rusku domácí ceny plynu stoupají. Kromě toho se Rusko snaží vstoupit do WTO, s jejímiž standardy se podobné nepřímé subvence neslučují. Nelze však v ruské energetice spatřovat pouze mocenský nástroj, jedná se také do určité míry o obranný prostředek, jelikož Rusko si je vědomo možnosti konkurence jiných energetických dodavatelů z postsovětského prostoru a autonomní ekonomické politiky těchto zemí, které jsou nejen odběratelskými, ale i transitními zeměmi energie proudící na západ.³⁴⁹

Ruský státní plynárenský podnik Gazprom se postupně pokouší v zemích SNS zvedat ceny na západoevropský standard okolo 230 dolarů za tisíc metrů krychlových. Země, které však byly po dlouhou dobu zvyklé na nízké ceny ruského plynu pohybující se okolo 50 dolarů, však zprvu na výrazné zdražení ruského plynu nechtěly přistoupit, a situace tak vyvrcholila dočasným přerušением dodávek ruského plynu. Ukrajina má strategickou pozici jak pro EU i Rusko v dodávkách energie, 80 procent ruské energie proudí do EU právě přes Ukrajinu.³⁵⁰ Spor o cenách ruského plynu a jeho transitu vyvrcholil počátkem roku 2006, kdy ruský Gazprom zastavil na několik dní dodávky plynu na Ukrajinu, čímž omezil i dodávky do ostatních evropských zemí. Požadavek Gazpromu na zvýšení ceny plynu z 50 dolarů za tisíc metrů krychlových na 140 dolarů Kyjev nejprve odmítal, v lednu však Ukrajina přistoupila na postupné zvyšování ceny plynu. Také Moldavsko bylo vystaveno zastavení dodávek po odmítnutí zvýšení ceny ruského plynu. Moldávie přežila dva týdny bez dodávek s pomocí Ukrajiny, a nakonec přijala zvýšení ceny na 110 dolarů včetně zvýšení podílu Gazpromu v Moldovagazu – největším distributorovi plynu v Moldávii.³⁵¹ Po přerušení ruských dodávek plynu na přelomu roku 2005-2006 Gruzii byly dodávky energie znovu přerušeny po zvýšení cen na konci roku 2006, Gruzii pomohl se zásobováním Ázerbájdžán.³⁵² Zvýšení cen se nevyhnulo na přelomu roku 2005-2006 ani spojenci Ruska – Arménii, což v Arménii nejprve vyvolalo negativní reakce a prohlášení o možnosti přehodnocení strategického partnerství s Ruskem

³⁴⁹ KUCHYŇKOVÁ, P.: Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru, ..., s. 47.

³⁵⁰ MISSIROLI, A.: *The EU and its changing neighbourhood. Stabilization, integration and...*, s. 22.

³⁵¹ *Moldávie akceptovala zvýšení ceny ruského plynu*, <http://www.i-ru.cz/clanky.asp?ID=7384>.

³⁵² http://jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371730.

a posílení vztahů s EU a USA, což však bylo vzápětí zpochybněno s poukazem na potřebu dobrých vztahů s Ruskem pro arménskou národní bezpečnost.³⁵³ Nakonec i nejbližší ruský spojenec Bělorusko, kterému se prozatím zdražování vyhýbalo a ceny ruského plynu zůstávaly na pouhých 47 dolarech za tisíc metrů krychlových, čelilo na přelomu roku 2006-2007 požadavku na čtyřnásobné zdražení ceny plynu. Po záměru výrazného zdražení tranzitních poplatků za transit ruské ropy ze strany Běloruska na počátku roku 2007 a nesouhlasu s navýšením cen zastavila Moskva také Bělorusku na tři dny dodávky ropy prostřednictvím ropovodu Družba. Posléze i Bělorusko souhlasilo se zdražením plynu na dvojnásobek původní ceny.

Krise okolo odříznutí dodávek energie ze strany Ruska v případě Ukrajiny či Běloruska ukázala, jak jsou evropské země stále závislé na ruském plynu, jelikož přímo ovlivnily dodávky do zemí Evropské unie. Jednou z možností, jak může EU zvýšit bezpečnost dodávek ropy a plynu je stabilizace kontaktů s producenty a vytvoření formálně závazných pravidel pro obchod v podobě Evropské energetické charty. Chartu podepsalo v roce 1994 padesát zemí Evropy a Asie plus Austrálie, nicméně klíčový energetický partner EU – Rusko Energetickou chartu odmítlo ratifikovat. Rusko a EU se nedohodly na tzv. transitním protokolu charty, na základě kterého by zahraniční firmy měly přístup k ruským rozvodným sítím, a monopolní ruský poskytovatel plynu Gazprom by tak ztratil nadvládu nad sítí plynovodů.³⁵⁴ Odmítnutí podpisu Evropské energetické charty přimělo evropské představitelé k jejím začlenění do nové Dohody o partnerství a spolupráci. Rusko však nadále odmítá podepsat transitní protokol charty, který je pro něj nejkontroverznější. Transitní protokol je však důležitý především pro Polsko, které hrozí vetováním nové Dohody o partnerství a spolupráci, pokud do ní nebude protokol zahrnut.³⁵⁵ Další možností, jak snížit důsledky negativní závislosti na velkých producentech je větší diverzifikace zdrojů energie. EU se snaží snížit svou závislost na ruských dodávkách například pomocí plánovaného plynovodu Nabucco, jehož stavba začne v roce 2009, vedoucího plyn od

³⁵³ ŠMÍD, T.: Jižní Kavkaz, ..., s. 127.

³⁵⁴ Gazprom kupuje levný plyn z Turkmenistánu, který pak prodává za vyšší ceny do Evropy. Kdyby byl v platnosti transitní protokol, mohly by evropské země nakupovat levnější plyn přímo od Turkmenistánu. Kromě toho by také Gazprom musel na základě transitního protokolu poskytnout lepší přístup k plynovodům i menším ruským producentům plynu.

³⁵⁵ <http://www.euractiv.com/en/energy/poland-threatens-veto-eu-russia-pact/article-159617>.

východní turecké hranice přes Balkán do Rakouska, a ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), který přivádí od roku 2005 kaspickou ropu do Středomoří.³⁵⁶

Aktuálním tématem v energetické politice EU je nutnost společného postupu vůči třetím zemím, který by posílil vyjednávací váhu Unie. Rusko si je vědomo jak evropské závislosti na ruské ropě a plynu, tak i rozpolcenosti mezi evropskými partnery, což využívá v jednání s jednotlivými partnery separátně, čímž nabourává snahy o jednotnou energetickou politiku Unie a poškozují některé státy.³⁵⁷ Příkladem může být nový Severoevropský plynovod (*North European Gas Line, NEGL*, „*North Stream*“) vedený Baltickým mořem mezi Ruskem a Německem, proti kterému se staví Polsko i Pobaltí, které plynovod obchází. Severoevropský plynovod, jehož dokončení je plánováno v roce 2012, zajistí sice dodávky při neshodách mezi Ruskem a tranzitními zeměmi, nesníží však evropskou závislost na ruském plynu. Také Jihoevropský plynovod (*South European Gas Line*, „*Blue Stream II*“), jehož plný výkon je plánován v roce 2010, je budován s úmyslem obejít tradiční transitní země a umožnit zásobování jižní a střední Evropy ruským plynem přes Turecko.

K ruským strategickým cílům patří také otázka těžby a transportu kaspické ropy. Rusko samo není schopno zajistit využití zdrojů Kaspického moře bez účasti zahraničních investorů a ze strategického hlediska je pro něj výhodnější, kdyby se těžební a transportní projekty v regionu zakonzervovaly.³⁵⁸ Rusko se snaží argumentovat, že transport přes jeho území je bezpečnější než přes oblast jižního Kavkazu, a stavělo se tak pochopitelně proti ropovodu, který měl vést z Ázerbájdžánu nejkratší cestou přes Arménii do tureckého přístavu Ceyhanu. Snaha byla sice úspěšná, nicméně vznikl nový projekt ropovodu vedený místo Arménie přes Gruzii známý jako Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC). Kromě ekonomických zájmů v podobě čerpání tranzitních poplatků má Rusko v tomto ohledu politické a zájmy, jelikož ovládnutí tranzitu strategických surovin je spojeno se značným zahraničním vlivem.³⁵⁹

³⁵⁶ <http://www.euractiv.cz/se/93/Energeticka-bezpecnost>.

³⁵⁷ HAUKKALA, Hiski: *EU's energy paranoia plays in Putin's hands*, European Voice, 23/11/2006, http://www.upi-fiaa.fi/eng/publications/media/eus_energy_paranoia_plays_into_putins_hands/#.

³⁵⁸ ŠMÍD, T.: *Jižní Kavkaz*,..., s. 113.

³⁵⁹ ŠMÍD, Tomáš: *Jižní Kavkaz*,..., s. 133.

4.2.5 „Zamrzlé konflikty“ – citlivé téma ve vztazích EU-Rusko

Řešení tzv. „zamrzlých konfliktů“ v zemích zahrnutých do Evropské politiky sousedství je velmi citlivým politickým tématem. Evropská unie a Rusko se alespoň formálně dohodly na spolupráci na vyřešení konfliktů ve svém sousedství v rámci vytváření společného prostoru vnější bezpečnosti.³⁶⁰ „*Je zapotřebí zapojit v zájmu všech Rusko do užší spolupráce při předcházení konfliktům a zvyšování stability v celé východní Evropě a jižním Kavkaze.*“³⁶¹

Konflikty v regionu vznikaly během 80. let dvacátého století, kdy s postupným rozpadem Sovětského svazu nabíraly na síle separatistická hnutí. Tyto konflikty byly „zmrazeny“ v letech 1992-1994, poté co Rusko zprostředkovalo příměří, nicméně status těchto území zůstal nevyřešen. Ruská vojska, pod mandátem SNS, byla rozestavena v oblastech Podněstří, Jižní Osetie a Abcházie pro udržení příměří. Příměří se z velké části podařilo udržet, ale v konečném vyřešení konfliktů došlo jen k malému pokroku.

---

³⁶⁰ *Road map for the Common Space of External Security*, s. 41-42,
http://ec.europa.eu/external_relations/russia/russia_docs/road_map_ces.pdf.

³⁶¹ KOM(2006) 724 v konečném znění Sdělení Komise Radě a Parlamentu *o obecném přístupu, který umožní účast partnerských zemí EPS v agenturách a programech Společenství*, 4/12/2006, Brusel, s. 10, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0724cs01.pdf.

„Zamrzlé konflikty“ v partnerských zemí EPS

▪ *Podněstří (Transnistria)*

V roce 1992 se region obydlený převážně rusky a ukrajinsky mluvícím obyvatelstvem pokusil odtrhnout od rumunsky mluvící Moldávie. Nejedná se o etnický konflikt a nešlo přímo o válku, konflikt byl spíše sérií menších střetů vyvolaných separatisty, kteří chtěli převzít kontrolu na levém břehu řeky Dněstr. Na nastolení a udržování příměří v Moldavsku se od roku července 1992 angažovalo také Rusko. 17. září 2006 v Podněstří proběhlo referendum, které rozhodlo o nezávislosti regionu na Moldávii a dokonce o jeho možném připojení k Rusku, jehož výsledky však nebyly EU ani Západem uznány.³⁶²

▪ *Abcházie*

Abcházie se odtrhla od Gruzie během rozpadu Sovětského svazu v letech 1991-1992. Konflikt mezi gruzínským vojskem a separatistickými silami podporovanými ruskými jednotkami probíhal do roku 1994, kdy bylo sjednáno příměří. Vede se dvojí mírové jednání, v rámci OSN a tzv. Soči proces pod záštitou Moskvy. Mírové jednotky jsou složeny s ruských vojáků.

▪ *Jižní Osetie*

Konflikt vypukl v souvislosti s nesouhlasem Jižní Osetia s odtržením Gruzie od Sovětského svazu a s jejím požadavkem na větší autonomii. Příměří bylo nastoleno na základě vyjednávání mezi Jižní Osetií, Gruzii a Ruskem. Částečně bylo přerušeno v létě 2004, když Gruzie vyslala do oblasti ozbrojené policejní jednotky.

▪ *Náhorní Karabach*

Etnický konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem, který vypukl na konci osmdesátých let 20. století. Oblast Náhorního Karabachu, s převážně arménskou populací je součástí Ázerbájdžánu. Příměří v roce 1994 nastolilo de facto arménskou kontrolu oblasti, která vyhlásila samostatnost. Mírová jednání probíhají v rámci OBSE prostřednictvím tzv. Minsk skupiny (*Minsk group*), kterou tvoří Rusko, USA a Francie.

³⁶² Referenda se zúčastnilo 59% oprávněných voličů, přičemž 97% se vyjádřilo pro nezávislost na Moldávii.

Co se týče iniciativy EU v řešení „zamrzlých konfliktů“ vydával nejprve ruský představitel při EU Vladimír Chizov diplomatická varování ohledně „kontraproduktivního“ zasahování do „zamrzlých konfliktů“ v zemích SNS. Podle jeho slov není v zájmu zaručení ruské národní bezpečnosti a ekonomických a politických zájmů, „*aby se postsovětský prostor stal arénou rivality mezi silami, prosazujícími různé zájmy*“.³⁶³ V pozdějších prohlášení však již mluví o potřebě efektivní aktivity Unie k těmto konfliktům. V pozadí řešení konfliktů v partnerských zemích EPS stojí otázka Kosova a jeho možné nezávislosti na Srbsku, přestože nejde o konflikt v zemi zahrnuté do sousedské politiky EU. Rusko spolu se Srbskem odmítá plán OSN na udělení nezávislosti Kosovu. Ruský ministr zahraničí Lavrov sice popřel možnost, že by nezávislost Kosova mohla vytvořit precedens pro další konflikty blíže Rusku, ruský prezident Putin však již několikrát vyjádřil opačný názor. Podle něj angažovanost Západu v otázce udělení nezávislosti Kosovu, může mít velký vliv na nevyřešené konflikty v bývalém Sovětském svazu, jelikož nejde uplatňovat jedna pravidla v Kosovu a jiná v podobných situacích. „*V čem se liší situace v Kosovu od situace v Abcházii a Jižní Osetii? V ničem. Není zde rozdíl.*“³⁶⁴ Ruští představitelé upozorňují na fakt, že stejně jako bývalá Jugoslávie, je mnoho bývalých sovětských republik vytvořeno uměle, a varují tak před vytvářením dvojích standardů EU pro bývalou Jugoslávii a jižní Kavkaz.³⁶⁵

Evropská unie vytvořila v souvislosti se snahou o řešení konfliktů v oblastech zapojených do sousedské politiky dva speciální představitele EU - v roce 2003 představitele EU pro jižní Kavkaz a v březnu 2005 představitele Unie se zaměřením přímo na konflikt v Podněstří. EU má také statut pozorovatele ve spojené kontrolní komisi zabývající se řešením konfliktu v Jižní Osetii. Přestože některé členské státy hrají významnou roli v multilaterálních rámci na řešení „zamrzlých konfliktů“ v oblasti, Evropská unie jako celek zde nemá prozatím významnou roli. V létě 2004 po eskalaci konfliktu v Gruzii, která se pokusila o reintegraci obou separatistických oblastí, žádala Gruzie Unii a OBSE o větší zapojení do konfliktu v separatistických regionech, aby tak minimalizovala ruský vliv. Po ruském odmítnutí návrhu se OBSE, ani EU neshodly na

³⁶³ AVERRE, D.: *Russia and the European Union: Convergence or Divergence?*, ..., s. 179.

³⁶⁴ Transcript of Meeting of Vladimir Putin with Participants in the Third Meeting of the Valjai Discussion Club, 9/9/2006, http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2006/09/09/1209_type84779_111165.shtml.

³⁶⁵ *Partnership with Russia in Europe*, Notes from the 4th Friedrich-Ebert Stiftung and Foundation “Unity for Russia” roundtable, Barysch Katinka, December 2006, s. 13, http://www.cer.org.uk/pdf/partnership_with_russia_barysch_dec06.pdf.

větším zapojení do konfliktu.³⁶⁶ Od roku 2005 se EU spolu s Ukrajinou a OBSE aktivněji zapojila do rozhovorů v otázce mírového řešení konfliktu v moldavské Podněstří, nicméně EU má v konfliktu zatím spíše jen monitorovací pozici. Jediným velmi skromným pokrokem Unie v jejím angažování v „zamrzlých konfliktech“ je vytvoření Hraniční asistenční misí EU (*EU Border Assistance Mission*) na hranicích moldavského Podněstří s Ukrajinou.. Jedním z cílů posílené Evropské politiky sousedství podle návrhu Komise z konce roku 2006 je snaha o aktivnější roli EU ve snaze o řešení konfliktů v oblasti včetně účasti na civilních a vojenských misích na udržení míru,³⁶⁷ je tedy možné, že se role Unie v této oblasti v budoucnu posílí.

Oproti EU je tedy Rusko v „zamrzlých konfliktech“ v zemích EPS výrazněji aktivnější. Na základě studované literatury lze ruskou aktivitu v rámci těchto latentních konfliktů na území zemí SNS popsat na základě několika charakteristik:

- *Snaha Ruské federace hrát v těchto konfliktech roli prostředníka a mít zásadní roli v procesu udržování míru.* Největší aktivitu podle předložených plánů v řešení konfliktu vykazuje Rusko, nicméně s přihlédnutím k vlastním zájmům. Nejmarkantnější příklad je ruská aktivita v řešení konfliktu v moldavském Podněstří. Většina ruských plánů navrhovala vytvoření federace, což je však nepřijatelné pro moldavskou stranu, která prosazuje jednotný stát se zvláštním statusem Podněstří.³⁶⁸ V listopadu 2003 představil Putinův pověřenec Dimitri Kozak, bez jakékoli konzultace s USA, EU nebo OBSE plán na rozdělení kompetencí mezi moldavskou vládu a autoritou v Podněstří. Tzv. Kozakovo memorandum bylo v podstatě návrhem vytvoření konfederace. Bez mezinárodní podpory a na základě domácího tlaku moldavský prezident Vladimir Voronin návrh nepřijal. Z ruské strany dokonce zaznělo obvinění, že prezident Voronin odmítl ruský plán na řešení konfliktu na poslední chvíli, jelikož byl pod tlakem ze strany EU.³⁶⁹ Stejně jako v Moldávii si Rusko udržuje hlavní roli v mírovém jednání v konfliktu v Náhorním Karabachu

---

³⁶⁶ *Georgia seeks EU, OSCE support for conflict resolution*, RFE/RL Caucasus Report, vol. 7, no. 33, 27/8/2004, <http://www.rferl.org/reports/caucasus-report/2004/08/31-050804.asp>.

³⁶⁷ KOM(2006) Sdělení o posílení Evropské politiky sousedství..., s. 9-10.

³⁶⁸ Plány Ruska a Ukrajiny na mírové řešení konfliktu v Podněstří viz HORÁK, Slavomír: *Závislost a nezávislost okolo Podněstří*, Mezinárodní politika, Geopolitický odkaz Sovětského svazu, Ročník XXX, 1/2006, s. 6-9.

³⁶⁹ LYNCH, Dov: *Misperceptions and divergences*, s. 15 v LYNCH, Dov (ed): *What Russia sees*, Cahiers de Chaillot no 74, Union européenne Institut d'études de Sécurité (ISSEU), Paris 2005, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai74.pdf>

prostřednictvím tzv. Minsk skupiny v rámci OBSE a v gruzínské Abcházii v rámci tzv. Soči procesu.

▪ *Politická a ekonomická podpora separatistických regionů.* Tyto regiony sice získaly určitou míru alespoň neformální nezávislosti, jsou však zcela závislé na ruské ekonomické a vojenské podpoře. Kromě konfliktu v Náhorním Karabachu hraje v ruské angažovanosti významnou roli fakt, že je v separatistických oblastech ve větší či menší míře zastoupeno etnicky ruské obyvatelstvo. Mezi vůdci separatistů a některými ruskými politickými a ekonomickými trhy existují vzájemné vztahy. Moskva také umožnila obyvatelům separatistických území v Gruzii bezvízový styk a snadný přístup k ruskému občanství.

▪ *Udržování ruské vojenské přítomnosti v oblasti.* V roce 1999 se Rusko na summitu OBSE zavázalo stáhnout své jednotky a zařízení z Gruzie a Moldávie do konce roku 2002. V případě Moldávie byla později lhůta prodloužena o rok, Rusko však svou vojenskou přítomnost v oblasti neustále protahuje. S Gruzii byla v květnu 2005 podepsána dohoda, že zbylé dvě ruské vojenské základny v zemi budou do roku 2008 vyklizeny, což bylo vzhledem k prohlášení ruských představitelů, že stahování bude trvat 10 až 15 let, vítězství ze strany Gruzie, potažmo americké diplomacie.³⁷⁰ Na jaře 2006 přijalo Rusko zákon, který umožňuje nasadit ruské ozbrojené síly kdekoli v zahraničí za účelem ochrany ruských občanů, což s největší pravděpodobností povede v dalším odkládání úplného stažení ruských ozbrojených sil z oblasti.

▪ *Snaha udržovat status quo.* Rusko má zájem spíše na udržení *status quo*, tedy pokračujícímu „zmražení“ těchto konfliktů. V otázce proč je tomu tak se názory analytiků různí. Většinou se shodují, že zajištění stavu „ani mír, ani válka“ je motivováno snahou uchovat si své tradiční mocenské nástroje a vliv v oblasti.³⁷¹ Podle některých Rusko momentálně není schopno zajistit takové řešení konfliktu, které by bylo v souladu s jeho zájmy, a že se tímto snaží zabránit Gruzii a Moldavsku rozvíjet bližší vztahy se Západem.³⁷² Po „barevných revolucích“ na Ukrajině a v Gruzii se však zdá, že udržení *status quo* již není nadále možné. Tyto země mají zájem na vytvoření stability v regionu, v čemž se shodují s cíli Evropské politiky sousedství, a snaha o řešení těchto konfliktů je

³⁷⁰ ŠMÍD, T.: Jižní Kavkaz, ..., s. 116.

³⁷¹ SOULEIMANOV, Emil: *Gruzie v roce 2005: Dva roky po „revoluci růží“*, Mezinárodní politika, Geopolitický odkaz Sovětského svazu, Ročník XXX, 1/2006, s. 16.

³⁷² TRENIN, D.: *Russia, the EU and the common neighbourhood*, ..., s. 5.

mezi prioritami jejich akčních plánů. Nový gruzínský prezident po revoluci růží označil vyřešení konfliktů v separatistických částech země a obnovení územní integrity za hlavní prioritu. Také Ukrajina se angažuje v řešení konfliktu v moldavském Podněstří, se kterým země sousedí. Ve svém akčním plánu má závazek pokračovat v roli mediátora v tomto konfliktu.³⁷³

▪ *Využívání „obchodních válek“ k nátlaku na země.* Rusko se v poslední době uchyluje k využívání silné ekonomické závislosti většiny zemí SNS na Rusku a obchodu s ním. Když moldavská vláda nesouhlasila s dalším ruským návrhem na řešení konfliktu v Podněstří a vyjádřila požadavek na stažení ruských jednotek do roku 2005, Rusko odpovědělo obchodní válkou. V září 2005 ruské úřady z hygienických důvodů omezily dovoz zemědělských a potravinářských produktů, včetně vína a koňaku, jejichž je Rusko nejvýznamnějším odběratelem. Rusko tímto embargem vážně poškozuje moldavskou ekonomiku. Také Gruzie se nevyhnula „obchodní válce“ s Ruskem, po embargu na dovoz ovoce a zeleniny na jaře 2006 uvalilo Rusko embargo také na dovoz vína a minerálních vod z Gruzie, které jsou pro Gruzii důležitým vývozním artiklem a většina exportu jde právě do Ruska. V říjnu 2006 pak Rusko dokonce zablokovalo přímé lety mezi zeměmi. Gruzie v reakci hrozí blokadou ruského vstupu do WTO nejen dokud Rusko neodstraní toto embargo, ale také dokud neustaví na hranicích se separatistickými regiony Gruzie a Ruskem celní kontroly.³⁷⁴

Přestože se Evropská unie v řešení „zamrzlých konfliktů“ prozatím příliš aktivně nezapojuje, Evropská politika sousedství představuje prostředek pro budoucí EU angažovanost v jejich mírovém řešení.³⁷⁵ Evropská unie i Rusko se shodují, že „zamrzlé konflikty“ v oblasti SNS tvoří stále důležitější téma strategického partnerství. Rusko si již uvěřilo, že jednostranné akce v podobě nekonzultovaných návrhů nemají příliš naděje na úspěch. Nicméně zdá se, že prozatím neexistuje konsensus o žádoucí a zároveň možné podobě spolupráce EU a Ruska v řešení těchto konfliktů.³⁷⁶

³⁷³ EU/Ukraine Action Plan, 40, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf

³⁷⁴ *Georgia: Officials says position unchanged on Russian WTO negotiations*, RFE/RL, 30/4/2007, <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/4/3960ED57-6530-46EF-A87E-6E5226434858.html>.

³⁷⁵ *Prospects for a South Caucasus Stability Pact Recede*, RFE/RL Caucasus report, Vol. 9, No. 17, <http://www.rferl.org/reports/caucasus-report/2006/05/17-190506.asp>.

³⁷⁶ *Partnership with Russia in Europe*, Notes from the 4th Friedrich-Ebert Stiftung ..., s. 14. http://www.cer.org.uk/pdf/partnership_with_russia_barysch_dec06.pdf.

5 ZÁVĚR

Tato diplomová práce je zaměřena na relativně novou prioritu v oblasti vnějších vztahů EU – Evropskou politiku sousedství. Zkoumá nejen možný dopad této politiky na východní sousedy EU a vývoj jejich vztahů s Ruskem, ale také na vztahy mezi EU a Ruskem.

Evropská politika sousedství vznikla v souvislosti s dosud největším rozšířením Unie směrem na východ. Hlavním důvodem vzniku nové politiky vůči sousedům rozšířené Unie byly obavy z vytváření nových hranic v Evropě. Cílem Evropské politiky sousedství je posílení stability, prosperity a bezpečnosti v partnerských zemích, což by mělo tyto země, které se většinou vyznačují velkou nestabilitou, chudobou a problémy s vnitřní bezpečností, dostatečně motivovat. Unie zemím zahrnutým do sousedské politiky slibuje možnost zapojení do vnitřního trhu, finanční pomoc v rámci Nástroje evropského sousedství a partnerství, technickou asistenci, možnost zapojení do některých evropských agentur a programů a další výhody oproti třetím zemím. Jde tedy v podstatě o nabídku privilegovaného partnerství, založeného na vzájemné užší spolupráci na poli politickém, ekonomickém, bezpečnostním a kulturním. Je zřejmé, že Evropská unie nevytvořila sousedskou politiku pouze jako prostředek pomoci chudším sousedním zemím, ale také ve svůj vlastní prospěch, což ani představitelé EU nepopírají: „*Tím, že pomáháme našim sousedům, pomáháme sami sobě*“.³⁷⁷

Nicméně rozdíl mezi rétorikou zahraničně-politických ambicích Evropské unie a realitou stále přetrvává³⁷⁸ a objevují se obavy, že Evropská politika sousedství zůstane pouze nerealizovanou strategií z oficiálních dokumentů. Kritici nové politiky často upozorňují na nedostatečnou diferenciaci, kdy je stejná politika uplatňována na země, které mají velmi málo společného. Evropské politice sousedství je také vytýkáno, že závazky, která by sousedící země měly plnit jsou definovány velmi vágně. Kromě toho není ani jasně formulováno, jaké výhody budou plynout zemím, které dosáhnou pokroku v určité oblasti. Ukazuje se také jasná nerovnováha mezi požadavky sousedních zemí a závazky, které slibuje Evropská unie. Vedle toho Unie často v rámci EPS nabízí dlouhodobé

³⁷⁷ FERRERO-WALDNER, Benita: *The European neighbourhood policy: helping ourselves through helping our neighbours*, proslov komisařky pro vnější vztahy, Londýn, 30/10/2005, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/ferrero/2005/sp05_31-10-05.htm

³⁷⁸ WALLACE, W.: *Looking After the Neighbourhood: Responsibilities for the EU-25...*

závazky, které s největší pravděpodobností nebude moci nebo ochotna splnit.³⁷⁹ Objevily se varování, že by důsledkem mohl být skepticismus partnerských zemí nad pravými úmysly Unie a takováto slabá sousedská politika by mohla být horší než absence společné politiky.³⁸⁰

Evropská politika sousedství by se mohla stát rámcem pro europeizaci partnerských zemí. Partnerské země jsou motivovány k přijímání evropské legislativy v různých oblastech, pokud si přejí užší spolupráci a integraci s EU. Kromě skromnosti a neurčitosti závazků ze strany Unie však europeizaci brání také nedostatek politické vůle k přijímání evropské legislativy pokud před sebou tyto země nemají perspektivu budoucího vstupu. Vzhledem k tomu, že většina závazků je definována velmi vágně a většinou bez termínu plnění, je míra možné europeizace v jednotlivých zemích velmi rozdílná, podle intenzity jejich proevropského směřování a míry inspirace „evropským modelem“. Přestože se některé země vydaly na cestu demokratických reforem a projevuje se zde určitý pokrok, míra demokratizace je v těchto zemích nadále velmi slabá. Také angažovanost EU v mírovém řešení tzv. „zamrzlých konfliktů“ v oblasti zůstává velmi skromnou na to, aby Unie mohla v těchto otázkách uplatňovat významnější vliv. Evropská politika sousedství se prozatím nezdá být účinným nástrojem europeizace partnerských zemí, nicméně vývoj směřuje k posilování této politiky a některé nové iniciativy by mohly motivaci partnerských zemí zvýšit.

Evropská unie nabízí zahrnutým zemím něco více než partnerství, ale méně než členství. Většina odborných komentářů se zaměřuje právě na absenci perspektivy budoucího členství. Doposud Unie používala proces přistoupení jako úspěšnou metodu na podporu politické a ekonomické transformace ve svém sousedství. Zkušenosti nových členských států EU ukazují, že výsledkem přiblížení k evropským standardům může být zvýšení zahraničních investic, podporované také geografickým přiblížením hranic EU a preferenčním přístupem na vnitřní trh.³⁸¹ Na dopad Evropské politiky sousedství může však mít negativní vliv fakt, že se jedná o země chudší a více heterogenní. Ukazuje se, že nedostatek demokracie a stability institucí odrazuje zahraniční investory.³⁸²

---

³⁷⁹ MARCHETTI, A.: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery*, ..., s. 27, SMITH, K. E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy*, ..., s. 759.

³⁸⁰ EMERSON, M.: *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?*..., s. 1.

³⁸¹ MILCHER, S., SLAY, B.: *The Economic of the European Neighbourhood Policy*..., s. 7.

³⁸² OLEARCHYK, Roman: *Easter not elections, occupies Ukrainian minds*, Financial Times, 3/4/2007, <http://www.ft.com/cms/s/2c1d2a5e-e20a-11db-af9e-000b5df10621.html>.

V případě Evropské politiky sousedství tak rostou obavy, že dokud Evropská unie nedá sousedním zemím silnější stimuly, nebudou mít dostatečnou motivaci tyto reformy provádět a sblížovat svou legislativu s unijní.

Evropská unie stojí před obtížnou volbou, kdy se musí rozhodnout mezi pokračujícím rozšiřováním, které by však mohlo narušit efektivitu rozhodování Unie, anebo popřít jednu ze svých základních hodnot - otevřenost všem evropským demokratickým zemím, které si přejí vstup do EU a plní jeho podmínky. Po velkém rozšíření Unie se vlivem dalších v práci zmiňovaných okolností včetně odmítnutí Evropské ústavní smlouvy proces rozšiřování EU zpomaluje. Kromě toho se Evropská unie nemůže rozšiřovat donekonečna a bylo tedy nutné vytvořit nějakou novou metodu na podporu stability a reform v sousedních zemích. Především staré členské země EU si Evropskou politiku sousedství vykládají jako alternativu členství sousedních zemí v EU. Na druhou stranu některé nové členské státy v čele s Polskem podporují jasnou „evropskou perspektivu“ alespoň pro některé země EPS. Sousedskou politiku tak stejně jako některé partnerské země vnímají jako určitou fázi přípravy na budoucí členství. Především Ukrajina a Moldávie vyjadřují zklamání z absence „evropské perspektivy“ v rámci sousedské politiky EU. Evropské instituce se spíše vyjadřují v tom smyslu, že momentálně je evropská agenda pro rozšíření naplněna, i když vysílají i pozitivní signály, které naděje těchto zemí na budoucnost v rámci EU podporují. Atmosféra v EU je však obecně velmi nepříznivá dalšímu rozšiřování, a Evropské unie tak prozatím zanechává země východní Evropy jako jediný region v Evropě bez perspektivy členství v EU.

V budoucnu se tedy zdá být pravděpodobná spíše cesta jakéhosi „virtuálního“, „hybridního“ nebo „odstupňovaného“ členství v Unii zapojením jen do některých politik či programů EU.³⁸³ Je pravděpodobné, že partnerské země získají kromě již navržené účasti v některých agenturách a programech, také pozorovatelský statut v Ekonomickém a sociálním výboru a ve Výboru regionů, pro nejpokročilejší země bude pravděpodobně uvažováno i o orgánech pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku nebo Evropském parlamentu. Evropská politika sousedství je na svém počátku. Po počáteční kritice se Evropská komise pokouší tuto politiku posílit. Pokud se zaměří na cíle, které partnerským

---

³⁸³ Podle slov ředitele Ústavu mezinárodních vztahů Petra Druláka v rámci semináře o bezpečnostní politice EU pořádané dne 3.4. 2007 Eurocentrem Praha. Viz také např. EMERSON, M.: *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?*, s. 15.

zemím přináší konkrétní užitek jako například zjednodušení vydávání víz či podporu mobility, může se tato politika stát pro partnerské země atraktivnější. Nicméně se zdá, že ani tímto způsobem nebudou dlouhodobě uspokojeny aspirace některých partnerských zemí na plnoprávné členství v EU.

Nové členské země Evropské unie mají ve formování Evropské politiky sousedství významnou roli. Sousedská politika EU pro ně představuje možnost aktivního zapojení do vnější politiky EU, jelikož vzhledem ke geografické blízkosti těchto zemí, ale i historickým, společenským a ekonomickým vazbám, jim i ostatní členské státy přenechávají významnější roli v této politice. Nejaktivnějším novým členem EU v rámci EPS je bezpochyby Polsko, které ještě jako kandidátská země svými návrhy na vznik východní dimenze evropské politiky přispělo k formování nové sousedské politiky. Od svého počátku byla EPS ze strany Polska kritizována za zahrnutí zemí usilujících o členství v EU, tak i států bez aspirací na členství do jedné společné politiky. Polsko je v EU jedinou zemí, která otevřeně podporuje vstup Ukrajiny, ale i Moldávie a výhledově (po demokratických reformách) i Běloruska do EU. Polsko tedy v rámci sousedské politiky představuje významného zastávce orientace na východní sousedy EU a snaží se o udržení východní dimenze na významném místě v evropské agendě. Přestože Evropská politika sousedství nesplňuje přesně polské představy o vztazích s východními sousedy EU, pro Polsko představuje sousedská politika možnost uplatnění určitého vlivu ve vnějších vztazích Unie. Důležitým aspektem sousedské politiky jsou také vztahy EU s Ruskem, kde Polsko vychází z tradičního protiruského zaměření, které se projevuje i na evropské úrovni, momentálně blokáží jednání o nové Dohodě o partnerství a spolupráci s Ruskem, kterou Polsko podmiňuje odvoláním ruského embarga na dovoz polského masa a připojením tzv. transitního protokolu Evropské energetické charty k nové dohodě.

Východní rozšíření Evropské unie a vznik Evropské politiky sousedství zaměřilo pozornost Bruselu a Moskvy na země ve společném sousedství a posílilo význam těchto zemí pro vzájemné vztahy. Evropská unie původně zahrнула Ruskou federaci do nově vznikající sousedské politiky EU, avšak následovalo ruské odmítnutí účasti. Pozice Ruské federace v rámci EPS sice není zcela jasná, jelikož Rusko může čerpat prostředky z finančního nástroje sousedské politiky, vztahy EU s Ruskem však zůstávají založeny na strategickém partnerství a rozvíjí se v rámci společných prostorů definovaných v roce 2003 na summitu v Sankt Petěrburgu. Účast Ruska v EPS není slučitelná s ruskou představou

vzájemných vztahů s EU. Rusko se považuje za speciálního partnera EU a odmítá zahrnutí do politiky s více zeměmi. Vedle toho propaguje spíše pragmatickou spolupráci v otázkách vzájemného zájmu, na rozdíl od Unie, která ve spolupráci klade důraz na respektování společných hodnot demokracie a ochrany lidských práv, což je základem EPS. V neposlední řadě Rusko stále ještě inklinuje spíše k bilaterálním vztahům s jednotlivými členskými státy EU, stejně tak je často i politika členských států vůči Rusku nejednotná.

Evropská politika sousedství zahrnuje šest zemí bývalého Sovětského svazu do společné politiky EU. Evropská unie a Rusko chápou politiku vůči těmto zemím rozdílně. Evropská unie ve své zahraniční politice klade důraz na společné hodnoty, kdežto v ruské zahraniční politice se stále ještě projevuje realistický přístup spočívající na určitém prosazování svých zájmů v „blízkém zahraničí.“³⁸⁴ Nejužší vztahy udržuje Rusko prozatím s Běloruskem a Arménií, nicméně vzájemné vztahy Ruska se zeměmi v postsovětském prostoru mají poměrně proměnlivý charakter. Často se objevuje názor, že země bývalého Sovětského svazu musí v podstatě volit mezi dvěma směry zahraničně-politické orientace – proevropským, respektive prozápadním nebo proruským směrem. Zvláště Polsko prosazuje názor, že pokud Evropská unie nedá těmto zemím významný podnět k proevropskému zaměření, obrátí se směrem k Rusku. Některé konkrétní situace ukazují, že tvrdší postup jedné ze stran přibližuje danou zemi ke druhé straně. Tento přístup se ukázal na příkladu Moldávie, jejíž žádost o připojení do společného ekonomického prostoru Rusko odmítlo, následně Moldávie obrátila proruské směřování své zahraniční politiky v proevropský kurz. Na druhé straně EU uplatňuje tvrdý postup vůči Bělorusku, které posiluje vztahy s Ruskem. Pokud by Rusko opustilo od ekonomického subvencování, což se zdá vlivem posledních událostí reálné, mohlo by dojít k odklonu od ruské orientace, Bělorusko již nepatrné iniciativy v tomto směru podniklo.

Přestože jsou partnerské země zahrnuty do politiky Evropské unie, jsou však pro ně vztahy s Ruskem vzhledem ke geografické blízkosti, ekonomické závislosti a dalším faktorů velmi významné a tyto země se nemohou obracet čistě jedním směrem. Nicméně je pravdou, že si musejí vybrat mezi užší integrací s EU nebo s integračním uskupením s Ruskem a dalšími zeměmi, ať již v rámci SNS nebo společného ekonomického prostoru, jelikož se tyto možnosti vzájemně vylučují.

---

³⁸⁴ THIM, Michal: *Geneze a perspektiva Evropské politiky sousedství*, s. 5, Mezinárodní politika, Evropská politika sousedství, Ročník XXX, 4/2007.

Sílicí vliv Evropské unie v oblasti, kde mají vztahy s Ruskem tradičně silné kořeny, je sice pro Rusko v porovnání s rozšiřováním vlivu NATO stále menším zlem, Rusko se spíše než politického vlivu obává rostoucího ekonomického vlivu EU v oblasti. Většina autorů se shoduje v tom, že Rusko se snaží o udržení *status quo* v oblasti, jelikož jeho změna by mohla oslabit ruskou pozici. Evropská politika sousedství není v Rusku pokládána jako ohrožení *status quo* v dohledné době, i přesto, že Evropská unie posiluje v rámci sousedské politiky svou aktivitu. Moskva je přesvědčena, že Evropská unie se zaměřuje spíše na země západního Balkánu a Středomoří a málo na východní sousedy, než aby mohla přinést výrazné změny.

Evropská unie a Rusko mají velký potenciál kooperace v rámci společného sousedství. Spolupráce by byla efektivní především v otázkách justice a vnitřních věcí, migrace, energetiky, či řešení „zamrzlých konfliktů“ v oblasti. Z oficiálních výroků zaznívají spíše snahy o vzájemnou spolupráci v tomto regionu. Na druhou stranu se však objevuje množství problémových otázek v souvislosti se společnými sousedy, ve kterých pozice Evropské unie a Ruska spíše naráží. V mnoha případech podporují EU a Rusko opačné politické síly, což bylo patrné především v případě „barevných revolucí“ na Ukrajině a v Gruzii. Příklady postupu Unie v případě ukázaly, že pokud je EU ve svém postoji jednotná, tak může prosadit své záměry i v situacích, kdy se zájmy Ruska střetává.

EU a Rusko mají odlišné postoje také k řešení „zamrzlých konfliktů“. Evropská unie se však zatím přímo do řešení příliš nezapojuje, podporuje nicméně rozšíření role mezinárodních institucí v mírovém jednání a stažení ruských jednotek z těchto území. Evropská unie má ve většině zemích zahrnutých do Evropské politiky sousedství zatím relativně malý vliv a Rusko udržuje ve vztahu k těmto zemím poměrně asertivní politiku. Zatím se zdá, že společné sousedství je spíše potenciálem pro konflikty mezi EU a Ruskem. Jelikož si však obě strany uvědomují vzájemnou závislost především v ekonomické oblasti, snaží se, aby střet jejich zájmů ve společném sousedství nevyústil v otevřený konflikt a dochází tak spíše k určité nejasnosti vzájemných vztahů v této oblasti.

6 RESUMÉ

Tato diplomová práce zkoumá novou strategii Evropské unie vůči novým sousedům – Evropskou politiku sousedství. Zaměřuje se na východní dimenzi sousedské politiky, její dopad na východní sousedy rozšířené Unie a vztahy EU-Rusko v rámci společného sousedství. První část práce, která pojednává o vývoji této politiky a o jejích cílech a principech, upozorňuje především na nedostatky Evropské politiky sousedství, která vlivem vágních závazků neposkytuje partnerským zemím dostatek motivace k plnění jejich cílů. Argumentuje, že Evropská politika sousedství nepředstavuje prozatím účinný nástroj europeizace partnerských zemích, nicméně má tento potenciál, jehož využití bude spočívat především na dalším vývoji této politiky, ale i na přístupu zahrnutých zemí.

Absence perspektivy budoucího členství v Unii je ze strany partnerských, ale i některých nových členských zemí nejvýznamnějším nedostatkem nové politiky. V Evropské unii ale momentálně panuje atmosféra nepříznivá dalšímu rozšiřování EU a zdá se, že se partnerské země budou muset spokojit s jakousi formou privilegovaného partnerství s EU v rámci Evropské politiky sousedství. Práce také zkoumá roli nových členských států ve formování sousedské politiky. Upozorňuje především na aktivitu Polska, které v Unii propaguje právě zaměření na východní sousedy a podporuje členství některých sousedních zemí, především je zastáncem vstupu Ukrajiny do EU.

Poslední část práce zkoumá vztahy EU a Ruské federace v souvislosti se vznikem Evropské politiky sousedství. Rusko odmítlo účast v nové sousedské politice a dává přednost rozvoji vztahů v rámci strategického partnerství. Důvodem je především poukaz na ruskou specifčnost pro vnější vztahy EU, stejně jako odmítání evropského důrazu na hodnotový akcent, které je základem sousedské politiky EU. Evropská politika sousedství zahrnuje část zemí bývalého Sovětského svazu, ve kterých se Rusko stále ještě snaží udržet svůj vliv. Přestože EU i Rusko deklarují zájem o spolupráci v oblasti tohoto společného sousedství, závěrem práce je, že pozice obou aktérů na sebe v oblasti spíše naráží. Vzhledem k tomu, že si oba aktéři uvědomují svou vzájemnou závislost, snaží se však o to, aby střet zájmů v oblasti nevyvrcholil v otevřený konflikt.

7 SUMMARY

This diploma thesis examines a new strategy of the European Union towards its neighbours – the European Neighbourhood Policy. It focuses on the eastern dimension of the neighbourhood policy, on the impact of this policy on the eastern neighbours of the enlarged Union and on the EU-Russia relations in their common neighbourhood. The first part, which deals with the development of the policy and with its objectives and principles, points out the drawbacks of the European Neighbourhood Policy that fails to motivate the partner countries to accomplish the objectives due to the vagueness of its commitments. The thesis argues that the European Neighbourhood Policy does not provide the efficient instrument for the europeanization of the partner countries, nevertheless it keeps the capacity. Use of this capacity will depend on the development of the ENP as well as on the approach of the countries included.

The absence of membership perspective is perceived as the most important shortage of the new policy from the side of partner countries and some new EU member states. It seems, that in the negative atmosphere towards further enlargement of the EU, the partner countries would have to content with some kind of privileged partnership with the EU. The paper also examines the role of the new member states in the shaping of the new policy. It points out mainly the activity of Poland that pushes the focus on the eastern neighbours in the EU and supports the membership of some partner countries, especially Ukraine.

The last part examines EU-Russia relations in the context of the emergence of the European Neighbourhood Policy. Russia refused the involvement in the new policy and prefers development of relations with the EU in the framework of a strategic partnership. Russia refers to its specificity for the EU's external relations and refuses the EU's focus on the common values that is essential for the ENP. The European Neighbourhood Policy includes some countries from the former Soviet Union where Russia tries to maintain its influence. Although the EU and Russia proclaim concern in cooperation in this region, the thesis came to the conclusion, that the positions of the two actors in the common neighbourhood mainly clashes. Due to the fact, that both actors are aware of their interdependence, they try to avoid an open conflict as a result of a conflict of the interests.

8 SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tab. 1 Míra demokratizace zemí východní dimenze EPS a Ruska

Obr. 1 Modely vztahů EU se sousedními zeměmi

9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

Oficiální dokumenty EU

COM (2000) 154 final: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Strategic Objectives 2000-2005. "Shaping the New Europe"*, Brussels, 9/2/2000, http://ec.europa.eu/comm/off/work/2000-2005/com154_en.pdf (cit. 11/3/2007)

COM (2003) 104 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament : *Wider Europe – Neighbourhood : A new framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, 11/03/2006, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf (cit. 10/10/2006)

COM (2003) 393 final: Communication from the Commission. *Paving the way for the New Neighbourhood Instrument*, Brussels, 1/7/2003, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_393_en.pdf (cit. 20/2/2007)

COM (2004) 106 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *on relations with Russia*, 9/2/2004, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/com04_106_en.pdf (cit. 3/4/2007)

COM (2004) 156 final: Communication on *the new Generation of Community Education and Training Programmes after 2006*, 9/3/2004, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0156en01.pdf (cit. 27/1/2007)

COM (2004) 373 final: Communication from the Commission. *European Neighbourhood Policy. Strategy Paper*, 15/5/2004, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf (cit. 10/10/2006)

COM(2004) 626 final: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *On the Instruments of External Assistance under the Future Financial Perspective 2007-2013*, 29/9/2004, Brussels, s.7-10,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/reform/document/com04_626_en.pdf
(cit. 3/2/2007)

COM (2004) 628 final: Proposal for a regulation of the European Parliament and the Council *laing down general provisions establishing an European Neighbourhood and Partnership Instrument*, Brusels, 29/9/2004,
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com04_628_en.pdf (cit. 20/2/2007)

COM (2006) 649 final Communication from the Commission to the Council and the European Parliament *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007. Including annexed special report on the EU's capacity to integrate new members*, Brussels, 8/11/2006,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/Nov/com_649_strategy_paper_en.pdf (cit. 3/3/2007)

Council of the European Union (2004) Presidency conclusions on the Neighbourhood Policy, June 2004
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/81742.pdf
(cit. 3/3/2007)

EU/Ukraine Action Plan,
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf
(cit. 2/2/2007)

European Council in Copenhagen, 21-22 June 1993, Conclusion of Presidency,
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf (cit. 20/2/2007)

European Parliament resolution *on EU Policy towards the South Caucasus*, Brussels, 26/2/2004, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p5_tapro\(2004\)0122_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p5_tapro(2004)0122_en.pdf) (cit. 1/2/2007)

European Security Strategy (2003), *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12/12/2003, proposed by Javier Solana, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
(cit. 1/3/2007)

General Affairs and External Relations Council Conclusions, 21/2/2005,
<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/newsWord/en/gena/83909.doc> (cit. 11/2/2007)

KOM (2006) 724 v konečném znění Sdělení Komise Radě a Parlamentu *o obecném přístupu, který umožní účast partnerských zemí EPS v agenturách a programech Společenství*, Brusel, 4/12/2006, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0724cs01.pdf. (cit. 17/3/2007)

KOM(2006) 726 v konečném znění: Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu *o posílení Evropské politiky sousedství*, 4/12/ 2006
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_cs.pdf (cit. 14/1/2007)

KOM(2007) 160 v konečném znění: Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu
Černomořská synergie - nová iniciativa pro regionální spolupráci, Brusel, 11/4/2007,
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_en.pdf (cit. 20/4/2007)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006 ze dne 24. října 2006 o
obecných ustanoveních o zřízení evropského nástroje sousedství a partnerství
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/oj/2006/l_310/l_31020061109cs00010014.pdf
(cit. 21/2/2007)

2006/440/ES: Rozhodnutí Rady ohledně vybírání poplatků odpovídajících správním
nákladům na zpracování žádosti o udělení víza, 1/6/2006,
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/oj/2006/l_175/l_17520060629cs00770080.pdf
(cit. 2/3/2007)

*Report with a Proposal for a European Parliament Recommendation to the Council on
EU-Russia Relations*, European Parliament, Committee on Foreign Affairs, Human Rights,
Common Security and Defence Policy, A5-0053/2004 final, 2/2/2004,
[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+BR-
20040225-B+0+DOC+XML+V0//EN#SECTION5](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+BR-20040225-B+0+DOC+XML+V0//EN#SECTION5).

Road Maps for Common Spaces,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/road_map_ces.pdf
(cit. 3/3/2007)

SEC(2005) Communication to the Commission *Implementing and promoting the
European Neighbourhood Policy*, 22/11/2005 Brussels,
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/sec_2005_1521_en.pdf (cit. 11/3/2007)

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 26. dubna 2007 o Rusku, 26/4/2007, Štrasburk,
[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-
0169+0+DOC+XML+V0//CS](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0169+0+DOC+XML+V0//CS) (cit. 3/4/2007)

Ostatní prameny

Coalition Agreement between the CDU, CSU and SPD, 11/11/2005, str. 128,
http://www.spd.de/show/1683399/Koalitionsvertrag2005_engl.pdf (cit. 12/4/2007)

Russia's Middle Term Strategy Towards the EU (2000-2010),
http://www.delrus.cec.eu.int/en/p_245.htm (cit. 12/3/2007)

2000 Russian National Concept of Security, <http://www.bits.de/EURA/natsecconc.pdf>
(cit. 12/3/2007)

Foreign policy concept of the Russian Federation, 28/6/2000
<http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm> (cit. 13/3/2007)

Non-paper with Polish proposals concerning policy towards new Eastern neighbours after
EU enlargement, Ministerstvo zahraničních věcí Polské republiky, leden 2003,

<http://www.mfa.gov.pl/Non-paper,with,Polish,proposals,concerning,policy,towards,the,new,Eastern,neighbours,after,EU,enlargement,2041.html> (cit. 14/3/2007)

Proslovy

CIMOSZEWICZ, Włodzimierz :*Europe enlarged but open*, proslov polského ministra zahraničních věcí, the OECD Council, 22/4/2004,
<http://www.msz.gov.pl/April,22,,2004,-,Europe,enlarged,but,open%E2%80%9D,-,Statement,by,Wlodzimierz,Cimoszewicz,,Minister,of,Foreign,Affairs,of,the,Republic,of,Poland,at,the,OECD,Council,1436.html> (cit. 1/3/2007)

CIMOSZEWICZ, Włodzimierz :*The Eastern Dimension of the European Union. The Polish View*, proslov polského ministra zahraničních věcí na konferenci "The EU Enlargement and Neighbourhood Policy", Warsaw, 20/2/2003,
<http://www.msz.gov.pl/20,lutego,2003r,-,The,Eastern,Dimension,of,the,European,Union.,The,Polish,View.,Speech,by,Wlodzimierz,Cimoszewicz,,Polish,Minister,of,Foreign,Affairs,,at,the,Conference,The,EU,Enlargement,and,Neighbourhood,Policy,,Warsaw,,20,February,2003,1305.html> (cit. 1/3/2007)

CIMOSZEWICZ, Włodzimierz :*The Eastern Policy of the European Union*, proslov polského ministra zahraničních věcí, Institute of Political and Social Studies, Paris, 22/4/2004,
<http://www.msz.gov.pl/April,22,,2004,-,The,Eastern,Policy,of,the,European,Union%E2%80%9D,-,speech,by,Wlodzimierz,Cimoszewicz,,Minister,of,Foreign,Affairs,of,the,Republic,of,Poland,,Paris,,Institute,of,Political,Science,1437.html> (cit. 1/3/2007)

CHIZOV, Vladimir: Vystoupení vyslance Ruské federace při EU při příležitosti 135th Bergedorf Round Table, 1/10/2006, Berlin, <http://www.russiaeu.mid.ru/> (cit. 28/3/2007)

FERRERO-WALDNER, Benita: *European Strategies for Promoting Democracy in Post-Communist Countries*, proslov komisařky pro vnější vztahy na konferenci "International Conference", Institute for Human Sciences Vienna, 20/1/2005,
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/35&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 1/4/2007)

FERRERO-WALDNER, Benita: *The European neighbourhood policy: helping ourselves through helping our neighbours*, proslov komisařky pro vnější vztahy, Londýn, 30/10/2005,
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/ferrero/2005/sp05_31-10-05.htm (cit. 1/2/2007)

FERRERO-WALDNER, Benita: *Quo Vadis Europa?* Strasbourg, 14 /12/2005,
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/797&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 20/1/2007)

FERRERO-WALDNER, Benita: *The European neighbourhood policy: bringing our neighbours closer*, proslov komisařky pro vnější vztahy na konferenci "10th Euro-

Mediterranean Economic Transition Conference: Giving the Neighbours a stake in the EU "internal market", 16/2006

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/346&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 20/1/2007)

FERRERO-WALDNER, Benita: *"Frozen Conflicts": Transnistria, South-Ossetia and the Russian-Georgian dispute*, proslov komisařky pro vnější vztahy na plenárním zasedání Evropského parlamentu, Štrasburg, 25/10/2006,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/629&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 1/5/2007)

FERRERO-Waldner, Benita: *EU- Russia visa facilitation and readmission agreement*, prohlášení komisařky pro vnější vztahy EU na plenárním zasedání Evropského parlamentu, 14/2/2007,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/80&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 3/3/2007)

HÜBNER, Danuta: *Building bridges over borders - co-operation across the eastern borders of the Union*, proslov komisařky pro regionální politiku na semináři „Cooperation across the EU's Eastern External Borderline: the Launch of the Network of Eastern External Border Regions (NEEBOR)“, 8/12/ 2005

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/774&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 4/3/2007)

HÜBNER, Danuta: *The essential role of Community conditionality in the triumph of democracy and market economy*, proslov komisařky pro regionální politiku na konferenci "European Strategies for promoting democracy in Postcommunist countries", Vienna, 21/1/2006,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/27&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 4/3/2007)

HÜBNER, Danuta: *The Borders of Europe*, proslov komisařky pro regionální politiku na konferenci "The Club of Three Conference on the Frontiers of Europe, Warsaw, 3/2/2006,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/58&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 4/4/2007)

LANDABURU, Eneko: *From Neighbourhood to Integration Policy: are there concrete alternatives to enlargement?*, proslov generálního ředitele pro vnější vztahy (DG External Relations), 23/1/2006

http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/060223_el_ceps_en.pdf (cit. 20/1/2007)

MELLER, Stefan: Government information on Polish foreign policy in 2006. Presented at the session of the Sejm, 15/2/2006, <http://www.mfa.gov.pl/Policy,2155.html> (cit. 3/3/2007)

PRODI, Romano: *A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability*, proslov předsedy Evropské komise na konferenci „Peace, Security And Stability International Dialogue and the Role of the EU" Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6/12/2002

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/02/619&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 2/2/2007)

PRODI, Romano: *What the 21st century holds for the EU-Russia relationship*, proslov předsedy Evropské komise, European Business Club(EBC), Moscow, 22/5/2002
http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/summit_05_02/sp02_237.htm
(cit. 4/4/2007)

SARKOZY, Nicolas, proslov francouzského ministra vnitra, the Friends of Europe Foundation / Fondation Amis de l'Europe and the Robert Schuman Foundation, 8/2/2006,
<http://federalunion.org.uk/quotebank/wp-content/uploads/2006/11/nicolas-sarkozy-speech-brussels-october-8th-2006-en.doc> (cit. 2/4/2007)

SHABBAN, Muhamed: *The Impact of the Enlargement on the Euro-Mediterranean Partnership*, proslov egyptského velvyslance, asistenta egyptského ministra zahraničí na semináři „XI. International and Training Seminar“, Malta, 25/5/2003,
<http://www.euromed-seminars.org.mt/seminar14/muhammedshaaban.pdf> (cit. 23/3/2007)

STEINMEIER, Frank-Walter: *Rethinking Europe*, proslov ministra zahraničních věcí Spolkové republiky Německo u příležitosti 35th výročí Heinz Schwarzkopf Foundation, Berlín,
<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/en/Infoservice/Presse/Rede/2006/060830-Europa-Schwarzkopf.html> (cit. 18/4/2007)

VERHEUGEN, Günter: *Towards a Wider Europe: the new agenda*, proslov komisaře na konferenci „The European Neighbourhood Policy Prime Ministerial Conference of the Vilnius and Visegrad Democracies“, Bratislava, 19/3/2004
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/04/141&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (3/2/2007)

VERHEUGEN, Günter: *EU Enlargement and the European Neighbourhood Policy*, proslov komisaře na Diplomatické Akademii, Moscow, 27/10/ 2003
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/verheugen-russia-eu_enlargement_and_the_union_en.pdf (3/2/2007)

MONOGRAFIE

COPPIETERS, Bruno, EMERSON, Michael, HUYSSSEUNE, Michel, KOVZIRIDZE Tamara, NOUTCHEVA Gergana, TOCCI Nathalie, VAHL Marius: *Europeanization and Conflict Resolution. Case Studies from the European Periphery*. Academia Press, Gent, 2004, 258 stran, ISBN 90-382-0648-8

DANNREUTHER, Roland: *European Union foreign and security policy: towards neighbourhood strategy*, Routledge, London, 2004, 226 stran, ISBN 0-415-32298-7

DELCOUR, Laure: *La politique de l' Union européenne en Russie (1990-2000): de l'assistance au partenariat?*, L'Harmattan, Paris, 2002, 322 stran, ISBN 2-7475-2117-6

GRANT, Charles: *EU's blurred boundaries. Rethinking enlargement and neighbourhood policy*, Centre for European Reform, London, October 2006, 45 stran, ISBN 1-901229-69-6

KNODT, Michele, PRINCEN, Sebastian: *Understanding European Union's external relations*, Routledge, London 2003, 221 stran, ISBN 0-415-29697-8

KRATOCHVÍL, Petr (ed.): *The European Union and Its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2006, 100 stran, ISBN 80-86506-56-8

KUCHYŇKOVÁ, Petra, ŠMÍD, Tomáš(eds.): *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2006, 200 stran, ISBN 80-210-4171-4

PEŁCZYŃSKA-NAŁECZ, Katarzyna, DULEBA, Alexandr, PÓTY, Láczo, VOTÁPEK, Vladimír (eds.): *Eastern Policy of the Enlarged European Union. Developing Relations with Russia, Ukraine, Belarus. A Visegrad Perspective. Thinking about the Eastern Dimension*, Centre for Eastern Studies, Warsaw/Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, 2003, 272 stran, ISBN 80-89041-66-3

WALLACE, Helene, WALLACE Wiliam: *Policy-making in the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2000, 610 stran, ISBN 0-19-878242-X

PERIODICKÁ LITERATURA

AVERRE, Derek: *Russia ant the European Union: Convergence or Divergence?*, European Security, Vol. 14, No. 2, Routledge, June 2005

BARYSCH, Katinka: *Whither EU-Russia Relations?* The Moscow Times, 21/5/2004, http://www.cer.org.uk/articles/barysch_moscowtimes_21may04.html (cit. 3/3/2007)

EMERSON, Michael: *Everybody needs a good neighbour...*, European Voice, Vol. 13, No. 12, 29/3/2007

Frankfurter Allgemeine Zeitung: *Berlin entwickelt neue Nachbarschaftspolitik für die EU*, 2/7/2006, <http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~E2FDB15D2F5084C19B6D27D5C1C72DDA1~ATpl~Ecommon~Scontent.html> (cit. 14/3/2007, použit anglický překlad dokumentu)

GRANT, Charles: *Europe must do more to embrace its neighbours*, Financial Times, 12/12/2006

HAUKKALA, Hiski: *EU's energy paranoia plays into Putin's hands*, European voice, 23/11/2006

JUŠČENKO, Viktor: *How I an going to wake this great sleeping elephant ans ride into the EU*, The Times, 31/1/2005

KELLY, Judith: *New Wine in the Old Wineskins: Promoting Political Reform through the New European Neighbourhod Policy*, Journal of Common Market Studies, Vol. 44, No. 1, 2006

KEOHANE, Daniel *Can the EU deal with its unruly neighbours?*, European voice, 21/12/2006

LIPPERT, Barbara: *Beefing up the ENP: Toward a Modernisation and Stability Partnership in a Confed Europe*, The International Spectator, No. 4, 2006
<http://www.iai.it/pdf/articles/lippert.pdf> (cit. 22/1/2007)

Mezinárodní politika – Geopolitický odkaz Sovětského svazu, Ročník XXX, 1/2006
Mezinárodní politika – Evropská politika sousedství, Ročník XXX, 4/2007

OLEARCHYK, Roman: *Easter not elections, occupies Ukrainian minds*, Financial Times, 3/4/2007, <http://www.ft.com/cms/s/2c1d2a5e-e20a-11db-af9e-000b5df10621.html> (cit. 4/4/2007)

SMITH, Karen E.: *The outsiders: the European neighbourhood policy*, International Affairs, Vo. 81, No. 4, July 2005

STEINMEIR, Frank-Walter: *Interaction and Integration. A new phase of Ostpolitik: globalization demands interaction, not isolationism*, Internationale Politik, Vol. 8, Global Issues, Spring 2007,
http://en.internationalepolitik.de/archiv/2007/spring2007/download/be8e0e50d6e611db8b1e176666f48bfe8bfe/original_IPGE_1_Steinmeier.pdf. (cit. 5/4/2007)

URBAN, Ahlin: *Soft power put sharper teeth into the EU's neighbourhood policy*, Europe's World , Autumn 2006
<http://www.europesworld.org/article.aspx?Id=ec345247-d9a4-4a50-aa8e-45b6c1f01660&VersionId=5d773497-e10f-4225-a5df-968518ae2db7> (cit. 3/4/2007)

ON-LINE STUDIE

BARYSCH, Katinka: *The EU and Russia: From principal to pragmatisme?* CER Policy brief, November 2006, http://www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10nov06.pdf (cit. 2/2/2007)

BARYSCH, Katinka: *The EU and Russia: Strategic partners or squabbling neighbours?* CER, 2004, http://www.cer.org.uk/pdf/p564_russia_strat_squabb.pdf (cit. 2/2/2007)

BATT, Judy: *The EU's new borderlands*, CER, 2003,
http://www.cer.org.uk/pdf/wp483_borderlands_batt.pdf (cit. 30/11/2006)

CAMERON, Fraser, DOMANSKI, Jarek M.: *Russian Foreign Policy with Special Reference to its Western Neighbours*, EPS Issue Paper No. 37, July 2005, http://www.theepc.be/TEWN/pdf/354600757_EPC%20Issue%20Paper%2037%20Russian%20Foreign%20Policy.pdf (cit. 15/4/2007)

CREMONA, Marice: *The European Neighbourhood Policy : Legal and Institutional Issues*, CDDRL Working Papers No. 25, November 2004, http://iis-db.stanford.edu/pubs/20738/Cremona-ENP_and_the_Rule_of_Law.pdf (cit. 9/2/2007)

DELCOUR, Laure: *La politique de voisinage et les relations russo-européennes: partenariat stratégique ou lutte d'influence?*, Revue en ligne „Etudes Européennes“, Centre des études européennes de Strasbourg CEES, 30/3/2006, <http://www.cees-europe.fr/fr/etudes/revue9/r9a7.pdf> (cit. 5/2/2007)

EMERSON, Michael : *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?* CEPS Working document No. 215, November 2004, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1176 (cit. 4/2/2007)

EMERSON, Michael (eds.): *The Prospect of deep free trade between the EU and Ukraine*, CEPS, 2006, http://www.ceps.be/Article.php?article_id=338 (cit. 4/2/2007)

EMERSON, Michael(ed.): *The Elephant and the bear try again. Options for new agreement between the EU and Russia*, CEPS, 2006, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1402 (cit. 4/2/2007)

EMERSON, Michael, NOUTCHEVA, Gergana, POPESCU, Nicu: *European Neighbourhood Policy Two Years on: Time indeed for an “ENP Plus”*, CEPS Policy Brief No. 126, March 2007, http://shop.ceps.be/downfree.php?item_id=1479 (cit. 17/4/2007)

EU-25/27 Watch No. 4, Issue 8 *Russia and the European Neighbourhood Policy*, EU-Consent Constructing Europe Network, January 2007 http://zes.fsv.cuni.cz/soubory/materialy/EU-25_27_Watch_No_4.pdf (cit. 3/3/2007)

Foreign Policy in Dialog: *The New Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from the European Commission, France, Germany, Poland, Ukraine and Moldova*, Volume 6 – Issue 19, Deutsche-Aussenpolitik.de, Trier, Germany, 27th July 2006 <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue19.pdf> (cit. 4/1/2007)

GRABBE, Heather: *How the EU should help its neighbours*, CER, June 2004, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_eu_neighbours.pdf (cit. 30/11/2006)

GRANT, Charles, LEONARD, Mark: *“The EU's awkward neighbour: time for a new policy on Belarus”*, Charles Grant and Mark Leonard, CER Policy Briefs, April 2006, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_belarus_16march06.pdf (cit. 30/11/2006)

HERD, Graeme P.: *The „Orange Revolution“: Implications for Stability in the CIS*, Conflict Studies Research Centre, January 2005,

[http://www.defac.ac.uk/colleges/csdc/document-listings/cee/05%2801%29-GPH.doc/view?searchterm=The%20"orange%20revolution"%20Implications%20for%20stability%20in%20the%20CIS](http://www.defac.ac.uk/colleges/csdc/document-listings/cee/05%2801%29-GPH.doc/view?searchterm=The%20) (cit. 7/5/2007)

HOLM, Ulla: *EU's Neighbourhood Policy. A Question of space and security*, DIIS Working Paper No. 2005/22,

http://www.diis.dk/graphics/Publications/WP2005/22_uho_EUs_Neighbourhood.pdf.pdf
(cit. 3/2/2007)

KAMOV, Georgi: *EU's role in conflict resolution: the case of the Eastern enlargement and neighbourhood policy area*, Master Thesis, Institut Européen des Hautes Etudes Internationales (IEHEI), Nice, France, June 2006

<http://www.iehei.org/bibliotheque/memoires/2006/KAMOV.pdf> (cit. 17/4/2007)

KAZMIERKIEWICZ, Piotr, KACZYNSKI, Maciej : *European Neighbourhood Policy: Differentiation and Political Benchmarks*, EuroMesCo Paper 44,

http://www.euromesco.net/media/euromesco_paper_44.pdf (9/2/2007)

KRÁL, David: *Zahraniční politika rozšiřující se EU a úloha nových členských států a kandidátských zemí EU*, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, červen 2005

http://www.europeum.org/doc/arch_eur/Enlarging_EU_foreign_and_security_policy_CZ.pdf
(18/3/2007)

KRATOCHVÍL, Petr: *Evropská unie a Rusko: klopýtavě kupředu?*, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 8/2/2005, http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=761 (cit. 2/4/2007)

KRATOCHVÍL, Petr, TULMETS, Elsa: *Úloha České republiky v evropském sousedství*, pracovní studie Friedrich Ebert Stiftung, duben 2007, Praha

KOWAL, Pawel: *The EU's „Eastern Dimension“- An Opportunity for or Idée Fixe of Poland's Policy?*, Centre for International Relations, Warsaw, 2002, http://www.ipp.md/files/Calendar/2003/Atelier7/4_Pawel%20Kowal_03_10_2004.pdf (cit. 5/4/2007)

LEONARD, Mark: *Democracy in Europe: How the EU can survive in an age of referendums*, CER Essay, March 2006,

http://www.cer.org.uk/pdf/essay_democracy_march06.pdf (cit. 30/11/2006)

LYNCH, Dov: *Russia's Strategic Partnership with Europe*, Institut d'études de Sécurité (ISSEU), first appeared in *The Washington Quarterly*, Spring 2004

<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy077.pdf> (cit. 8/3/2007)

LYNCH, Dov (ed.): *EU-Russian Security Dimensions*, Occasional Paper 46, Institute for Security Studies, July 2003, <http://www.iss-eu.org/occasion/occ46.pdf> (cit. 1/3/2007)

LYNCH, Dov (ed): *What Russia sees*, Cahiers de Chaillot no 74, Union européenne Institut d'Etudes de Sécurité (ISSEU), 2005,

<http://www.iss-eu.org/chaillot/chai74.pdf> (cit. 1/3/2007)

LYNCH, Dov: *A new "Eastern question"*, Institut d'études de Sécurité, ISSEU Newsletter No. 13, January 2005, <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy101.html> (cit. 1/3/2007)

MARAKYCHEV, Andrej: *Europe's Eastern Dimension: Russia's Reaction to Poland's Initiative*, PONARS Policy Nemo No. 301, November 2003, http://www.csis.org/media/csis/pubs/pm_0301.pdf Russia and the European Neighbourhood Policy (cit. 6/4/2007)

MARCHETTI, Andreas: *The European Neighbourhood Policy: Foreign Policy at the EU's Periphery*, Discussion Paper of the Center for European Integration Studies (ZEI), 2006, http://www.zei.de/zei_english/aktuell/index.html (cit. 1/2/2007)

MILCHER, Susanne, SLAY, Ben: *The Economic of the European Neighbourhood Policy : An Initial Assessment*, Studies & Analyses No. 291, CASE, March 2005, http://www.case.com.pl/upload/publikacja_plik/4932826_SA%20291accepted.pdf (cit. 11/12/2007)

MISSIROLI, Antonio: *The ENP three years on: where from and where next?* Policy Brief, European Policy Centre, March 2007, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/1003848642_ENP%20three%20years%20on.pdf (cit. 2/2/2007)

MURESAN, Iona: *The European Neighbourhood Policy: a new Framework for Europeanization?*, European Institute of Romania Working Paper, December 2005, http://www.ier.ro/EN/index_en.html (cit. 30/3/2007)

OLSEN, Johan P.: *Many Faces of Europeanization*, ARENA Working Papers, 01/2002, http://www.arena.uio.no/publications/working-papers2002/papers/wp02_2.htm (cit. 10/3/2007)

Partnership with Russia in Europe, Notes from the 4th Friedrich-Ebert Stiftung and Foundation "Unity for Russia" roundtable, by Barysch Katinka, December 2006 http://www.cer.org.uk/pdf/partnership_with_russia_barysch_dec06.pdf (cit. 4/3/2007)

PECHÁČEK, Štěpán: *Vývoj Evropské politiky sousedství*, informační podklad č. 3.030, Parlamentní institut, Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, květen 2005 <http://www.psp.cz/cgi-bin/win/kps/pi/prace/pi-3-030.pdf> (18/2/2007)

PELCZYNSKA-NALECZ Katarzyna: *The ENP in practice: the European Union's policy towards Russia, Ukraine, Belarus and Moldova one year after the Publication of the Strategy Paper*, Centre Eastern Studies, 2005, http://www.osw.waw.pl/files/PUNKT_WIDZENIA_10.pdf (cit. 17/3/2007)

POPESCU, Nicu: *Russia's Soft Power Ambitions*, CEPS Policy Brief, No. 115, October 2006, http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=1388 (cit. 3/5/2007)

SHEMIATENKOV, Vladimir: *The „Wider Europe“: Can the idea be “sold“ in the East?*, EPS, Issue 9 „Reparing the damage : European disunity and global crisis“, 25/2/2003, <http://www.epc.eu/en/ce.asp?TYP=CE&LV=177&see=y&t=42&PG=CE/EN/detail&l=7&AI=262> (cit. 8/3/2007)

STACZKIEWICZ, Maria: *New EU-Russia framework agreement and the Polish veto*, Research paper 2/2007, Asociace pro mezinárodní otázky http://www.amo.cz/publikacefiles/polish_veto_amo.pdf (cit. 8/4/2007)

THIM, Michal: *Rusko-gruzínské vztahy: šance pro evropskou politiku?* Asociace pro mezinárodní otázky, 13/10/2006 http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&IDp=276&tema=clanky (cit. 19/4/2007)

TRENIN, Dmitri: *Russia, the EU and the common neighbourhood*, CER essays, September 2005, http://www.cer.org.uk/pdf/essay_russia_trenin_sept05.pdf (cit. 30/11/2007)

VAHL, Marius: *International agreement in EU neighbourhood policy*, SIEPS, November 2006, http://www.sieps.se/publ/rappporter/bilagor/Rapport_10.web.pdf (5/2/2007)

WALLACE, William: *Looking after the neighbourhood : Responsibilities for the EU-25*, Policy Papers No. 4, Notre Europe, July 2003, <http://www.notre-europe.asso.fr/IMG/pdf/Polycypaper4.pdf> (cit. 18/11/2006)

WOLCZUK, Kataryna: *Integration without europeanisation: Ukraine and its Policy towards the European Union*, EUI Working Papers, No. 2004/15, European University Institute, http://www.eui.eu/RSCAS/WP-Texts/04_15.pdf (cit. 7/4/2007)

WOLCZUK, Kataryna: *Ukraine after the Orange Revolution*, CER Policy Brief, February 2005, http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_ukraine_feb2005.pdf (cit. 30/11/2007)

WOLCZUK, Kasia, WOLCZUK Roman: *The ENP and EU's Eastern Neighbours: Prospect for Success*, EPC, Issue 12, September 2004, <http://www.epc.eu/en/ce.asp?TYP=CE&LV=177&see=y&t=42&PG=CE/EN/detail&l=4&AI=379> (cit. 3/4/2007)

Yalta European Strategy, *Europeans and the Accession of Ukraine to the European Union-Wave 2*, November 2005, <http://www.yes-ukraine.org/en/survey/november.html> (cit. 19/4/2007)

INSTITUTY A THINK TANKY

Asociace pro mezinárodní otázky, AMO (Praha) <http://www.amo.cz/cz/>

Centre for Eastern Studies, OSW (Warsaw) <http://www.osw.waw.pl/>

Centre for European Integration Studies (Bonn) <http://www.zei.de/>

Centre for the European Reform, CER (London) <http://www.cer.org.uk/>

Centre for European Policy Studies, CEPS (Brussels) <http://www.ceps.be/>

Centre for Social and Economic Research, CASE (Warsaw) <http://www.case.com.pl/>

Danish Institute for International Studies, DIIS (Copenhagen) <http://www.diis.dk/>

EuroMecso (Lisbon) <http://www.euromesco.net/>

European Institute of Romania, IER (Bucuresti) <http://www.ier.ro/>

European Policy Centre, EPC (Brussels) <http://www.epc.eu/>

European University Institute (Florence) <http://www.eui.eu/>

Finish Institute of International Affairs, FIIA (Helsinki) <http://www.upi-fiaa.com/>

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM (Praha) <http://www.europeum.org/>

Notre Europe (Paris) <http://www.notre-europe.eu/>

Stanford Institute for International Studies <http://fsi.stanford.edu/>

Swedish Institute for European Policy Studies, SIEPS (Stockholm) <http://www.sieps.se/>

Union européenne - Institut d'études de sécurité (Paris) <http://www.iss-eu.org/>

KONFERENCE A SEMINÁŘE

- Konference *Strategie evropské politiky sousedství plus: Pojetí a perspektivy*, pořádána Ústavem mezinárodních vztahů a Friedrich-Ebert-Stiftung, Praha, 18/4/2007
- Seminář o bezpečnostní politice EU pořádaný Eurocetem Praha, 3/4/2007

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.caucas.com

www.crisisgroup.org

www.europa.eu

www.euractiv.com

www.freedomhouse.com

www.rferl.org

www.mosnews.com